

Uit het archief der Pellicanisten. Vier zestiende-eeuwse esbatementen

N. van der Laan

bron

N. van der Laan, *Uit het archief der Pellicanisten. Vier zestiende-eeuwse esbatementen*. E.J. Brill, Leiden 1938

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/laan006uith01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de [gebruiksvoorwaarden](#).

[Woord vooraf]

Een woord van hartelijke dank past mij aan de Hoofden der Sociëteit Trou moet Blijcken voor hun welwillende toestemming tot de uitgave dezer kluchten; aan de Commissie voor de Uitgaaf van Geschriften namens de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde voor hun belangstelling in mijn werk door dit als de eerste harer publicaties te doen verschijnen; aan Mejuffrouw Dr. J.H. van Lessen, Prof. Dr. G.G. Kloeke en Prof. Dr. R.R. Post voor hun vriendelijk antwoord op enkele vragen betreffende de bewerking; aan Dr. R. Apers, Bibliothecaris der Universiteitsbibliotheek te Gent voor het ter inzage zenden van een handschrift.

Inleiding.

Handschrift G met het opschrift A^o 1600 - *Spelen van Sotte Cluijten* - uit het archief der Rederijderskamer *Trou moet Blijcken* te Haarlem werd, uitvoerig besproken door Prof. De Vooyo in Tijdschrift voor Nederl. Taal- en Letterkunde¹⁾. Van de twintig kluchten, die het bevat, zijn uitgegeven: *Een esbatement vande Schuyfman* en *Het esbatement van Hanneken Leckertant* door Kalff, terwijl Stoett er een heruitgave van bezorgde²⁾; *Een esbatement van Tielebuys*³⁾, *Een esbatement vanden blinden diet tgelt begroef* en *Een esbatement vanden Luijstervinck* door M. de de Jong⁴⁾; *Een cluijt van Lijs en van Jan Sul: Quae Belij* door J. van Vloten⁵⁾; *Een esbatement vande Dove Bitster* door Joh. C. Daan⁶⁾. Van de voorlaatste klucht vindt men hieronder een nieuwe uitgave, in plaats van de door Van Vloten onnauwkeurig verzorgde. Daaraan moge een drietal andere voorafgaan, waarvan De Vooyo's bespreking de korte inhoud vermeldt.

I. *Een batement vanden Preecker*. Deze klucht, met Hillegom als plaats van handeling, is blijkbaar gespeeld op een landjuweel - vgl. r. 394, 400:

Ghij edele, notabele, constige sinnen
Van buijten, van binnen.....

De Vooyo's veronderstelling, dat ze afkomstig kan zijn van een Haarlemschen rederijker, zal wel juist zijn. Slechts enkele woorden en vormen verraden Zuidnederlandse (Brab.-VI.) afkomst, waarbij dan nog reke-

1) Tschr. XLV, 265-282.

2) G. Kalff, *Trou moet Blijcken*, 3-25, 57-80; F.A. Stoett, *Drie Kluchten uit de Zestiende Eeuw*, 1-57.

3) Tevoren slordig bewerkt door J. van Vloten, *Het Nederl. Kluchtspel van de 14e-18e Eeuw*², I, 168-189. De Jong volgde het oudste, Leidse hs. van 1548.

4) M. de Jong, *Drie zestiende-eeuwse Esbatementen*.

5) J. van Vloten, *Een Voorlooper van Jan Salie (De Levensbode 1873, 325-349)*.

6) Leuvensche Bijdragen XXIX, 1-31.

ning dient te worden gehouden met het feit, dat verscheidene hiervan - evenals bij de overige hier bewerkte spelen - in het rijm voorkomen en dus behoord kunnen hebben tot de woordvoorraad van de uiteraard door het Zuiden beïnvloede conventionele Rederijkerstaal:

1°. *claps* 5, *geclaps* 81; *rel* 6, *rellen* 167; *bestieren* 8; *veucht* (voegt) 81; *afferen*¹⁾ 84; *stouwen* 98; *ontrent* 141; *beterden* 149; *torden* 279; *verbreen* 154; *longer (gad)* 189; *poldre* 209; *emmers* 213; *luijsig* 309; *crebben* 349²⁾.

2°. de rijmen *veure*: *deure* 102/3; *ruere* (Umlaut van ô): *vure* (ure) 116/7.

3°. *om* met infin. zonder *te*: *om kijven* 15; *om draegen* 124; *om steelen* 234; *om besweren* 287.

Op enkele eigenaardigheden in de taal dient voorts nog gewezen. Overheersend is in dit 'batement' het gebruik van het enclitische *-dij*: *meuchdij*, *hebdij* enz. dat niet minder dan een-en-twintigmaal voorkomt; een 'modieuze, literaire schrijftaalvorm, in Holland sedert de M.E. Brabant en Vlaanderen nageschreven'³⁾. *Mijn* als dat. of acc. van het pers. vnw. vindt men: 24, 105, 154, 177, 178, 227, 242, 278, 305⁴⁾.

Acc. pro nom.: 16, 74, 95, 139, 187, 197, 241.

Verkleinw. op *-ken*: *dierken* 96; *manierken* 97; *bolleken* 99; op *-gen*: *verckgen* 35; *broertgen* 48; *snolletgen* 95; *beessgen* 98⁵⁾.

Intervoc. *d* ontbr. in: *souwen* 7; *souwe* 36; *spoeijen* 169.

Een 1e pers. enkv. indic. praet. van een zwak ww. op *-n*: *ick mijn pijnden* 227⁶⁾; voor den vorm *gaen ick* 271 zie Stoett, *Dr. Kl. Inl.* XIV⁷⁾.

1) In rijm met *geren*.

2) *Vercken* (dimin. *verckgen*) komt veertienmaal voor - waarvan driemaal in 't rijm en éénmaal (216) om het klankeffect - tegenover *varcken* zevenmaal. Vgl. Stoett, *Dr. Kl. Inl.* IV, die ook de mogelijkheid van Umlaut toelaat. Ib. VI vgl. voor de verkorting *genoch* 111.

3) J.W. Muller in *De Nieuwe Taalgids* XX, 117/8; vgl. dez. *Tschr.* XLV, 104/5.

4) W.L. van Helten, *Vondel's Taal* I, § 116; B. van Halteren, *Het Pronomen in het Nederlandsch der zestiende Eeuw*, § 10.

5) Vgl. J.H. Kern in *Tschr.* XLVIII, 54 vlgg.

6) Ned. Wdb. IX, 1308; Van Helten, *Mnl. Spraakk.* § 217; V.T. I, § 56; A.E. Lubach, *Over de Verbuiging van het Werkwoord in het Nederlandsch der 16e Eeuw*, § 75.

7) Voor: *plechten* 79 vgl. Van Helten, V.T. I, § 41; B.H. Erné, *Twee Zestiende-eeuwse Spelen van de Hel*, 3, 65; *comen* 202 zonder 't praefix *ge-* Van Helten, *Mnl. Spraakk.* § 193; voor *sijn* (sien) 148 zie aant. aldaar.

In de spelling - trouwens ook der overige kluchten - heerst grote vrijheid. Naast *uijt* 245, 279 vindt men *vuijt* 52, 214, 318. Een spelling als *vuijeren* (uren) 20 komt ook elders in deze spelen herhaaldelijk voor¹⁾. Voor de schrijfwijze *tavernen* 10, zie aant. aldaar.

Phonetisch is geschreven *uijtrecken* (uittrekken) 389.

Wat het rijmschema betreft, op weinige uitzonderingen na is dit eenvoudig gepaard; dubbelrijm komt af en toe voor, middenrijm ontbreekt nagenoeg geheel.

II. *Een esbatement van Goossen Taeijaert*. Dit spel is door *Trou moet Blijcken* opgevoerd St. Jan (24 Juni) 1594 na *tSpel van de Duyvel in de Werlt*, dat verloren gegaan is²⁾. Ook hier hebben we wel met een Noordnederlandsen schrijver te doen: het 'heylich crujs van Valkenburch', dat de 'coopman' te hulp roept, verplaatst ons in de omtrek van Leiden. Enkele Zuidnederlandse woorden en vormen zijn:

1°. *bediet* 109, 258; *longeren* 120; *terden* 148; *hert(en)* 162, 168, 269 e.a.; *crochen* 168; *touteren* 169; *ontrent* 202; *loteren* 215; *fuijcken* 223; *vier* 227, 266; *sleck* 229; *ragie* 230; *baijlljou* 316, 473; *coeliesen* 338; *pajement* 458; *bucht* 459.

2°. de oorspr. Westvl. rijmen *besueren* (ue = ö): *trueren*: *avontueren* 28/9, 31; *cueren*: *verschueren* 189, 190; met spellingvariant *uuren*: *truuren* 347/8.

3°. het rijm *deur*: *veur* 381/2. Westvl., niet-Brab., wel Holl. ook, is *i vóór n* (+ mkl.) × *e*: *bedincken* 24; *dincken* 424; *crincken* 25; *gekint* 75; *sinden* 159; *tinde* 244; dezelfde klinker × *u*: *cnippelen*, *onthippelen* 196/7; *rind(ers)* 338. Brab.-Holl. zijn: *vleijs(ch)* veertienmaal × *vleesch* 307, 337; *beijn*: *meijn* 350/2; *gemeijn* 486³⁾.

1) *Vuy(e)ren* (uren) T. 497; L. 120; Q.B. 85, 151; *huijrwijven* L. 24, *gebuijren* Q.B. 87, *buijzman* ib. 119; *duijren* L. 286; *luijeren* (luren) Q.B. 44; *gebuijren* (gebeuren) L. 285; Q.B. 152; *truijren* (treuren) L. 287, Q.B. 153; *verschuijren* (verscheuren) Q.B. 86.

2) Erné, a.w. Inl. XVII.

3) Voor: *margen* 38 - in elk geval Noordnederlands - zie N. van Wijk-J.H. Kern in Tsch. XXIV, 7 vlgg.; XXV, 307/9; het Holl. *hieten* 13, *mien* (meen) 302 K. Heeroma, *Holl. Dial.*, 116; *selt* (sult) 339 Lubach, § 89; *graeijen* (schreeuwen) 207 Van Helten, *V.T. I*, § 21; verkortingen als *vremt* 364 en *gebreckt* 58, 99, 334 - naast *genoch* 318, 374, 385 *genouch* 46 - *Stoett*, a.w. Inl. VI.

De boven bij Pr. vermelde bijzonderheden: - acc. pro nom., enclitisch *-dij* en *mijn* (mij, dat. of acc.) - komen ook hier voor, het laatste zelfs nagenoeg als regel; *sij* (zijn) 466 is pron. poss.¹⁾; *wiens* (wier) 506 pron. relat. pl.²⁾.

Talrijker zijn hier vormen als: [hij] *telden* 466; *ick raepden* 468; *ghij presenteerdent* 472 enz.

Intervoc. *d* ontbr. in: *scheijen* 93; *spoeije* 133, vgl. *spoeijt* 248, *spoeij* 347; *houwen* 283, 399, 481; *lijen: mijen* 274/5; *gelaijen* (geladen) 318; *ontstrijen* 358.

Een fonetische spelling tonen *nietemin* 115³⁾; *pensop* 313, 372.

Het rijm is eenvoudig gepaard, behalve wat de proloog betreft, die grotendeels 'ghecruust of oversleghen' rijm heeft⁴⁾: r. 5 vlgg. ab ab bc bc enz.; dubbelrijm komt sporadisch voor, evenals middenrijm.

III. *Een cluijt van Lijsgen en van Jan Lichthart*. 'Ook deze klucht', zegt De Vooy's terecht, 'kan wel door een Haarlemmer geschreven zijn'. De plaatsnamen Schooten en Velsen pleiten hiervoor; ook de taal, die maar zeer weinig Brab.-(West-) Vl.

bestanddeelen bevat: *vermonden, plaen* 40; *ontrent* 69, 415; *hert* 410⁵⁾; en de rijmen: *gebuijren: duijren: truijren* 285/6/7; *gebueren* (geburen): *cueren: dueren: slueren* 359, 360/1/2; *trueren: cueren: gebueren* (geburen) 382/4/5; *grouwen* 447.

Ook hier - als in T. - vinden we enkele Westvl.-Holl. vormen: *schincken: bedincken: crincken* 222/3/5, 430; *ansticken* 391; het Brab.-Holl. *vleijs* 376; Fri.-Holl. - vgl. R. Visscher I, Inl. XXX - zijn *vinnen* 135; *bevin* 123, 273; *ontwinnen* (ontwinden) 364; Holl.: *verliert* en *mient* 191/3; terwijl ook *wrecken* 120 en *verbreggen* 407 - vgl. *breggen* 444 - Noordnederlands lijken.

Overigens gelden ook voor dit spel dezelfde opmerkingen, die bij Pr.

1) Vgl. Mnl. Wdb. VII, 1037; Tschr. XXI, 17 vlgg.

2) Vgl. Franck § 220; Stoett, *Mnl. Spraakk.* § 50.

3) Ook L. 223.

4) M. de Casteleijn, *Die Const van Rethorijcken*, str. 218.

5) Voor de zowel in N.- als in Z.-Nederland ± 1600 zeldzaam geworden uitgang *-ieren* in *faelgieren* 255 (× *gefaeijlgeert*) en *regieren* 306 zie J.J. Salverda de Grave in Tschr. XXI, 300 vlgg.

en T gemaakt zijn¹⁾. Het gebruik van de verkleiningsuitgang *-gen* overheerst.

Intervoc. *d* ontbr. in: *bereijen* 115; *leijen* 118; *houwen* 130; *couwe* 140; *cruijen* 142; *lijen*: *verblijen*: *mijen* 242/3/5; *beduijen*: *suijen* 317/9; *douwe* (de oude) 323²⁾.

Phonetisch gespeld lijkt *tegens* (= 't tegens)? 382.

De proloog toont gekruist rijm, de klucht zelf als regel eenvoudig gepaard; af en toe, zoals na r. 93 en 144 afgewisseld door een ingewikkelder, doch weinig regelmatig schema. Dubbelrijm komt vrij vaak, middenrijm veelvuldig voor.

IV. *Een cluijt van Lijs en van Jan Sul: Quae Belij*. Evenals T. is ook deze klucht, waarschijnlijk van een Hollandsen schrijver, vertoond bij gelegenheid van St. Jan(s kermis) en wel 24 Juni 1601 na het 'Spel van sinnen' genaempt *Verlaten Kennisse*³⁾.

Zuidnederlandse afkomst tonen: *ontrent* 20, 289; *clappen* 120; *veijssen* 174; *jent* 292; *bedijet* 302; *vier* 316; *ackerdrol* 358; *slinger?* 363; de rijmen *vuijeren*: *verschuijren* 85/6; *vuijeren*: *gebuijren* (gebeuren): *truijren* (treuren) 151/2/3.

Westvl.-Holl. zijn: *stick* 92, 270; *bekint* 356.

Verder vindt men ook hier als Fri.-Holl. woorden en vormen: *snerckpoff?* 211; *ontwinnen* 24; *vinnen* 66, 167; *bevinnen* 28; *verslonnen* 189⁴⁾.

Enclitisch *-dij*, treft men hier niet aan, wel - viermaal - *mij* als pron. poss.; *wiens* 431 is pron. rel. pl.

Verkleinw. eindigen als regel op *-gen*.

Intervoc. *d* ontbr. in: *houwen* 23, 111, 222; *ophouwen* 35; *souwen* 87.

Slechts een paar werkwoordsvormen met enkv. ondw. eindigen op *-en*: [sij] *leeffden* 17; *ick storten* 64; *hij seijden* 119; voor *staen ick* 165 vgl. *gaen ick* Pr. 271⁵⁾. Phonetisch is gespeld *uijt waeter* 372.

1) Voor: *hulp* (hielp) 19, 60 zie Van Helten, *Mnl. Spraakk.* § 37, 143, 145; Lubach § 12; *begonst* 27 ib. § 14; *mij* 77 is pron. poss.; *wiens* (wier) 476 pron. relat. pl.; *wiens* 9 fem. sing.

2) Voor de spelling *megaen* 234 - ook Q.B. 61: *me* - vgl. Stoett, *Dr. Kl.* 40.

3) Vgl. Kalff, *Tr. m. bl.* 290; De Vooy's in *Tschr.* XLVII, 184.

4) Voor *verbreggen* 331 zie hoven bij L; voor *raven* 213 vgl. R.V. I, 63; voor de verkorting *genoch* 391 zie bij Pr.

5) Voor: *sij* (sie) 72 zie eveneens bij Pr; *sel* 272 bij T.; *moch* (mocht) 39, *steeck* (steekt) 211 Stoett, *Dr. Kl.* Inl. VIII; Van Helten, *Mnl. Spraakk.* § 79.

Het rijm is nagenoeg overal eenvoudig gepaard; dubbelrijm komt herhaaldelijk, middenrijm bijna regelmatig voor. Een onzuiver rijm hebben: *blieck: sieck: griet* 187/8/9.

Ten slotte dient nog vermeld, dat in deze uitgave twee halve regels bij de nummering als één zijn gerekend.

I

Item¹⁾ hier begint Een batement vanden preecker.

De parsonages sijn dese:

Een Weert genaempt Jan.

tWijff, een Waerdinne.

Een Preecker broer²⁾.

De Prochiaen³⁾.

De Coster.

Waert eerst

Wadt ramp⁴⁾! Waer toeft ghij, waer meuchdij blijven?

Ist niet een vreempt dinck van dese wijven?

Altijt pijnen sij haer⁵⁾ te wesen van huijs.

tWijff, de Waerdinne

En trouwen⁶⁾, ick ben hier.

Waert⁷⁾

Wel, ist niet een groot confuijs⁸⁾?

5 Het is teerste van dage; ghij hebt altijt veel claps;

Tis al rel⁹⁾ rel met die wijven, sij hebben veel snaps,

Sij moeten praeten, al souwen sijt versieren¹⁰⁾.

1) *item*; hoewel dit No 1 is van het hs. (fol. 1-7).

2) hs.: *boer*, *preecker broer*, hetzelfde als *prekermunck* of *predicare*, nl. Dominicaan of predikheer; vgl. Mnl. Wdb. VI, 640.

3) *prochiaen*, parochiepriester, pastoor.

4) *wadt ramp*, vervloekt; vgl. De Jong, *Dr Esb.* 71: Wadt ramp! desen podt weecht, al waer hij loot' siet.

5) *hem pijnen*, zich toeleggen op.

6) *en trouwen*, een - ook vaak aaneen geschreven - bevestiging; *en* is eig. de toonloze vorm van *in*; vgl. T. 482; *trouwen* alleen komt voor: T. 263.

7) hs.: *Jan* = de waard.

8) *confuijs*, schande; vgl. Stoett, *Dr. Kl.* 81, 181.

9) *al rel rel*, altijd kletsen.

10) *versieren*, liegen.

tWijff

Ick moet mijn dingen doen.

Waert

- Ghij sout u eijgen huijs bestieren;
Ist goet voor ijemant om te gaen scharnen¹⁾
10 In herbergen oft in eenigen tavernen²⁾?
Behooren die weerdinnen niet altijd thuys te sijn?

tWijff

- Lestmael hoorde ick mijn heer preecken fijn;
Twas al van potten en van kannen³⁾
Niet dan van al dees quade mannen,
15 Want den mont wennen sij altijd om kijven.

Waert

Jae, wadt seijde den preecker van die quae wijven,
Als sij hier off daer amoureux spreecken met een?

tWijff

Weest te vreen⁴⁾, Jan, ick heb de cost gewonnen.

Waert

- De cost, ja, aten wij desen dach niet geen van ons tween?
20 Waer hebdijs geweest tot deser vuijeren?

tWijff

Ick heb omgeweest met mijn gebueren
Voor onsen heere, die gepreeckt heeft dese weecke pladt⁵⁾.

- 1) *scharnen*, heen en weer slenteren; in de bet. waggelen komt het woord voor *Con. Som.* 38a: Die hem stelens wachten, die werden moutvlieghe, bierlaersen of droncken boeven; dese gaen scharnen als droncken calveren.
- 2) *tavernen* vormt met *scharnen* een niet geheel zuiver rijm; voor de voorkeur van Hollandse rederijkers ten opzichte van de vorm *taverne*, ook waar het rijm feitelijk een andere vorm eist, vgl. Erné, *Sp. v.d. Hel*, 68.
- 3) *van potten en van kannen*, over eten en drinken.
- 4) hs.: *vreden*, met later ingevoegde *d*.
- 5) *dese weecke pladt*, deze hele week of meer een rijmlap?

Waert

En wasser anders niemant dan ghij; hoe verstae ick dat?

tWijff

Wie sou daer anders sijn dan ghij offt ick, ij, verstaet mijn wel.

- 25 Want hij jont ons den penninck¹⁾ voor ijemant el,
Want het een goet vaer' is.

Waert

Hij jont ons den penninck, ick bekent, dat waer' is,
Maer wadt hebdi al meer bedreven?

tWijff

Maer²⁾ dat volck heeft redelijck wel gegeven,
30 Want sij gaen hier so gaerne te sermoene.
Oock ist hier niet dickmaels te doenne;
Het is maer eens sjaers, dat hij compt preecken ras.

Waert

Wadt hebt ghij toch al gecregen op dit pas³⁾?

tWijff

- Maer²⁾ eijeren, coren, gelt en vlas,
35 En een cleijn verckgen: twas' hem te swaer in sijn mouwe⁴⁾.
Hij seijde, dat ickt selffe houden souwe
Voor mijn moeijten, daer mijn hert om loech.

Waert

- Maer, wijffgen, dat was genoeg.
Ick woude, dat hij so alle weecke quam,
40 Al vergaet ghij u wadt bij hem, ick soude niet wesen gram,
Want ons broertgen is vol charitaten⁵⁾.

1) *den penninck jonnen*, de klandizie gunnen.

2) *maer*, wel.

3) *op dit pas*, nu.

2) *maer*, wel.

4) *in sijn mouwe*; vgl. Ned. Wdb. IX, 1185: in de *mouwen* droeg men in vroeger tijd allerlei bij zich.....; het oude gebruik bestaat nog bij de monniken.

5) *charitate*, mildheid.

tWijff

Bij Loo, Jan, dat soude ons baten

Alle weecken; al ontfinck hij veel, hij sout ons laten¹⁾.

Wij souden dan wel van hem profijt genieten

45 En sijn compste en sou mij oock niet verdrieten.

Maer Jan, hoe sullen wij dit vercken eenen naem geven?

Waert

Eenen naem? Maer, Preecker.

tWijff

Preecker, preecker salt heten al sijn leven,

Ter eeren vant broertgen, diet ons gegeven' heeft.

Godt geeff, dat preecker altijd sonder sneven²⁾ leeft,

50 Want hij sal sijn meester noch wel lonen.

Waert

Jae, ick en gaeff hem niet om twee cronen³⁾,

Want hij sal groot sijn eer een jaer vuijt gaet,

Hij sal ons dan sijn een goet toeverlaet.

Als ons die gasten subtijlijck⁴⁾ overcomen,

55 Dan sal ick hem haest dat gnorren hebben benomen,

Want hij sal noch doen ons beurse verstercken⁵⁾.

tWijff⁶⁾

Jan, ons preecker wort alte fraije vercken,

Int gehele dorp en is geen vetter noch ronder.

Waert

Maer wijff, dat geeft mij geen wonder,

60 Het can hem selven passelijck wel generen⁷⁾;

1) *laten*, laten houden, geven.

2) *sonder sneven*, zonder mankeren of: zonder sterven.

3) *croon*, een gouden of zilveren munt van verschillende waarde.

4) *subtijlijck*; wellicht te lezen: *subitelijck*, onverwachts.

5) *verstercken*, vullen; vgl. r. 88: *sijn tassche was sterck*.

6) hier begint een ander bedrijf als 't ware.

7) *het can hem selven passelijck wel generen*, het wordt behoorlijk gevoed.

Hij mach ook alle daege drie groot¹⁾ verteren,
 Als ghij dat selve oock wel siet;
 Want het semel en draff staet ons om niet niet²⁾,
 Maer wij sullen daer noch met treckteren de gilden³⁾.

tWijff

- 65 Bij gans vincken⁴⁾ ick gaeff hem voor geen vier schilden⁵⁾;
 Dien eet moechdij wel geloven.
 Om dat hij u veel cost meeijndij mij te verdoven⁶⁾,
 Want doet ghij hem goet, laetet u niet verdrieten;
 Wij sullen weder van hem te bedt genieten.
 70 En oft schoon so goet en vedt niet en quaem,
 So moeten wij tbeste doen ter eren van dien naam,
 Om dat hij nae een goet heer is genoempt.

Waert

- Maer wijff, segt mij, hoe dat het bij coempt,
 Dat onsen preecker broer nu so lange beijt;
 75 Want hij moet haest comen, tis verlooren geseijt⁷⁾.
 Tis nu een jaer geleden, dat hij hier was.

tWijff

- Ick moeder om dencken, hoe soet hij sijn getijen⁸⁾ las,
 Daerom heb ick na hem verlangen.
 Hoe plechten wij van hem de offer penningen te ontfangen.
 80 Ist niet waer, Jan, oft u heucht?

1) *drie groot*, anderhalve stuiver.

2) *om niet niet staen*, heel wat kosten.

3) *gilde*, drinkebroer.

4) *bij gans vincken*; voor deze en dergelijke uitdr. met *gans* (= *Gods*) vgl. Stoett, *Dr. Kl.* 88 vlgg.

5) *schilt*, een - oorspronkelijk Franse - gouden munt, hier te lande meestal ter waarde van 12 of 14 stuivers.

6) *verdoven*, bedotten.

7) *tis verlooren geseijt*, 't helpt niet, of ik het zeg; vgl. R. Visscher I, 27.

8) *sijn getijen lesen*, woordsp. met de fig. bet.: de gunstige gelegenheid waarnemen (in obscoenam partem).

Waert

Wil ick u wadt seggen, wijff, veel geclaps ons niet en veucht¹⁾,
 Dus wilt in huijs gaen en bestelt²⁾ de gasten,
 Want met swaer werck wil ick u niet belasten
 En ick moet gaen om te doen mijn afferen.

tWijff

- 85 Maer Jan, ick troettelde mijn heerom also geren,
 Daerom dat wij tsaemen so lachten;
 Want wij gingen tsaemen heijmelijck blijtschap verpachten³⁾,
 Sa lange mijn heerom sijn tassche was sterck⁴⁾.

Waert

- 90 Maer wijff, gaet in huijs en doet u werck,
 Want ick moet gaen uijt; dat bier moet gedroncken' sijn;
 Maer tis quaets⁵⁾, daer nae moet gecloncken⁶⁾ sijn.
 Non forts⁷⁾; ick salt nochtans helpen uijtten sueren⁸⁾.

*P a u s a***tWijff**

- 95 Compt, preeckertgen, compt, wij sijn nu gebueren
 En steeckt doch voort u bolletgen.
 Och, siet toch, wadt een soeten snolletgen⁹⁾
 Is ons preecker, dat soete dierken.
 Het sal ons maecken mennich sodt manierken.

1) *veugen*, voegen.

2) *bestellen*, gerieven, bedienen.

3) *verpachten*, ondervinden, genieten; vgl. R. Visscher I, 103; *Cristenk.* 156.

4) vgl. r. 56.

5) *quaets* = *quaetst*?

6) *clincken*, betalen.

7) *non forts*, wat geeft het! vgl. Tsch. XII, 131; XIV, 180, 291.

8) *helpen uijtten sueren*, door zelf mee te drinken zorgen, dat het niet zuur wordt; vgl. *Veelderh. Gen. Dicht.* 169: Van allen Laeghnoots Commanduer
 Hij hout dat varsche bier wt dat suer.

9) *snolletgen*, lieveling of - vgl. Ned. Wdb. XIV, 2402 - snuffelaar.

- Compt, beessgen, compt, ick moet u hier¹⁾ stouwen²⁾;
 Hoe dick sal ick u noch op u bolleken clouwen.
 100 Nu adieu, preecker, ick gae nu binnen' siet;
 Twaer mij leet, soud ick u om den naem beminnen' niet.

P a u s a

Den Preecker broer *compt uijt*.

- Compt het wel, so isset goet, maer ick sorge³⁾ daer veure,
 Want ick bender in, ick moeter met deure,
 En moettet dan sijn, het sij dan in goods naeme.
 105 Ick weet, ick sal mijn bijster seer schamen,
 Want dit sal wesen mijn eerste sermoen.
 Ick moet het beginnen, sal ickt noch duijsent mael doen,
 Dus moet ick het waegen alst immer wesen sal.
 Non fortse, ick sorge voor geen misval⁴⁾,
 110 Want ick heb den tecxt vast op⁵⁾ en recht.
 Tis goet genoch op een dorp, het volck is slecht⁶⁾
 En mist⁷⁾ ick de Epistel met crancken spoe⁸⁾,
 So gae ick voort na de Evangelij toe,
 Dus heb ick twee peesen op eenen boge⁹⁾,
 115 En dan sal ick seggen een pater noster voor een prologe,
 Met een ave Marija, eer ick die nabicht¹⁰⁾ ruere¹¹⁾,
 En daer en binnen passeert daer een vure.

- 1) *hier*, hierheen.
- 2) *stouwen*, duwen.
- 3) *sorgen*, vrezen.
- 4) *misval*, ongeluk.
- 5) *heb... op*, vat, begrijp; dus: ik begrijp de tekst en heb hem tevens nauwkeurig.
- 6) *slecht*, eenvoudig.
- 7) *mist*, miste.
- 8) *met crancken spoe*, met tegenslag.
- 9) *twee peesen op eenen boge hebben*, zich in alle omstandigheden kunnen redden; vgl. Stoett, No 297.
- 10) *nabicht*, verkorte - latere - vorm van *nabiecht*, een kort formulier - De Bo, 636 - dat men na de belijdenis zijner zonden voegt om vergiffenis en absolutie te vragen voor al zijne zonden, bekende en onbekende.
- 11) *rueren*, spreken van.

- Ick salt wel coocken¹⁾ nae mijn beste' siet,
 Al is dit het eerste, goeijlien²⁾, tblijft mijn leste' niet.
 120 Dus stel ick mij op weege, ick moeder toch henen,
 Recht toe na Hillegom, so ick meenne.
 Oock seijde de priyor, had ick goeden spoet³⁾,
 Brocht ick wadt veel, mijn propositie⁴⁾ waer goet,
 En om dat veer is en om draegen swaer,
 125 Hij soude mij geven een goede schaeppelaer⁵⁾,
 Dus stel ick mij op wege an deser zijen,
 Al gaende sal ick met devotij lesen mijn getijen.
 Venite exultemus domino⁶⁾,
 Mijn schoenen sijn qualijck geriempt, bijlo,
 130 Miuck demite⁷⁾ een salve nae der completen⁸⁾,
 Dios gratiam⁹⁾, ick soude wel een soppe eten.

Die Waert met sijn wijff uijt.

Wel, Lijse, heeft mijn heer dat gelt niet gebracht?

tWijff

Neen, Jan, dat meucht ghij wel weten.

Waert

Wel, hij soudt gebracht hebben.

- 1) *coocken*, klaarspelen.
- 2) *goeijlien* tot het publiek.
- 3) *goede spoet*, succes; vgl. r. 112.
- 4) *propositie*, voorstel (nl. om daarheen te gaan)?
- 5) *schaeppelaer* (lat. *scapulare*), een strook stof van een bepaalde kleur, die de leden van sommige geestelijke orden op borst en rug over het bovenkleed dragen (Ned. Wdb. XIV, 121).
- 6) *Venite exultemus domino*, aanhef van Ps. 94 (95).
- 7) *Miuck demite*, naar de aanhef van de *Lofzang van Simeon*: Nunc dimittis servum tuum, Domine; vgl. Stoett, *Dr. Kl.* 23.
- 8) *Salve Regina*, een bekend kerklied ter ere van Maria, bij de Dominicanen - Duc. VII, 292 - steeds gezongen na het *completorium*, het laatste der zeven getijden (*horae canonicæ*), waarmee de viering van de kerkelijke dag besloten wordt.
- 9) *Dios gratiam* uit: *Deo gratias*, dat in de Roomse liturgie herhaaldelijk voorkomt.

tWijff

Hij heeft het vergeten;

- 135 Die nu gelt eijst, die moet wel verdult¹⁾ sijn,
Offt slaegen hebben.

Waert

Tsou nochtans met recht goe schult sijn²⁾,
Daerom waert tijt, dat hijt betaelde en brochte,
Want tis drie halve jaeren, dat hij van mij cochte,
Want den tijt is lange overgestreecken³⁾.

tWijff

- 140 Maer Jan, tis nu den tijt, dat mijn heer comt preecken,
Want hij plach te comen ontrent dit pas⁴⁾.

Broer

- Die prior seijde mij, dattet een scharpe tooren was,
Tmach hier sijn; exeltatus spiricus mies⁵⁾,
Reverterem minum et plusquam Dies,
145 Quanium luminem ex lunibus⁶⁾, mij dunckt wel jaet.
Ick salt best vraegen aent tvolck, dat hier staet;
Ick moet mij gelaeten nae dat mijn cleeren⁷⁾ sijn.
Al ben ick geen priester, ick sal nochtans mijn heeren⁷⁾ sijn,
Die jongens moeten dus tlant beterden⁸⁾
150 En leeren singen, eer dat se priester werden.
Loquebar salva bone dies⁹⁾.

1) *verdult*, gek.

2) *goe schult*, vgl. mnl. *bi rechter (rechten) schoude*, volgens rechtmatige verplichting.

3) *overstrijcken*, voorbijgaan.

4) *ontrent dit pas*, vgl. r. 33.

5) *exeltatus spiricus mies* naar: *exultat spiritus meus* uit de *Lofzang van Maria*; de volgende regel bevat opzettelijk onzin.

6) *quanium luminem ex lunibus* verhaspeld uit: *o nata lux de lumine lesu redemptor seculi (In transfigurationem domini hymnus)*.

7) *sijn*, zien; ook Q.B. 72: *daer sij ick hem*; vgl. Mnl. Wdb. VII, 1082; Tschr. XX, 97/9; XXI, 59; XLVIII, 84; Van Helten, *Mnl. Spraakk.* § 69, 76.

8) *beterden*, betreden.

9) *salva bone dies*, een quasi Latijnse groet tot den waard.

Waert

Heer, goeden dach en goet jaer¹⁾!
 Belieft u ijet, seght mij dat met reen.

Broer

155 Is dit niet Hillegom, wilt mijn dat verbreen²⁾,
 Ick en wasser noijt in, tsij u gewaecht³⁾.

Waert

Maer heer, waer bij ist, dat ghij dat vraecht;
 Wildij tot ijemans huijs? Wilt mij dat berechten fijn.

Broer

Ick soude hier comen preecken om onsen termijn⁴⁾,
 Van onsen convent⁵⁾, daerom so coom ick hier.

tWijff

160 Heer, sijt willecom in ons quartier,
 Waer blijffdij so lange? Tmoet u sijn gesompt⁶⁾.

Broer

Hij blijft⁷⁾ lange die niet en compt.
 Wij moeten alomme bewaren ons statie⁸⁾,
 Aldus lijt het somtijts een lange spatie
 165 Eer wij comen, dats oopenbaer.

Waert

Ghij hebt gelijk, heer, tis waer, tis waer,
 En acht niet wadt vrouwen rellen;

1) *goeden dach en goet jaer*, een bekende groet; vgl. Ned. Wdb. VII, 27.

2) *verbreen*, bekendmaken.

3) *wagen*, vertellen.

4) *termijn*, inzameling; eig. de door bedelmonniken bereide kring; vgl. nog in Z-Ndl.: *op termijn gaan*, bedelen in 't algemeen en Mnl. Wdb. VIII, 260: *terminarius*, bedelmonnik.

5) *convent*, klooster.

6) *sommen*, vermelden.

7) *blijven*, uitblijven.

8) *sijn statie bewaeren*, zijn kerkelijke dienst vervullen.

Gaet daer binnen; wilt u te rusten stellen.

Lijse, haest u rasch en wilt u spoeyen¹⁾;

- 170 Haelt den heer waeter, treckt uijt sijn schoeyen²⁾
En leght hem vier an, off ist hem aengenamer,
So wilt hem brengen in onse beste camer;
Wij sullen met den heer noch tavont vrolijck wesen.

Broer

Wel, wel, ick gae nu mijn getijen lesen,

- 175 En maect geen vier; ick sweet gelijck een das³⁾.
Dominus deus noster⁴⁾.

tWijff

Lieve Jan, tmocht sijn daegen niet qualijcker⁵⁾ comen te pas;
Tis mijn niet gebeurt in twintich dagen.

Waert

Wadt isser te doen, Lijse?

tWijff

Maer tmoet mijn mishaegen:
Ick en heb niet een stuck vleesch int huijs.

Waert

- 180 Wel Lijs, gaet te marckt, weest daerom niet confuijs.

tWijff

Die bengels⁶⁾ en hebben nu juijst ook niet geslagen,
Dat niet gebeurt is in thien weecken.

1) *hem spoeyen*, zich spoeden, als mnl. *passim*.

2) *schoeyen*, schoenen; ongewone meervoudsvorm; vgl. mnd. mv. *scho(i)e*, *scho(i)en* (Mnl. Wdb. VII, 593).

3) *ick sweet gelijck een das*; vgl. Everaert VI, 41: Van waermten zweetic ghelijc den dassen.

4) *Dominus deus noster*, naar de aanhef van Ps. 8: *Domine dominus noster*.

5) hs.: *qualijcken*.

6) *bengel*, (markt)klok.

Waert

Wel, so sullen wij onsen preecker den halsch afsteecken¹⁾;
Maeckt ghij daer werck van.

Broer

Den preecker de keel aff, waer blijff ick, lacij, ach armen,
185 Sou ick dat becopen²⁾, so mach ick wel karmen,
Dat ick hier oijt quam. Och, noijt so soberen³⁾ staet!

tWijff

Bijlo, Jan, dat is den besten raet;
Hij salder voor sitten⁴⁾, geseijt int claere.

Broer

Och, mijn longer gadt⁵⁾ popelt mij van ancxt en vaere,
190 Och fijat averes endentis⁶⁾,
O collette male jentis⁷⁾,
Mijn hele pater noster, waer sal ick mij borgen⁸⁾
Och, tis nu nacht⁹⁾; waert so wel morgen,
Ick liep sonder rusten noch wel vier mijlen.

Waert

195 Gaet, wijff, haelt mij messen en bijlen,
Ick sal hem vrij toegaen ongelet¹⁰⁾,

1) *afsteecken*, doorsteken; Plant.: *den strot oft kele afsteken*, couper la gorge, *jugulare*.

2) *becopen*, ondergaan.

3) *sober*, armzalig.

4) *er voor sitten*, er voor opdraaien.

5) *longer gadt*, keelgat.

6) *fijat averes endentis* naar Ps 129 (130): 2: *Fiant aures tuae intendentes in vocem deprecationis meae*; vgl. Stoett, *Dr. Kl.* 24.

7) *collette male jentis*, potjeslatijn, als r. 207.

8) *borgen*, redden, bergen.

9) *tis nu nacht*, woordsp. met de spreekw. bet.: het is met me gedaan; vgl. Vondel, *Lucifer*, r. 360: 't Is nacht met Engelen, en alle hemelzonnen.

10) *ongelet*, onverwijd.

Want den lodder¹⁾ is nu tijdigh²⁾ en vedt,
Wij snijdender aff alle hongerijge buijcken sadt.

Broer

- Och, mangnificat³⁾, mangnificadt,
200 Och, die messen, die messen, ick blijver, eijlaci, ick moet⁴⁾ becopen,
Och, met een bijle; mocht ick nu bevaert lopen⁵⁾,
Om dat ick eens ben comen in deser plecken.
Het mocht wel waer sijn, dat ick heb hooren vertrecken⁶⁾,
Dat sommige waerden sijn loos van treecken,
205 Als datse haer gasten wel den keel affsteecken.
Och, quaet jaer⁷⁾ brocht mij hier ter stee.

tWijff

Hier sijn die messen, Jan.

Broer

- Och, colocamint Domino, de messen al ree.
Och, waer ick op solder ofte op een hoijtas.
Waer staet die poldre⁸⁾? Ick looper na ras.
210 Is dit gepreeckt? Wadt deet ick hier, arm sodt?
Eij, bij gans hoenderen⁹⁾, hier is een verckenskodt,
Ick wil mij daer in te cruijpen vercloecken.
Ick peijns, sij sullen mij emmers hier niet soecken.
Ick ben bijcans heel vuijt mijn sinne.

1) *loder*, hier wel een scheldwoord = schooier?, vandaar dat *Pr.* het op zichzelf toepast.
2) *tijdich*, geschikt om geslacht te worden.
3) *mangnificat* naar de aanhef van de *Lofz. van Maria: Magnificat anima mea Dominum.*
4) *moet*, moet het.
5) *bevaert lopen*, ter bedevaart gaan; voor *bevaert-*, *termijne-*, *pelgrimage-* als adv. acc. verbonden met allerlei werkw. zie Mnl. Wdb. I, 634; VIII, 258.
6) *vertrecken*, vertellen.
7) *quaet jaer*, een ongeluk(kig lot); vgl. r. 152.
8) *poldre*, hoenderhok (lat. *pullarium*).
9) *bij gans hoenderen*, vgl. r. 65; tevens met komische toesp. op de bet. van *poldre*.

- 215 Gans doot¹⁾, hier staet noch een vercken inne.
Vercken op, vercken neer, vercken after, vercken voren²⁾,
Ick ben liever hier dan mijn keel verloren.

tWijff

Wij moeten twaeter heeten en schrobbers hebben,
So salt ons aent werck niet faelen.

Waert

- 220 Ghij sult ons den preecker voort gaen haelen,
Dus gaet int codt, Godt heb ons deel³⁾.

tWijff

Wel, ick sal doen nae u beveil;
Ick gae strackx darwaerts sonder erge⁴⁾.

Broer

- 225 Int codt! Och, Sint Jacobp van Scheelberge⁵⁾,
Soudij noch hier comen? Dat waer quae maeten⁶⁾.
Gans doot, ick mocht noch hier mijn keel wel laeten.
Och, dat ick mijn oijt pijnden om preecken te gaen.

tWijff

Com, preecker, com, ghij moeder nu aen;
Dit sal u lesten dach sijn, o arm sodt.

Broer

- 230 Nooit, nooit, nooit!

1) *gans doot*, vgl. ib.

2) deze regel moet eveneens een (geradbraakt) Latijns citaat voorstellen.

3) *Godt heb ons deel*, versmelting van *Godt heb deel* (= God zij gedankt) - vgl. Van der Laan, *Rederijkerssp.* 44: *den nicker heb deel* - en: God hebbe onze dank.

4) *sonder erge*, zonder kwade bedoeling (dus in tegenstelling met wat *Pr.* denkt).

5) *Sint Jacobp van Scheelberge*; den dusgenoemden heilige vond ik nergens elders. Kan *Scheelberge* een gefingeerde naam zijn - woordsp. met *scheel?* - in de trant van de spottende benamingen, waaraan de bundel *Veelderh. Gen. Dicht.* zo rijk is? Daar wel o.a. - bl. 88: 'den heylighen sinte Magher van Gecxhuysen, Abt van Snedelberge'; vgl. ook Enklaar, *Var. Luyd.* 106 vlgg.

6) *dat waer quae maeten*; vgl. de dialectisch nog gebruikelijke uitdr.: *te maat komen*, te pas komen (Ned. Wdb. IX, 58); ald. ook: *lelk te moate komen*, ongelukkig te pas komen.

tWijff

Bedneditije¹⁾, Jan, wadt is hier int codt?
Hier is een dieff om te stelen ons vercken.

Waert

Compt, hoerensoon, ick sal u mercken²⁾,
En ick sal corten uwen staert³⁾.
Comdij om steelen?

Broer

Neen ick, seecker, lieve heer waert!
235 Mijn lijffs genade⁴⁾! Wilt mij mercken an⁵⁾.

Waert

Wadt ramp, sijdijs dan....?

Broer

Ick ben die preecker.

Waert

De preecker? Wadt ramp! Spreeckt het vercken? Tjan⁶⁾,
Dat maeckt mij vervaert en vuijt mijn sinne.

tWijff

240 Lieve Jan, het vercken heeft den duijvel inne,
Dus mijn lieve en compt niet nae bij;
Ick heb wel gehoort den duijvel is een quae prij;
Dat u leet geschiede, ick sou mijn ververen⁷⁾.

Waert

Lijse, haelt den pastoor metten coster en laettet besweren,
Want ick wil mij met sulcken saecken niet roeren.

1) *bedneditije*, uit *benedictije* (lat. *benedictio*), zegen; dus: God zegene me!

2) *mercken*, 'tekenen'.

3) *corten uwen staert*, vgl. Stoett, No 576.

4) *mijn lijffs genade*, spaart mijn leven; vgl. Everaert I, 794: G. Myns lyfs ghenade. S. Vreest niet twee snippen.

5) *mercken an*, acht slaan op; woordsp. met r. 232.

6) *tjan*, bij St. Jan.

7) *hem ververen*, bang zijn.

245 Quaem tvercken uijt, tmocht mij int helsche gadt voeren,
Dan waer ick geheel van achteren bescheten¹⁾.

tWijff

Wel Jan, ick gae; maer dit moet ghij weten,
Dat ghij toch u selven wel moet bewaeren²⁾.

Waert

250 Ick salt doen, maer quaempt uijt, ick most verhaeren³⁾
En met den cramer opdoen⁴⁾, off ick waer after nadt⁵⁾.

Prochiaen compt uijt met de coster.

Johannus, ruijmt oock die stadt⁶⁾.

Coster

Domino ego non habat het wijwaters vadt
Et lijbrorum, wadt' heb ick haers ontset⁷⁾.

Prochiaen

255 Johannus brengt oock die vane met,
Ick sal lesen, heft ghij op den sanck⁸⁾.

Coster

Mijsere a ha, mijsere a ha,
Als presen mesen mesen.

tWijff

Lieve heere, ghij maecktet veel te lanck,
Ick sta hier en beve, dat mij tsweet uijt breeckt.

- 1) *ick waer geheel.... bescheten*, ik kwam totaal bedrogen uit.
- 2) *bewaeren*, in acht nemen.
- 3) *verhaeren*, er van door gaan; nog bij wijze van verwensing: verhaar!
- 4) *opdoen*, opbreken.
- 5) *after nadt*, gesjochten; Kil. *after*, Holl. campin: Angl. j. achter.
- 6) *ruijmt oock die stadt*, ga ook mee.
- 7) *ontset*, hulp? De bedoeling zou dan misschien zijn: en wat heb ik een hulp van de boeken??
- 8) hs.: *heeft ghij de op den sanck; opheffen*, aanheffen; vgl. *Roode Roos*, 100:

.....nu moeten wij eens singhen!
Heft doch eens op, die schoonste der vrouwen.

Prochiaen

260 Wel wadt isser te doen?

Waert

Maer ons vercken dat spreeckt.
Besweert het doch; hoort mijn herte cloppen.

Coster

Ghij sout mijn achterpoorte nau met een raepe stoppen¹⁾
Spreeckt het vercken? Noijt lodder²⁾ so in vare.

Prochiaen

265 Ick wou schier, dat ick hier niet gecomen en waere,
Nochtans is mijn wijnwaeter³⁾ van sulcker crachten,
Dat hem daer voor verschricken al de helsche geslachten.
Al waeren sij noch so wreet en van moede coen,
Sij moeten daer voor wijcken off sijt niet gaerne en doen,
Dus wil ick mij om hem te belesen vlijen⁴⁾;
270 Met dese waepenen wil ick dat helsche gespuijs bestrijen.
In nomine patrus gaen ick nu mijne cruiden chracht toonen.

Waert

Och, lieve heere, leest, ick salt u so wel lonen;
Van ancxte mijn oogen bijcans leecken.

Prochiaen

Maer hebdijt toch hooren spreecken?

tWijff

275 En souden wij niet? Ick sal u wel naet codt steecken⁵⁾.
Wildijt niet geloven? Hoe? Dats een wreet opset.

1) *ghij sout mijn achterpoorte nau met een raepe stoppen*, vgl. *Sotsl.* 35: mijn achterpoort mach op een vaem niet toe.

2) *lodder*, kerel.

3) *wijnwaeter*, een naast *wijwater* vaak voorkomende vorm.

4) *hem vlijen*, zich er toe zetten.

5) *steecken*, brengen.

Prochiaen

Och neen, hij mocht mij vangen int net.

Maer laet mij uijt mijn selven beworden¹⁾.

Johannus, off ghij uijt quaem, ghij most dapper torden²⁾.

- 280 Nu, ick sal gaen treden tot hem aen,
Maer ick sorge, tsal mij niet wel vergaen,
Dan ick moet veel doen om mijn eere te betrachten;
Al wist ick, dat ick most vallen in onmachten,
Ick salt daerom niet laeten mij te verstouten.

Waert

- 285 Maer heer, tduert te lang dit couten,
Dus wilt u selven daer toe verneren³⁾.

Prochiaen

Wel, ick gae om dat varcken besweren.

Ick besweer u hier bij alle wolven, catten en cranen,

Bij wilde verckens, coeckoecken en wilde swanen,

- 290 Dat ghij van hier gaet en vervliecht⁴⁾.

Broer

Ick en ben geen duijvel.

Prochiaen

Swijcht, ghij booswicht, ghij liecht;

Ick sal u noch anders comen aen boort.

Coster

Leest, lieve heer, leest toch voort,

En wilt ons met die heijlige olie⁵⁾ salven.

1) *beworden*, geworden; dus: laat mij mijn gang gaan.

2) *torden*, treden.

3) *vernieren*, vernederen, nl. tot de bezwering.

4) voor deze regels en r. 295/7 vgl. bijv. *Mnl. Dram. Poëzie (Nu noch)* 208.

5) *die heijlige olie*, de heilige met balsem gemengde zalfolie (*chrisma*, mnl. *kerseme*), waarmee bezetenen werden gezalfd en die hier dus als afweermiddel tegen den duivel dienst moet doen; vgl. *Mnl. Wdb.* III, 1380.

Prochiaen

295 Ick besweer u bij alle weerwolven en alven¹⁾,
 Bij Mars en bij alle gespleten²⁾ en bescheten calven,
 Dat ghij mij seght, wie dat ghij sijt.

Broer

Ick ben die preecker.

tWijff

Hoort heere, dat is ons varcken.

Prochiaen

Benedijcite³⁾, noij⁴⁾ hoorde ick varcken spreecken so subbiyt.
 Nolij, nolij, nolij.

Broer

300 Quara, quara, quara⁵⁾.

Prochiaen

Quara, quara, quare.

Broer

Quara Latimiun nicx diabolus metten swijn.

tWijff

Hoort Jan, dat varcken spreeckt noch goet Latijn.

Broer

Och, mijn rock⁶⁾, waer sal nu mijn plaets sijn;

1) *alf*, boze geest.

2) *gespleten*, met gespleten hoeven.

3) *Benedijcite*, nl. *Domino*; vgl. T. 430: *Benedycite Dominus*.

4) *noij*, nooit, vgl. *nooi* (*noy*) *sint*, Mnl. Wdb. IV, 2495.

5) *quara*...weer potjeslatijn, als r. 315.

6) *mijn rock*, uitroep van angst.

- 305 Mijndunckt, hier wort gelesen mijn endelveers¹⁾;
Ick woud, dat ick waer in onse costers neers,
Off indie tavernne op onse weerdinne.

Coster

- In mijnen neers, gans doot, ick word uijt mijn sinne,
Te droever tijt compt dat luijsige²⁾ vercken gieren³⁾;
310 Leest, lieve heer, leest!

Prochiaen

Ick besweer u bij alle wilde dieren,
En bij alle grauwe en vale bonte stieren,
Bij griffioenen, struijsen, roerdompen en petoren⁴⁾,
En werpt in zee alle woekenaers⁵⁾ trezoren,
En segt mij, waer wildij sijn?

Broer

- 315 Ego vel messe en quloustron en pereme pater noster.

tWijff

Jan, tvarcken spreeckt beter Latijn dan onse coster,
Want hij en weet daer niet aff twee biesen⁶⁾.

Broer

- Saech ick mijn open⁷⁾, ghij soudt mij verliesen.
Mij dunckt, dat sij haer so lang so meer vervaren;
320 Ick sal al den draff en den stront vergaeren,
Dat int varckens codt is en werpent hem naer.

1) *endelveers*, het rituele gebed voor een stervende; vgl de spreekw. uitdr.: *zijn endelvers zingen*, zijn dood verwachten (Ned. Wdb. III, 4112).

2) *luijsig*, lui, vadsig.

3) *gieren*, schreeuwen.

4) *petoor*, roerdomp; de eig. vorm is *butoor* (van fra. *butor*, lat. *bostaurus*).

5) *woekenaer*, woekeraar: voor deze vorm - dissimilatie uit *woeckeraer* - zie Franck § 117; Van Helten, Mnl. Spraakk. § 135; voor de innige betrekking van de woekeraars tot den duivel vgl. Mnl. Wdb. IX, 2737.

6) *niet twee biesen*; vgl. mnl. *niet een biese*, niet het minste.

7) *open*, opening (nl. van het kot); vgl. Sart. II, 2, 79: Dat onweer is over. Ick sie weder een open.

Prochiaen

Amij¹⁾ tsweten²⁾; hoe vervaert³⁾ maeck ick mij daer;
Ick ben thans een heere van een soberen staet.

Broer

Bor hae, bor hae, haeborhae⁴⁾.

tWijff

325 Moort, moort, moort!

Coster

Ick weet het noch geexponeert⁵⁾,
Maer ick en doet seecker niet alte gaerne.
Hock misa, hock miserom⁶⁾,
O valsch bedroch sijdj nu stom?

330 Partes orationes qujot surt.

Broer

Borra, hout Johannus en ghij domme,
Eet verckens stront alomme,
En ghij altsaemen mede, bij gans darmen⁷⁾.

Prochiaen

Wapij⁸⁾, och lacij, wacharmen!

tWijff

335 Moort, moort, moort!

- 1) *amij*, tussenwerpsel - als mnl. - thans: *ai mij!*
- 2) *tsweten*, bij het zweet van den lijdenden Christus; ook *bi den* (of: *gans*) *swete(n)*; vgl. Stoett, *Dr. Kl.* 97; Van der Laan, *Rederijkerssp.* 107.
- 3) hs.: *vervaer*.
- 4) *bor hae*... gewone uitroep van duivelen, vooral in het geestelijk drama der M.E., vgl. Worp, *Drama en Toon.* I, 127; ook *borrere(re)*, *Roode Roos*, 132.
- 5) *geexponeert*, tot in bijzonderheden?
- 6) *hock misa*...weer verhaspeld Latijn, als r. 330.
- 7) *bij gans darmen*, vgl. r. 65.
- 8) *wapij*, uitroep van ontsteltenis, vgl. *Sotsl.* 35: *wapij moort och wie sal mij hier bewaren*; Mnl. Wdb. IX, 1741: *wapy*, wat schentliker reise hevet tlant van Gelre nu gehad.

Prochiaen

Waer, zijdij, Johannus? Compt, helpt mij uijt den noot!

Coster

Hier ben ick, heer, ick ben bijcans halff doot;
Rampt hebt¹⁾ vercken, dat ickt oijt beswooren' hebbe.

Prochiaen

En mij dunckt, dat ick mijn slincke zij²⁾ verloren' hebbe,
De nicker brocht ons in dit verdriet,
340 Dat ick most singen dit droevich liet³⁾;
Tsal mij wel heugen al mijn leven.

Waert

Waer sijdij, wijff, wilt dit beseven⁴⁾;
Dat ons hier gebeurt is, ick cant niet vergeten.

tWijff

Jan, ons varcken heeft hem gestelt om teeten.
345 Het was de monninck - ick derft mij vermeten⁵⁾ -
Die hier lest was preecken in onser kercken.

Waert

Heer, danck hebt, dat ghij ons hebt bijgestaen met wercken,
En daer voor geven wij u dit vercken;
Leght⁶⁾ hem thuijswaerts⁷⁾ inder crebben.

Prochiaen

350 Ick en wilt niet hebben.

Waert

Neempt ghij dan, Johannus.

1) *rampt* (= *ramp*) *heb*, vervloekt zij.

2) *mijn slincke zij*, mijn hart, mijn moed.

3) *singen dit droevich liet*, deze droefheid ondervinden.

4) *beseven*, ter harte nemen.

5) *ick derft mij vermeten*, ik durf het te zeggen, dus: ik weet het wel zeker.

6) *leggen*, zetten, vgl. Coster 103: Gaet legt mijn paert op stal.

7) *thuijswaerts*, thuis.

Coster

Godt weet, ick en sal.

Ghij brengt mij niet in sulcken onvrede;

Hout het vercken en alle die geesten mede,

355 Het heeft wadt in, Godt weet.

Prochiaen

Maer waerdinne, ghij moet ons wadt schoon maecken.

Waert

Neen wijff, wilt den duijvels dreck niet genaecken,

Want off ons handen koevoeten worden, wat souden wij dan doen?

Men mach met sulcken dreck niet spelen, wilt dit bevroen;

360 Ick en wilder oock niet een vinger aensteecken.

tWijff

So sal ick oock, al wordij niet schoon in drie weecken.

Ick hulp u liever sluijten in een doncker gadt.

Prochiaen

Wel, sullen wij dan hier staen becladt?

Johannus neemt ghij het wijwaters vadt;

365 Wast ghij mij, ick sal u selve wasschen.

Coster

Wel, heere.

Prochiaen

Ist al schoon, Johannus?

Coster

Het rijckt al nae de sterckeles¹⁾, domine²⁾;

1) *sterckeles*, sterksel; dikke bloempap, waarmede wevers de schering overborstelen en versterken, ook *reepap* of *slichtpap* (fr. *chas*) genoemd; vgl. De Bo, 954; Boekenoogen, 1002; hier tevens woordsp. met *stercus*, drek.

2) hs.: *domme*; vgl. Stoett, *Dr. Kl.* 26.

Maer wadt mach ick daer aen mijn snodthuijs hebben;
370 Ist solpher off peck?

Prochiaen

Neen, Johannus, tis niet dan verckens dreck;
Ick en roock mijn daegen geen vuylder stanck.

Waert

Heer, wij wetent u grooten danck;
Dus wilt van ons goet nemen, dat u best sal behaegen.

Coster

375 Och neen, maer geeft mij een cleijn doeckgen om mijns heeren oogen aff te vagen.

tWijff

Soudij mijn doecken met dreck besmetten; sijn dat u lagen?
Daer toe en sult ghij u niet rasschen¹⁾.

Coster

Houdt daer en daer en helpt ons wasschen;
Twaer jammer, waer u dat ontsloopen²⁾.
380 Gaen wij, mijn heer, sij hebben oock vanden selven soopen³⁾.

tWijff

En boven dat men u tvel moet affstroopen,
Want ick ben al mijn leven geschent;
Dat ick gecomen ben in dit groot elent,
Dat moet Godt geclaecht sijn inden hochsten troon.
385 Heb ick dit vanden preecker tot mijnnen loon?
Ick mocht wel neerstich voor hem loopen doort velt.

1) *hem rasschen*, zich reppen, zich haasten.

2) *ontslupen*, ontgaan.

3) *sij hebben oock vanden selven soopen*, zij zijn met hetzelfde sop overgoten, of: ik heb hen eveneens toegetakeld?

Waert

Waer sijdi, wijff, o martelaers oogen¹⁾, hoe sijdi gestelt?

Maer ick sal u raet geven, weest toch te vreen.

Ghij sult u uijtrecken²⁾ en ontcleen,

390 En u cleren suldi verde³⁾ van huijs begraven;

Dan sal ick u met een lecker dronckxken laven;

Daer bij sult ghij al u verdriet verwinnen.

Ghij edele, notabele, constige sinnen

Van buijten, van binnen⁴⁾, wij bidden u algelijcken.

tWijff

395 Ghij alsaemen, onschuldicht ons fauten; tverstant wilt innen⁵⁾,

Ghij edele, notabele, constige sinnen.

Waert

Aensiet ons trouwheijt, die const beminnen,

Al sijn wij onconstich in consts practijcken.

tWijff

Ghij edele, notabele, constige sinnen

400 Van buijten, van binnen, wij bidden u algelijcken,

Neempt dit in danck van ons, broeders van Trou moet blijcken.

Finis lanck 423 regulen

Par Trou moet Blijcken.

1) *martelaers oogen*; vgl. Grimm, *D. Wörterb.* VI, 1679: *marter bei fluch und schwur, bezieht sich wie leiden auf die passion Christi*, en uitdr. als: *ghans martelijen* en *ghans oogen*.

2) *uijtrecken* (= uittrekken), uitkleden; vgl. Jes. 32: 11 en *Roode Roos*, 127 de toneelaanwijzing: Hier trecken sy hem ut. (D. *ausziehen*).

3) *verde*, een laat-mnl. vorm naast *verre*.

4) *van buijten, van binnen*, nl. buiten en binnen Haarlem.

5) *tverstant wilt innen*, neemt de bedoeling ter harte.

II

**Item hier begint een spreekende prologe¹⁾ van Goossen en Belij
sijn wijf, waer af de cluijt volcht.**

1

Vrolijcken tijt eijst vrolijcheijt,
Alsomen seijt' en tis een out spreekwoort.

2

Wie can anders oock seggen met goet bescheijt²⁾
Dan vrolijcken tijt eijst vrolijcheijt?

1

5 Tis waer, en nu ist oock tijt datmen vreucht verbreijt,
Waer door ongeneucht moet blijven versmoort³⁾.

2

Vrolijcken tijt eijst vrolijcheijt,
Alsomen seijt' en tis een out spreekwoort.

1

10 Daeromme, goede burgers, weest niet verstoort,
Maer neemt ten besten⁴⁾ dat hijer sal worden verclaert⁵⁾.

2

Tis een belachelijcke cluijt, dit wel aenhoort,

1) ingevoegd voor fol. 15.

2) *bescheijt*, inzicht.

3) *versmoren*, tot zwijgen brengen.

4) *ten besten nemen*, gunstig beoordelen.

5) *verclaren*, vertonen.

Van een boer, wiens naem was Goossen Taijaert¹⁾.

1

Sijn wijf hieten Belij, in boosheijt vermaert,
Die in haer blare koe²⁾ hadt groot behagen.

2

15 En hoe wel Goossen voor sijn wijff was vervaert,
Hij vercoft die koe en alsser twijff quam na vragen,
Dorst hijt haer niet seggen, dus creech hij so veel slagen
Als hij goelijck³⁾ mocht dragen' den armen sodt.

1

20 Maer noch sachmen hem genaecken veel meer plagen,
Als hij tgelt quam manen⁴⁾ met de huijt ende hutspot⁵⁾.

2

Hij had wel gecropen in een verckens codt,
Als hem tveijshouwers wijff inde ketel woude verdrincken.

1

Maer daer na creech hij bij aventuer een beter lodt,
Want hij raecten aen gelt sonder enich bedincken.

2

25 Daer hij Belij mee pajden, die hem eerst wou crincken
Om tvercopen vande koe, noijt vreemder cujren.

1

Maer een ossencoper⁶⁾ die door daerde docht te sincken

1) *Taijaert*, gierigaard; voor tal van platen zie Ned. Wdb. XVI, 636.

2) *blare koe*, koe met een *blaar* (of: bles), een witte vlek aan het voorhoofd; vgl. Van der Laan, *Rederijkerssp.* 100.

3) *goelijck*, ten naaste bij.

4) *manen*, met een acc. rei eveneens A. Bijns, 233: Gelijk eenen blixem slaet van d'Ooste in d'Weste, Sal Christus onversien comen manen sijn reste Van ons.....

5) *hutspot*, stuk vlees (om te koken); vgl. Halma 553: *een runderhutspot....., een hutspot van rundvleesch..... une pièce de boeuf bouillie.*

6) hs.: *ossencop*.

Van ancxt en vervaernis, die mostet besueren.

2

30 Want als hij Goossen inden huijt sach, begost hij te trueren
En hij meenden het was den vijant vander hellen.

1

Daerom verliet hij sijn gelt ter quader avontueren,
Dwelck Goossen opnam, somen u sal vertellen
Int vervolch vande cluijt, dus wilt u toch stellen
Tot audiencij en silencij met blijde sinnen.

2

35 Wacht wel, dat u geen buijlsnijders¹⁾ en quellen,
Want wij sullen van stonden aen beginnen.
 fijnis lang 36 regulen
 volcht de cluijt van Goossen Taijaert.

1) *buijlsnijder*, zakkenroller, gewone waarschuwing aan 't slot van een proloog; vgl. Q.B. 27; Stoett, *Dr. Kl.* 29 en Everaert passim.

Item hier begint een esbatement¹⁾.

De parsonages sijn dese:

Goossen Taeijaert.
 Loutgen Loose-vos.
 Belij, Goossen Taeijaert sijn wijff.
 Baerte, Loutgens wijff.
 Een Ossecoper.
 Een Coopman.

begint; G o o s s e n spreect.

Wadt een grooten pijn ist altijd dus te slaven,
 Huijden te dorschen en margen²⁾ te graven;
 Mijn geeft seecker wonder³⁾ oft oock langer dueren' sal.
 40 Ick en mach niet ledich gaen als mijn gebueren' al;
 Dus stel ick mij te werck tot allen stonden' nu.
 Holla, is mijn koe oock vast gebonden' nu?
 Dat moet ick vlus gaen besien voor allen saecken,
 Want mijn gisteren twee vleijshouders⁴⁾ spraecken
 45 En seijden, sij wouden comen besien mijn Blaer
 En tastense, off sij oock vedt genouch waer;
 Dan sal ickse⁵⁾ hem loven so ick eens dacht
 Om seven pont, neent tis beter om acht;

1) fol. 15-21.

2) *margen*, morgen; zie Inl.

3) *mijn geeft wonder*, ik ben benieuwd; voor deze in Vlaand. nog steeds gebruikelijke uitdr. zie *Charon*, 57.

4) *vleijshouder*, een ook in 't mnl. voorkomende bijvorm; vgl. Mnl. Wdb. III, 646, 666; IX, 597 en Van Helten, *Mnl. Spraakk.*, § 182; vgl. ook o.a. Sart. I, 5, 15: Twee Mans vijf armen afhouden, ib. III, 3, 5: een onbehouden block.

5) hs.: *icke*.

- Dat moetse gelden¹⁾, sij comen alse willen.
 50 Hoe sal Belij²⁾ dan tieren; wie souse stillen?
 Gans herten, ick bedacht mijn ter quader maeten³⁾.
 Ick sal nochtans die comanschap niet laeten,
 Alsou ick daerom eeten ongebrande asschen⁴⁾.
 Maer goeluy, ick moet mij wadt gaen rasschen⁵⁾,
 55 Eer Belij mijn compt over den hals loopen;
 En compt de vleijschouder, ick sal Blaer vercopen,
 Al sou Belij gram sijn, ick salse hem loven.

Loutgen

- Mijn en gebreckt nu niet dan een oven,
 Daermen tgelt in backt tot mijnnen prooffijt.
 60 Best gae ick tot Goossen Taeijert met jolijt
 En besie sijn blaere koe, hoese gestelt' is.
 Ick sal hem wijsmaecken, dattet reet gelt' is;
 Maer den tijt mocht wel verstrijcken een weijnich lanck.
 Holla, den boer is hier, tsus⁶⁾ van dien geclanck.
 65 Goossen, tgadt vorder u⁷⁾, heij, ghij slaeft u doot.

Goossen

Dat gelooff ick wel, Loutgen, tis seecker van noot:
 Daer is nau⁸⁾ so veel broot tonsent in huijs,
 Dat haer sadt soude connen eeten een muijs,
 Dus maeck ick mij met slaeven al te moe.

1) *gelden*, opbrengen.

2) *Belij*, hier tevens wel met toesp. op *beele*, berouw over een gesloten koop.

3) *ter quader maeten*, te kwader ure; vgl. mnl. *te mate* in de bet.: juist op een geschikt oogenblik.

4) *ongebrande asschen eeten*, met een stok krijgen; vgl. Bredero, *Lucelle*, r. 1638: En peuluwen hem lustich of met wat ongebranden as, en Grimm, *D. Wörterb.* 1, 581: ungebrannte Asche.

5) *hem rasschen*, vgl. Pr. 377.

6) *tsus*, stil; vgl. Van Rijnbach, *Bredero* 202.

7) *tgadt vorder u* voor: God vordere (= bevoordele, zegene) u; vgl. r. 279 en De Jong, *Dr. Esb.*, 140; in het westvl. nog zeer gewoon.

8) *nau*, nauwelijks.

Loutgen

- 70 Goossen vrindt, ick coom besien¹⁾ u blaere koe,
Om die te coopen, waeren wij eens.

Goossen

Tis so soeten beest.

Loutgen

Voorwaer, ick meens.

Goossen

- Och jaet, Loutgen Loose-vos, vrindt,
Ick meen, men hier geen beter en vindt;
75 Had ghijse gekint' so wel als onse Beel,
Ghij en vercocht u daegen noijt schoonder juweel;
Ken weet nu, hoe icker aff sal connen scheijen.

Loutgen

Wilt ghijse vercoopen? Laet ons niet langer beijen,
Want ick heb haest, ick moet gaan bijsen²⁾

Goossen

- 80 Och Blaer, lieve Blaer, hoe sal ick u prijsen,
Want ghij sijt seecker nu so wel geprost³⁾
Loutgen, sij heeft gegeten alderhande cost,
Daerom is sij so vedt als eenich swijn.

Loutgen

- 85 Wel seght, Goossen, wadt sal den coop dan sijn?
In goede comanschap salmen niet lang draelen.

Goossen

Loutgen.

1) hs.: *besie*.

2) *bijsen*, heenlopen; *gaen* -, er vandoor gaan.

3) *prossen*, opgroeien; uit mnl. tongvallen tot heden niet opgetekend (zie Mnl. Wdb. VI, 738),
maar door Kil. en Plant. vermeld in de bet. *kiemen*, *ontkiemen*, *uitspruiten*.

Loutgen

Ja, Goossen.

Goossen

Acht pont sult ghijse betaelen;
Ken gaeffse niet minder een enckel stroo.

Loutgen

Maer Goossen, hoe gaept ghij also?
Acht pondt, wel hout ghij met mij den spodt?

Goossen

90 Sij mach niet min gelden, daer heb dij tslodt¹⁾,
Off sij sal moeten blijven opten stal,
Want ick weet, dat icker noch om weenen sal,
Als ick moet scheijen van die soete blesse.

Loutgen

Hout op u hant, Goossen.

Goossen

Wel?

Loutgen

95 Ick geve u sesse,
Want het wordt kermesse' in onser stadt,
Dus had ick gaeren goet vleijsch, ick segt u pladt²⁾,
Anders had ick niet so grooten haest.

Goossen

En ick moet gelt hebben, dat is tnaest³⁾,
Want mij gebreckt coren en garst al even.

1) *daer heb dij tslodt*, daar hebt ge de hoofdzaak, dus: nu weet ge het; vgl. Van der Laan, *Rederijkerssp.* 21/2.
2) *pladt*, ronduit.
3) *dat is tnaest*, daarom is het mij allereerst te doen.

Loutgen

100 Hout daer, Goossen, ick gever u seven.

Goossen

Ick en does niet.

Loutgen

Tsa, nu, seven en een halven.

Goossen

Al stontd Blaere op haar calven
Ken gaeffse niet minder, die schoone bruijt
En oock so beding ick de huijt

105 Te vooren uijt' en dan wil ickese om acht geven.

Loutgen

Houdt daer, voorde acht wortse wechgedreven;
Ick salse u wel betalen in corster stont.

Goossen

Maer ick bedinge vant vleijsch noch ses pont
Tot eenen hutspodt, vaet mijn bediet¹⁾.

Loutgen

110 Wadt! Ses pont vleijs, Goossen, dat en seijde ghij niet;
Die en meuchdij niet hebben, bij mijnder trouwen.

Goossen

So sal ick Blaer dan op mijn stal houwen,
Want wadt ick oijt vercocht, ick hebber affgegeten.

Loutgen

115 Maer so en heb ick noch noijt van sulcken boer geweten.
Dan nietemin om ses pont vleijs, tis een cleijne saeck,

1) *bediet*, bedoeling.

Op dat ick met die koe uijt die stal geraeck;
Ick salse gaen ontbinden en wech drijven.

Goossen

Bij gans mej¹⁾, hoe sal onse Belij dan kijven!
Waer sal ick blijven' arm onnosel sodt.

- 120 Gans longeren¹⁾, sij jaecht mij noch in een muijse codt.
Dat weet Godt' sij is veel te quaet;
Maer ick hoope, als sij dat geldeken ontfaet,
Haer gramschap vergaet' en den moet²⁾ sal daelen.
Maer secht, Loutgen, ten most niet faelen:
125 Wanneer sal ick gelt haelen' sonder ontbreecken?

Loutgen

Goossen, ghij moocht mij morgen comen aenspreecken
En siet na mijn, ick heb noch silver en gout.

Goossen

Tis reden, datmen goeluiden betrouet,
Dus werdt Belij nu wel gecontenteert,

- 130 Maer geen dinck mij so seer niet en deert,
Als dat het soete beest so haest moet sterven.

Belij

Tis tijt, dat ick mijn raepen gae scherven³⁾

En spoeije⁴⁾ mij thuijswaert, bij gans longeren.

Blaer, mijn koe, mocht heel verhongeren,

- 135 Dus loop ick naer huijs met snellen keer.
Ou, wadt, ou, Goossen, hoe dorst ghij dus seer?
Wilt ghij van wercken nu heel hebben tloff⁵⁾?

1) *bij gans mej*; *gans longeren*; vgl. Pr. r. 65.

1) *bij gans mej*; *gans longeren*; vgl. Pr. r. 65.

2) *moet*, boosheid.

3) *scherven*, stukhakken; vgl. *Roode Roos*, 148: Ermoede sal noch u wermoes scherven.

4) *hem spoeijen*, vgl. Pr. r. 169.

5) *tloff*, het verlof, de vrijstelling; vgl. Kil. *lof*, j. *ver-lof*, copia, permissus, permissio, venia. Ang. leave. hinc *orlof*, *orloven*, etc.

Goossen

Hoo, ja ick, Beel, maer door dit stoff

Wordt mijn keelgadt so machtigen¹⁾ drooch.

- 140 Had ick een volle kan hier onder mijn ooch,
Ick dronck met een tooch' wel een oort²⁾.

Belij

Beijt wadt, Goossen, ick coom rechteveort³⁾.

Had ick voor Blaer onse koe gescherft wadt raepen,

Dan coom ick u bij en breng u te laepen⁴⁾

- 145 En volle u pul⁵⁾.

Goossen

Sij wert noch wel dul.

Och, Heere Godt, wadt salt noch werden?

Hoe salse mij noch met voeten terden!

Ick ducht, ick sal noch den nootenboom slachten⁶⁾.

- 150 Wee mij, wee mij, ick verlies mijn crachten;
Ick begin te vreesen van ancxte groot.

Och had ick ontbeten een stucken⁷⁾ broots,
So waer ick verhart om bet te verdraegen.

Gans muijs⁸⁾, sij compt mij nae Blaer vraegen.

- 155 Wil ick mijn schuijlen, oft wil ick gaen loopen?
Neen oock, want woudick mijn cracht ontcnopen⁹⁾,
Sij soudt becopen' al waerse noch so sterck.

1) *machtigen*; voor bijw. op *-en* vgl. Van Helten, *V.T.* I, § 148.

2) *oort*, ¼ L.

3) *rechteveort*, terstond.

4) *laepen*, drinken.

5) *pul*, kan; vgl. De Cock, *Spreekw.*, bl. 126: *pullen* (drinken, zuipen). *Een pullebroer* (Een zuiper).

6) *den nootenboom slachten*, op een noteboom gelijken, waarop men met knuppels slaat om hem (meer) vrucht te doen dragen; vgl. Campen, 61: Sy slacht den Noeteboom. Sy betert niet dan mit slaghen.

7) *stucken*, vgl. Mnl. Wdb. VII, 2359: *een cleen sticken*.

8) *gans muijs*, vgl. Stoett, *Dr. Kl.* 89: *gans muisen*.

9) *ontcnopen*, tonen.

Belij

Wadt ou, wadt ou, mijn genaecht nu werck.

Wadt salmen ons hier te lande sinden?

- 160 En ick can Blaer, onse koe, niet vinden;
Souse wel gaen loopen sijn uijt den stal?

Goossen

Gans herten, ick slacht nu den bal;

Ick worde gecaest noch sonder dack¹⁾.

Belij

Ick meen dit speelken ons noch gebrack;

- 165 Ick ducht, dattet hier qualijck is gevaren.
Segt mij, Goossen, wilt die waerheijt verclaeren:
Waer is onse Blaer? Hebt ghijse vercocht?

Goossen

Och Belij, hoort hoe mijn hert van binnen crocht²⁾;

Mijn leden die beven en mijn benen die touteren³⁾.

Belij

- 170 Ick sie wel, ten sal niet wel wouteren⁴⁾.
Hier is certeyn een muijs inde melck verdroncken⁵⁾.
Waerom spreekt ghij niet? Siet hem staen loncken⁶⁾.
Segt, vuijlen esel, al sout ghij versmachten⁷⁾.

- 1) *ick worde gecaest... sonder dack*, het gaat mij niet al te best. Een bestaand, of opzettelijk aangebracht, schuin dakvlak werd gebruikt om de bal, alvorens die weg te slaan, te doen opspringen (Ned. Wdb. VII, 766); vgl. Drost, *Kinderspel* 70.
- 2) *crochen*, kreunen.
- 3) *touteren*, beven, trillen. In deze bet. kwam het woord in de 16e eeuw vooral in ZnL. voor; thans is de Nnl. gewestelijke bet.: schommelen.
- 4) *wouteren*, uitvallen; Kil. *wouteren*, succedere; accidere bene aut male.
- 5) *hier is... een muijs inde melck verdroncken*, hier is iets gebeurd, dat hij niet durft zeggen? Het spreekw. wordt vermeld Gheurtz, 13, doch zonder opgave van de betekenis.
- 6) *loncken*, bedremmeld kijken.
- 7) *versmachten*, versmoren, sterven; vgl. *Cristenk.* 97: Al sou sij versmacht' sijn, ons luijen en mocht haeren donderslach niet saten.

Goossen

- Aij mij, hoe smijt¹⁾ ghij soo? Wilt mijn tanden wachten²⁾.
 175 Ghij weet wel, sij doet mijn dickwils gequel³⁾.

Belij

Ick en crijch geen antwoord, dat sie ick wel.
 Ick sal u moeten met voeten besoecken;
 Hout dat en dat⁴⁾!

Goossen

Moet ick mijn vercloecken,
 Ick sal u desen vleugel⁵⁾ om d'ooren dorschen.

Belij

- 180 So sal ick u tanden met vuyjsten vervorschen⁶⁾,
 Dat u de ogen van pijnen leecken,
 En met cneuckels wert ghij uijtgestreecken⁷⁾.
 Houdt dat en dat! Waer is Blaer, Blaer?

Goossen

- Aij mij, aij mij, dit wijff smijt offt sij beseten waer.
 185 Smijt bij maeten en hout toch regel.
 Houdt daer! Eet oock wadt van dien vlegel,
 Seght, vuyjle, loosse, haetelijcke Beel!

Belij

- Ja, dat suldi becoopen met uwen keel!
 Sout ghij leeren weer smijten? Ygo⁸⁾, dat sijn cueren.
 190 Ick sal u noch met mijn tanden verschueren⁹⁾.

1) *smijten*, slaan.

2) *wilt mijn tanden wachten*, pas op mijn tanden.

3) *ghij weet wel*,... tot het publiek.

4) *hout dat*, de gewone uitroep, als men iemand (met slaag) te lijf gaat.

5) *vleugel*, vlegel.

6) *vervorschen* (= *ververschen*), opfrissen.

7) *uijstrijcken*, afranselen; vgl. Coornhert, *Lust. Hist.* 75: ...ick sal u byder dootd alzo wt doen strijcken, dat ghy mijnder u leven lanck gedencken sult.

8) *ygo*, bijlo, sakkerloot.

9) *verschueren*, verscheuren.

Hout dat en dat daer toe!
Seght, waer is Blaer?

Goossen

Wel wie, Blaer onse koe?

Belij

Jae.

Goossen

Dat sal ick u seggen sonder beraden.

- 195 Maer Beel, eerst bid ick mijns lijffs genaden¹⁾,
Want u handen die vallen so hart als cnippen²⁾.

Belij

Segt, boeff, ghij en sult mij niet onthippelen³⁾,
Ick en weet waer dat Blaer onse koe gebleven' is.

Goossen

Maer datse van Loutgen Loose-vos wech gedreven' is

- 200 Om acht pont groot, dus wilt niet meer boocken⁴⁾,
En ses pont vleijs en de huijt heb ick ook besproocken,
Dus gheschieden die comanschap alhier ontrent.

Belij

Ja vogel, wie gaff u daer toe consent

Segt, lelijcken gast⁵⁾, al sout ghij bedrooft⁶⁾ werden.

- 205 U hoeft sal van mijn vuyjsten noch so beprooft⁷⁾ werden,
Dat u de oogen in u hoeft sullen draeijen.
En heeft hijse niet betaelt?

1) *mijns lijffs genaden*; vgl. Pr. 235.

2) *cnippel*, knuppel.

3) *onthippelen*, onthuppelen, ontlopen; vgl. Huygens, *Korenbl.* I, 419: ...wat een stippel Die niet te noemen is voor dat hy ons onthippel' ...

4) *boocken*, beuken.

5) hs.: *gadst*.

6) *bedrooft*, bedroefd.

7) *beprooft*, beproefd.

Goossen

- Ghij en durft¹⁾ so niet graeijen²⁾.
 Den dach van betaelen is morgen gestelt.
 Hij seij mijn, ick sout vinden juijst getelt
 210 En mijn hutspodt gereet al met die huijt.

Belij

So packt u darwaerts, segt, vuijle guijt,
 En compt mij niet weder hier ter stee,
 Oft ghij brenght gelt en huijt en de hutspodt mee,
 Oft ghij crijcht stockvis met vuijsten gebotert³⁾.

Goossen

- 215 Och, mijn dunckt, dat mijn de backtanden lotert⁴⁾.
 Sulcken coop soude ick mijn niet bedancken.

Belij

Ontbeijt⁵⁾, ghij loeris⁶⁾, hoor ick u noch jancken?
 Wadt woorden seijde ghij alhier inde baen?

Goossen

- 220 Niet wijffken, ick stelde mij te gaen
 En maenen Loutgen Lose-vos wel te degen.
 Ontbeijt, isse oock wech? Ick heb wel slagen gecregen;
 Ja sij, al sousij haer beenen verstuijcken⁷⁾.
 Wie sach oijt wijff haer man so fuijcken⁸⁾?
 Ja, mijn dunckt, dat mijn de ribben craecken.

1) *durven*, behoeven.

2) *graeijen*, schreeuwen.

3) *stockvis met vuijsten gebotert*, slaag; vgl. Bredero, *Symen sonder Soeticheyte*, r. 372: Stock-vis eten, en die met Vuyst-loock overgoten; Q.B. 47:*vuijstloock en stockvis ongebraen*; *Nyeuv.* bl. 113; Van Rijnbach, *Bredero*, 144; Stoett, *Dr. Kl.* 92/3, 200.

4) *loteren*, loszitten; voor een enkv. werkw. bij een meerv. subject vgl. Stoett, *Mnl. Spraakk.*, § 208.

5) *ontbeijt*, wacht.

6) *loeris*, lummel; vgl. R. Visscher I, 105.

7) *verstuijcken*, breken; vgl. mnl. *den hals verstuycken*.

8) *fuijcken*, stompen.

- 225 Sij sloech so dapperlijck onder mijn caecken,
Al hadse haer leven int caetspel gewoont.
Maer, bij gans vier¹⁾, had ick mijn cracht getoont,
Ick hadder de tong ghehaelt uijt den neck
En hadse doen cruijpen gelijck een sleck,
- 230 Want als ick gram ben, so bedrijff ick ragie²⁾;
Ick versloech wel knecht, meester en pagie.
Maer had ickse gedoot, so ickse int schijnne³⁾ bloot⁴⁾, sach,
So had ick schuldich geweest den dootslach,
En nimmermeer en stondt ick in goetmans' stede⁵⁾;
- 235 Dus ist best wadt geleden' om paijs en vrede
Dan groot quaet gedaen met grammen moede.
Nu holla, ick ben bij die stadt. Best ick mijn spoede
En doe mijn bootschap, so mijn Belij beval.
Tgeeft mij wonder, off ick oock gelt hebben sal.
- 240 Hij seijdet nochtans en twas inde coop verhaelt.
Maer, bij gans doot, is dat hij mij niet en betaelt,
So ben ick int slach gelijck een meesse⁶⁾.
Wadt mach oock helpen, dat ick dus vreesse?
Ick moettet avontueren en mercken tinde⁷⁾;
- 245 Tsal al wel gaen, ist dat ick tgeldeken vinde.

P a u s a

Loutgen

Segt mij, Baert.

Baert, *sijn wijff*

Wel Loutgen, wadt is u believeen?

1) *bij gans vier*; vgl. Pr. r. 65.

2) *ragie*, woede.

3) *int schijnne*, blijkbaar.

4) *bloot*, weerloos?

5) *in goetmans stede*, in de reuk van eerzaamheid of achtbaarheid.

6) *...int slach gelijck een meesse*; vgl. Everaert I, 731/2: Hy es ghelyc de muus, inde valle. Hy comt te slaghe, ghelyc de meese.

7) *tinde*, het einde.

Loutgen

Om dat wij tvolck souden mogen gerieven,
 So spoeijt u de pensen wel schoon te maecken.
 Och, wist ick noch aen sulcken koe te geraecken,
 250 Ick liep terstont derwaert sonder verlet¹⁾.

Baert

Loutgen, tvleisch is uijt ter maeten vedt,
 Soo sijn oock de penschen recht nae reen.

Loutgen

Men doet dickmael beter aen sulcken queen²⁾
 Dan aen een os, een maeger beest.
 255 Maer, Baert!

Baert

Wel, Loutgen?

Loutgen

Hoort, wadt ick queest³⁾:
 Goossen sal haest comen om gelt geschreden,
 Want ick nam niet langer dach⁴⁾ dan heden;
 Dan soud hij na mijn comen sien, hoort mijn bediet,
 Maer van betaelen, trouwen⁵⁾, en seijde ick hem niet,
 260 Dan dat hij gelt sou hebben alst paste,
 Maer die huijt met de ses pont vleijs geeft hem vaste
 En wil hij ijert anders, seght, ick ben uijtgereijst.

Baert

Trouwen, Loutgen, so heb ickt oock gepeijst,
 Dus doet u dingen en wilt u rasschen.
 265 Ick gae terstont de penschen wasschen,
 So mach ickse noch tavont doen te vier.

1) *verlet*, uitstel.

2) *queen*, onvruchtbare koe.

3) *queesten*, zeggen.

4) *dach*, uitstel.

5) *trouwen*, vgl. Pr. 4.

Goossen

Holla, ick ben bij Loutgens huijs nu hier.
 Och vond ick mijn geldeken nu tot een mijt,
 So waer mijn hert van druck bevrijt,

- 270 Want onse Belij is al so wonderlijcken¹⁾ wijff;
 Haer handen die vallen so hert en stijff
 Al waerent beuckhamers tot elcken click²⁾
 En al haer slaegen comen al effen dick.
 Sloech sij toch met maten, dat waer te lijen,
 275 Maer neense, sij en weet van geen mijen³⁾.
 Ontbeijt, hier staet Baerte voor die deur;
 Ick wil haer gaen seggen mijn bootschap veur
 En vraegen oft mijn gelt is gereet.
 Godt vorder u, Baertgen.

Baert staet en wascht de pensen

Dat water is noch wadt te heet;

- 280 Ick souden mijn pensen heel verbroeijen⁴⁾.

Goossen

Ou wadt, ou wadt sal ons⁵⁾ hier uijt groeijen?
 Beijt, als men ijemant groet, soumen dan niet spreecken?
 Baertgen, mijn brieven houwen van gebreecken⁶⁾.
 Brocht ick gelt, ghij sout wel nauwer⁷⁾ hooren.

- 285 Goeden dach, vrouw!

1) *wonderlijcken*; voor dit woord in ongunstige zin vgl. R. Visscher, *Brabb.* 18: Onse Waerdin is een wonderlijck Wijf; Bredero, *Moortje* 69: 't wonderlyck verraadt; vgl. voor de uitgang *-en* Cristenk., 86: soe lieflijcken, wel ghemaecten, sconen wijf, en Van Helten, *V.T. I.*, § 101.

2) *click*, klap.

3) *mijen*, ophouden.

4) *verbroeijen*, verschroeien.

5) hs.: *wadt ons*.

6) *mijn brieven houwen van gebreecken*, mijn brieven zijn bedelbrieven, dus: ik kom bedelen; vgl. Sart. II, 6, 20; 9, 89; IV, 76.

7) *nauwer*, nauwlettender.

Baert

Wel, wie compt mij daer verstooren?
Wadt, Goossen Taeijaert, wie heeft u nu uijtgejaecht?

Goossen

Maer Baertgen, u man heeft mij hier verdaecht¹⁾
Om acht pont groot, die ick hier sou ontfangen.
Onse Belij heeft nae groot verlangen,
290 Datse mijn door dit heet weer doet draven.

Baert

Acht pont groot?

Goossen

Ja.

Baert

Ghij sijt in een verkeerden haeven.
Meent ghij, datse hier naer u geschotelt²⁾?

Goossen

Maer Baert, ten baet niet veel geprotelt³⁾.
Ick moetsen hebben en oock ses pont vleijs daer toe,
295 En oock de huijt van onse blaere koe,
Soot al voorsproocken⁴⁾ is inde selffde coop.

Baert

Ses pont vleisch en de huijt ken ick op den hoop,
Maer met het gelt moet ghij noch wadt toven⁵⁾.

Goossen

Hier geseijt, Baert, mijn gelt moet leggen boven.

1) *verdagen*, ontbieden.

2) *naer u geschotelt*, voor u op een schotel gedaan (zijn); voor het ontbreken van *sijn* vgl. Stoett, *Mnl. Spraakk.* § 216.

3) *protelen*, pruttelen.

4) *voorspreecken*, afspreken.

5) *toven*, toeven.

- 300 Brocht ick geen gelt, noch noijt droeviger dach;
Ick creech van mijn wijff so menigen slach;
Dus gelt moet ick hebben; gelt is, dat ick mien.

Baert

Loutgen seijden, ghij moocht nae hem comen sien
En sou u betaelen, maer niet terstont.

Goossen

- 305 Wae¹⁾, hij seijden mijn op heden goet rondt,
Dus wil ick mijn gelt hebben al effen uijt²⁾.

Baert

De ses pont vleesch sijn gereet met die huijt,
Maer vant gelt en maect noch geen gewach.

Goossen

- 310 Ick wil tgelt oock hebben sonder verdrach³⁾,
Oft wiltet mijn u man met practijck⁴⁾ ontsteelen.

Baert

Is mijn man dan een dieff? Dat sult ghij bequelen⁵⁾!
Segt, vuijlen boeff, al sout ghij versincken;
Ick sal u in dit pensop verdrincken,
Seght ghij nu al dat ghij hebt in u gedachten.

Goossen

- 315 Moort, moort, hier moet ick versmachten⁶⁾;
Heer baijlljou⁷⁾, heer bailliou.

1) *wae*, wel.

2) *al effen uijt*, geheel en al.

3) *verdrach*, uitstel.

4) *practijck*, list.

5) *bequelen*, bezuren.

6) *versmachten*, vgl. r. 173.

7) *baijlljou*, baljuw; vgl. *Antw. Liedb.* 6: Mijn heere die Baelyou wilde mi spreken en de nog heden in 't Znl. bekende zegswijze: Schouten en baljouwen grijpen als de vrouwen: De Cock, *Spreekw.* 67.

Baert

Jae, loeris, soudijt den baijlliou claegen?
Hout dat en dat, wilt mee thuijs draegen,
En dat vande penschen!

Goossen

Genae, gena, ick heb genoch gelaijen¹⁾!

Baert

Hout dat en dat! So salmen u paijen²⁾!

320 Segt, is mijn man een dieff, seght, boeff vermaert³⁾!

Goossen

Och, neen hij, genade, lieve Baert!
Nimmermeer en seg ick meer een erch woort.

Baert

So wederroepet hier dan rechtevoort,
Off ick sal u doen in daerde cruijpen.

Goossen

325 Och, mijn leden rijen mij, al had ick die stuijpen!
Ick wederroep al dat mijn tegen gaet,
En segt dat Loutgen selden goet vleijsch slaet⁴⁾
En een goet man is, maer niet vande best⁵⁾.

Baert

330 So soumen den reeckel jagen ten nest⁶⁾
En leeren hem met den steeman spotten.

1) *gelaijen* (= *geladen*), opgelopen; zie voor tal van voorb. Ned. Wdb. VIII, 903/4 en voor de vorm - weglating van intervoc. *d* - Inl.

2) *paijen* (= *payer*), betalen.

3) *vermaert*, berucht; vgl. r. 13: ... *in boosheijt vermaert*.

4) *slaen*, slachten.

5) ...*maer niet vande best*, een komische toevoeging ter zijde, die het 'wederroepen' in een bespottelijk daglicht stelt.

6) *den reeckel jagen ten nest*, den boef onthalen; vgl. Gheurtz, 60; daar echter: - *uyt sijnen neste iaeghen*.

Goossen

Ick wou, ick mijn gelt had sonder sotten¹⁾,
Want ick ducht, ick salt noch qualijck krijgen.

Baert

Wadt segdij en wilt ghij noch niet swijgen?
Gebreckt u noch wadt meer, so spreeckt met schanden.

Goossen

335 Bijlo neen, ghij hebt te fellen handen.
Ghij streeckt mij tvel bij naest vande caecken.

Baert

Hout, daer is u vleesch, wilter hutspodt aff maecken
En daer is de huijt, een greijn van rinders coeliesen²⁾.
Aen u gelt en selt ghij oock niet verliesen;
340 Alst vanden beesten is gefijneert³⁾,
So worden u de acht ponden genamptiseert⁴⁾,
Dus durft ghij ons niet meer comen manen,
Offt wij sullen noch eens campen als twee qua hanen.

P a u s a

Een ander ossencooper

Tis wonder, wadt de comanschap can maecken.
345 Ick bedanck mij immer der goeder avontueren.
Ick mocht tpaert niet beter int ooge raecken⁵⁾,
Dus spoeij ick mij thuijs, want tis drie uuren,
Al souder menich nijdich hart om truuren;

1) *sotten*, gekheid (maken).

2) *een greijn van rinders coeliesen*, (met)? een (klein) beetje sap van rundvlees; vgl. Halma 198: *coulis*, suc de viande ou de quelque autre chose passé par un tamis, par une étamine, par un linge, etc. ...

3) *fijneeren*, (door de verkoop) bemachtigen.

4) *namptiseeren*, storten, toetellen.

5) *ick mocht tpaert niet beter int ooge raecken*, ik had het niet beter kunnen treffen; vgl. Gheurtz, 28: *hy raect tpeerd juyst int ooghe*.

- Mijn beesten sijn al vercoft, groot en cleijn,
 350 Men moet den coopman vaten bijden beijn
 En alst tijt is moetmen hem om te vercoopen stellen.
 Maer oft ick mijn gelt al¹⁾ heb, so ick meijn,
 Dat soudick om een haer²⁾ wel gaen sitten tellen.
 Tis al best gedaen oock, dus wil ick mijn hier nedervellen³⁾
 355 En verlossen mij van sulcke fantasijen.
 Hoe waert oock mogelijkck, oft⁴⁾ ick most bedijen⁵⁾,
 Want vintmen een schalck, ick bender een tegen;
 Met loossheijt en soument mijn niet ontstrijen⁶⁾.
 Maer dese croonen moetmen laeten wegen⁷⁾.
 360 Ick heb rosenobels en ducaten gecregen,
 Die wil ick gaen reeckenen tot eender som.

Goossen

- Ick gaff om een mijt wel mijn wellecom,
 Want onse Beel sal so bijster tieren,
 En oft ick ijert vremts ging versieren⁸⁾,
 365 Ten sou mij niet helpen, dat weet ick claer.
 Och, sij sal mijn hoofd noch so versetten⁹⁾ voorwaer
 En sij sal mijn noch stooten met de neus int slijck.
 In boossheijt is Baert vleijshouwers wel haers gelijkck;
 Ick gelooff, die twee souden sonder faellen
 370 Tsamen wel een rooff voor den hel haelen¹⁰⁾,
 Dus wilden ick, dat sij waeren in daerde gesoncken.
 Deen had bij naest mijn ruggenbeen gebroocken;

- 1) *al*, geheel.
- 2) *om een haer*, gaarne; vgl. Ned. Wdb. V, 1404.
- 3) *nedervellen*, neerzetten; vgl. voor *vellen* in gelijke bet. Everaert XVII, 46: Tot goede ruters zoudic my, als de ghevrienste vellen.
- 4) *oft*, indien.
- 5) *bedijen*, voorspoed hebben.
- 6) *ontstrijen*, afwinnen.
- 7) *laeten wegen*, niet gering achten?
- 8) *versieren*, vgl. Pr. 7.
- 9) *versetten*, mismaken; vgl. Mnl. Wdb. VIII, 2411.
- 10) *een rooff voor den hel haelen*; vgl. Harreb. I, 300: Zij zouden wel een rooff van voor de hel halen, en komen ongeschonden weder.

- Ghij wetet altsamen¹⁾, tis genoch gesproocken.
- 375 Ick moet gaen thujswaert met herten verbaest²⁾
 En sonder gelt. Gans herten, het wijff dat raest;
 Sij haelt mijn de tonge vuijt der keelen³⁾.
 Holla, ick moet een bootsgen⁴⁾ spelen,
 Daer ick door schutten⁵⁾ sal veel slagen:
- 380 Ick sal de huijt om hangen en so thujs dragen;
 Al slaetse dan wadt stijff, tgaet so haest niet deur.
 Ontbeijt, best sedt ick die hoornnen veur
 En steeck door die beenen mijn armen;
 Tmes op de zije. Eij, siet toch, bij gans darmen⁶⁾,
- 385 Nu ben ick cloeck genoch voor Beel tot mijnder baten;
 Ick sal mijn als een stier gelaten⁷⁾.
 Borra⁸⁾, borra, wie seijt mij nu eenich lachter?
 Dit ben ick voor en dit ben ick achter;
 Nu mach mij genaecken verdriet noch hinder.

Coopman

- 390 Aij, aij, aij, aij, wadt compt ons ginder;
 O cruijs van Valckenburch⁹⁾, waer sal ick vlien?

Goossen

Hou, weest niet vervaert; u sal niet misschien¹⁰⁾.

- 1) *ghij wetet altsamen*, tot het publiek.
- 2) *verbaest*, verslagen.
- 3) *sij haelt mijn de tonge vuijt der keelen*, zij vraagt mij alles precies af.
- 4) *boots*, poets, guitenstreek.
- 5) *schutten*, afweren.
- 6) *bij gans darmen*, vgl. Pr. 333.
- 7) *gelaten*, aanstellen.
- 8) *borra*, vgl. Pr. 324.
- 9) *cruijs van Valckenburch*; te Valkenburg bij Leiden - aldus Van der Aa, *Aardr. Wdb.* II, 310 - bestonden eertijds twee vermaarde broederschappen, van St. Mauritius en van het *Heilig Kruis* (vgl. r. 411), welke broederschappen of gilden zeer vele vaste goederen en renten bezaten. Vóór de Hervorming plagt de gedachtenis van het heilig kruis in deze kerk met zeer groote plegtigheid gevierd te worden; alsdan werd het teeken van het kruis niet alleen op de spits der kerk, maar ook in de kerkdeuren ten toon gesteld... Ter gedachtenis van dit kruis, hield men jaarlijks eenen plegtigen omgang.
- 10) *misschien*, overkómen.

Ick ben Goossen Taeijaert, en loopt niet seer.

Coopman

Och, ick bid genade, Lieve Heer,
395 Wilt doch mijn arme siele helpen.

Goossen

Wel, wadt leijt hier? Dit sijn immers geen schelpen?
Bij loo, tsijn al ducaten, nobels en croonen.
Sou hij oock verliesen, ick sou hem hoonen,
Oock begeer ick sijn gelt niet te houwen.

Coopman

400 Och, mijn siel beveel ick Onser Liever Vrouwen.
Mijn hert moet van vervaertheit beswijcken.

Goossen

Ken sach mijn dagen noijt man so gaen strijcken.
Hoort vrint, vrint, hier is u gelt in u hant.

Coopman

Aij mij, aij mij, mijn dunckt, tis de helsche vijant.
405 Och heer en wilt mij doch hier niet plaegen.
Mijn sonden sijn mijn leet, och, ick moetet beclagen,
Dat ick oijt mijn leven ijemant heb bedrogen.

Goossen

Loopt niet so seer, vriend, siet mij onder mijn oogen;
Ick ben oock een mensch. U naeckt geen verdriet.

Coopman

410 Neen, neen, ick coom onder u oogen en clauwen niet.
Heijlich cruijs van Valckenburch, staet mijn nu bij!

Goossen

Hout, hout, hier is u gelt. Wadt man sijt ghij?

Coopman

Neen, neen, houttet gelt, op dat ick u wort quijt.

- 415 Liever en sach ick nimmermeer een mijt,
Dan dat ick in desen anckxt sou blijven.

Goossen

- Mijn daegen en sach ick noijt sotter bedrijven.
Nu vind ick, dat waer is, hoe dat ickt rucke¹⁾,
Dat deen sijn misval is, is dander sijn gelucke.
Tis nu al anders gecomen dant verschenen' was;
420 Bijlo, tgelt compt nu vander quenen' ras.
Nu, hoop ick, sal Beel immers te vreden' sijn?
Och, hoe wellecom sal ick noch heden' sijn,
Als Belij siet alle dese schijven blincken.

binnen.

Belij

- Waer mach Goossen blijven, mach ick wel dincken.
425 Hij sal sitten en drincken, al sou hij verworgen²⁾.
Als hij slechts bier heeft, hij laet fijolen sorgen³⁾.
Compt hij huijden oft morgen, tis hem een cleijne saeck,
Maer ick wed, ick noch sijn hoofd geraeck,
Hij compt als hij wil, brengt hij geen gelt.
430 Benedycite dominus⁴⁾, wadt compt ginder opt velt?
Och, noijt so ontstelt' noijt so confuijs.
Best so loop ick hier binnen en sluijt het huijs,
Want mijn dagen en was ick noijt so vervaert.

Goossen

- Hout stee⁵⁾, Beel, hout stee, weest onbeswaert.
435 Waer wildij loopen? Ick ben Goossen, u man.
Blijft staen, hoort mij spreecken dan als dan⁶⁾.

1) *hoe dat ickt rucke*, van welke kant ik het ook bekijk.

2) *verworgen*, (er in) stikken.

3) *hij laet fijolen sorgen*, eig. hij laat de flessen zorgen voor de betaling van het gelag? vgl. Ned. Wdb. III, 4493; ook Everaert I, 290: ... by sulcken dynghen Soude men laten vyoolken zoorghen.

4) *benedycite dominus*, vgl. Pr. 298.

5) *hout stee*, blijf staan.

6) *dan als dan*, in elk geval. Ook *Roode Roos*, 190: Flocx maeckter u wte en dan als dan.

Waerom sluijt ghij thuijs? Heij, laet mij in.
Hou, Belij, hou!

Belij

Och, ick verlies mijn sin!
Schoone Moeder Goods, wilt mijn ontfermen;
440 Tis voor die deur¹⁾! Heijlich cruijs, wilt mijn beschermen!
Ick ducht, ick sal mijn sinnen missen.

Goossen

Nu sou ick mijn wel van lachen bepissen,
Men dorst²⁾ mij maer een weijnich nopen³⁾.
Om dat ick ben in dese huijt gecroopen,
445 So meent Belij, ick ben de vijant vander hellen.

Belij

Och, oft noch daer is, dat mij daer wou quellen?
Best steeck ick mijn hoofd eens ter venster uijt.
Eij, moort, moort!

Goossen

Belij, ick ben Goossen met die huijt,
Dus en is u geen vervaernis van doen;
450 Siet nu eens, ick heb affgedaen tcaproen;
En kent ghij mij nu niet? Dat geefft mij wonder.

Belij

Ramp moet ghij hebben⁴⁾ van boven tot onder,
Al sout ghij versmacken⁵⁾, segt vuijle loeten⁶⁾.

Goossen

Maer, Belij, ghij soudt mijn wel anders groeten,
455 Wist ghij, waer ick mede com gelaen.

1) *tis voor die deur*, vgl. Sart. II, 3, 59: Het staet voor de deur, In foribus adest (van een dreigend gevaar).

2) *dorst* (van: *dorven*), behoefde.

3) *nopen*, (er toe) aanzetten.

4) *ramp moet ghij hebben*, vgl. Pr. 337.

5) *versmacken* = *versmachten*; vgl. r. 173.

6) *loeten*, lomperd.

Belij

Brengt ghij gelt?

Goossen

Maer¹⁾ Belij, dats juist geraen.
Ghij behoort mij met recht niet buijten laeten.

Belij

Wel, wadt pajement ist?

Goossen

Al rosenobels en ducaten
En Franse croonen; is dat quaden bucht²⁾?

Belij

460 So laet ick u dan in metter vlucht³⁾;
Tgaff mij wonder, dat ick van u niet vernam.

Goossen

Maer Belij, wist ghij, hoe ick aent gelt quam,
Ghij sout u verwonderen, dat ickt u seij.

Belij

Wel, hoe so Goossen?

Goossen

Ick quam daer voor een valeij⁴⁾
465 Dus met die huijt en de hoornen opt hoot⁵⁾,
Daer een coopman sij⁶⁾ gelt telden, cleijn en groot;
Mijn siende ginck hij loopen al sijn macht.
Ick raepden tgelt op en hebt hem nagebrocht,
Maer hij was van herten also verslagen,
470 Dat hij mijn tgelt gaff en lietet mijn draegen
Daert mijn belieffde.

1) *maer*, vgl. Pr. 29.

2) *bucht*, geld; vgl. Van der Laan, *Rederijkerssp.* 93.

3) *metter vlucht*, spoedig.

4) *voor een valeij*, een rijmlap?

5) hs.: *hooft*.

6) *sij*, zijn; zie Inl.

Belij

Maer riept ghij hem niet naer
 En presenteerdent hem¹⁾ int openbaer?
 Anders mocht u den baijlliou tvel affstroopen.

Goossen

475 Ja ick, Belij, ick heb hem oock nae geloopen,
 Maer mits dat ick met de huijt was soo belaen,
 So most ick hem al sachtgens naer gaen
 En hij liep altijd effen seer,
 So dat ick hem niet en mochte volgen meer,
 Oock en ken ick den coopman niet, tsij duijts oft wael,
 480 Anders gaeff ick hem sijn gelt altermael,
 Want anderluij goet en wil ick niet houwen.

Belij

Goossen, so en sou ick oock, in trouwen,
 Maer nu tso gevaeren is sonder bedroch,
 So sal ickt bewaeren al waerder noch
 485 Twee mael so veel.

Goossen

Daerom mach men wel seggen
 En voor een gemeijn spreekwoort uijtleggen:
 Des eens qualijck vaeren is des anders geluck;
 Want had ick dit gelt niet, ick waer in druck,
 Dus mach ick mij die reijse wel bedancken.

Belij

490 Goossen, ick wilden niet om twee blancken²⁾,
 Ghij en hadt Loutgen huijden gaen maennen.
 Nu gaet vrij drincken drie oft vier vaennen
 En gaet dan weer wercken, alst u best past.

1) hs.: *hen*.

2) *blancke*, 3/4 stuiver: *twee blancken* is een vaak voorkomende prijsbepaling voor een zeer gering bedrag.

Goossen

Bijlo, hoe is mijn hart nu ontlast!

495 Ick sie wel, tgelt can wel goede vrouwen maecken,
En doort tgelt canmen wel aen paijs geraecken;
Ter goeder vuyren heb ick de reijs aengeveert¹⁾.
Nu heb ick van Belij al wadt mijn hert begeert
En van vechten en isser nu geen gewach.

500 Ick leefden mijn dagen noij²⁾ blijder dach;
Dus hout met u wijffs paijs, dat raed ick voor best,
Want peijs en vree maeckt een stercke vest
Int houwelijck so wel voor armen als rijcken.

Belij

Hier mede so willen wij naer huijs gaen strijcken

505 En bevelen u altsaemen den Heer der heeren.

Goossen

Neempt dit danckelijck van ons wiens³⁾ Trouw moet Blijcken.

Hier mede so willen wij naer huijs gaen strijcken.

Belij

Isser gefaelgeert,⁴⁾ wilter niet nau op kijcken;

Wilt onse schandt bedecken; tis ons vriendlijck begeeren.

Goossen

510 Hier mede so willen wij naer huijs gaen strijcken

En bevelen u altsaemen den Heer der heeren.

Dat wij dit deden was om vreucht te vermeeren

Alle borgers ter eeren.

fijnis lang in dicht 506 regulen

Par Trouw moet Blijcken.

1) *aengeveert* (van: *aenveerden*), de, vooral in de 16e en 17e eeuw zeer gebruikelijke, scheidbare vervoeging.

2) *noij*, vgl. Pr. 298.

3) *wiens*, wier; zie Inl.

4) *faelgeeren*, tekortschieten.

III

Item hier begint een spreekende prologe van Lichthertigen Jan
waer af de cluijt volcht in fol. 80¹⁾.

1

Alle ding heeft sijn tijt naer des wijsemans²⁾ leeren;
Tis tijt van droeffnis en om vreucht te beclijven³⁾.

2

Dus om vastelavonts⁴⁾ vreucht te helpen vermeerren,
Sullen wij een boertige cluijt bedrijven.

1

5 Wij bidden u altsamen, mannen en wijven,
Wilt ons gerijven' met goede audiencij.

2

En hier so lang stil swijgende blijven,
Tot dat ghij verstaen hebt onse invencij⁵⁾.

1

10 Tis van een vrotgen wiens⁶⁾ sin en intencij
Streckten tot hijlicken, en sij creech een man,
Recht na haer sin, maer hij maeckte cleijne mentij⁷⁾
Van droncken drincken; dit brocht haer swarigheijt an.

1) ingevoegd tussen fol. 79 en 80.

2) *de wijseman*, Salomo; zie Pred. 3:1-8 vgl. *Bibl. Ref. Neerl.* II, 146; Jae op menschen te sien brengt den val, seyt de Wijseman; ook Q.B. 1; Everaert XVIII, 376, 647; XXII, 62; XXIV, 163.

3) *beclijven*, verwerven; vgl. Ned. Wdb. II, 1604.

4) dus een vastelavondspel.

5) *invencij*, bedenksel, wat wij geïnventeerd, 'gevonden' hebben.

6) voor *wiens*, vgl. T. 506.

7) *cleijne mentij maecken van...*, het voor niets rekenen.

2

Want als hij droncken was desen lichthertigen Jan,
So was hij wel halff dol en cranck van hooft¹⁾;

15 Nochtans mocht hij hem qualijck wachten van
Drincken, dus was hij dickwils halff van sinnen berooft.

1

En sijn wijff raetsoeckende heeft een lapsalver²⁾ gelooff,
Die raet gaff om tbier te doen verleden³⁾,

20 Maer ten hulp⁴⁾ niet, want hij bleeff effen verdooft⁵⁾,
En heeft int drincken gevolcht noch quader zeeden.

2

Want voor tbier ginck hij sijn gelt in wijn besteden;
Dit maecten hem noch cranckhooffdiger boven schreven⁶⁾,
En sijn wijff was hier door noch veel meer tonvreden,
Maer haer worden raet van de buijrwijven gegeven.

1

25 Die met hem een vastelavent spul⁷⁾ hebben bedreven,
Hem sollende⁸⁾ en rollende op een deecken,
So dat hij begonst⁹⁾ te suchten en beven,
En van ancxt nau mocht hooren, sien oft spreecken.

2

Wie hoorden sijn dagen van sulcke streecken?

1) *cranck van hooft* = krankhoofdig, waanzinnig.

2) *lapsalver*, kwakzalver.

3) *verleden*, tegenstaan.

4) *hulp*, hielp; zie Inl.

5) *verdooft*, dwaas.

6) *boven schreven*, bovenmate.

7) *een vastelavent spul*, een spel, dat voor deze vastelavond geschikt is?

8) *sollen*, heen en weer slingeren; het *sollen in (op) een deken* was een zeer gebruikelijke manier om iemand voor de mal te houden; vgl. Le Francq van Berkhey, *Nat. Hist.* III, 1237; P. Langendijk, *Don Quichot op de Bruiloft van Kamacho*, r. 1404 vlgg.

9) *begonst*, begon; zie Inl.

30 Hem hulp bidden noch smeecken' ten selfden tijden;
Sij verhaelden voor sijn neus als sijn gebreecken,
En seijden, hij was daer door gecomen in lijden.

1

Maer sijn wijff mocht haer hier in wel verblijden,
Want hier door is hij van droncken drincken gewent¹⁾.

2

35 En heeft hem voortaan van sijn quaet leven gaen mijden,
Blijvende met sijn wijff in vrintschap ongeschent.

1

Och, oft alle groote dronckaerts tot Haerlem bekennt
So bekeerden, die dit voor oogen moet gestelt' sijn.

2

40 Sij souden so dickmael niet gram op haer gelt' sijn²⁾;
Dit³⁾ moet u gespelt sijn' na mijn vermonden⁴⁾, plaen⁵⁾.
Hooft, siet en swijcht; wij beginnen van stonden' aen.
fijnis lang in dicht 43 regulen.

1) *gewent* = afgewend; afkeerig gemaakt.

2) *gram op haer gelt sijn*, hun geld verkwisten; vgl. nog in Twente en Groningen: *zijn geld gram zijn*, het zat (of: beu) zijn (Ned. Wdb. V, 558).

3) hs.: *die*.

4) *vermonden*, spreken.

5) *plaen*, onomwonden; de gehele uitdr. kan ook een stoplap zijn.

Item hier begint een cluijt van Lijsgen en van Jan Lichthart¹⁾.

De Parsonages sijn dese:

Lijsgen.
Jan Lichthart.
Meester Huijbert.
Twee Buerwijven.

Item Lijsgen eerst.

Alle goeden avent, goe luj, ick moet u wadt vragen;
Want dunckt u allegaer, ben ick niet proper en nedt?
Ick heb immers een middel so smal als een vrachtwagen;
45 Mij heupen en billen sijn so breet ontsedt²⁾
Als een Schooter merrij, die daer wel op ledt.
Mij is te bedt³⁾ als ick mijn selven bekijck,
Offer in heel Velsen wel ijemant is mijns gelijck,
Tsj arm oft rijck, oft hoe sij mogen wesen,
50 Ick denck neen; en princepalijck so ben ick genesen
Van alle swaricheijt die mijn opt hert lach,
Danck heb mijn moertgen, die mijn begeerten ansach,
Daer ick aldenach' haer mee mocht quellen,
Te weten om eenen vrijer, want ick wou mij mee stellen
55 Tot hijlijcken; hijlijcken was al mijn motijven,
Want ick docht: Sal ick desen vastelavent overblijven,
Wat sal ick dan gaen bedrijven, ick armme slooff?
Immers ick maeckten met bidden mijn moertgen so dooff,
So dat sij gelooff' gaff, hoort toch mijn reden,

1) fol. 79 v-85.

2) *ontsedt*, uitgegroeid tot in het mismaakte.

3) *mij is te bedt*, ik heb er plezier in.

- 60 En hulp mij an een vrijer, daer ick om heb gebeden
 Met goede zeden' des moet ick verblijt' sijn.
 Maer al was ick mansieck, laet u dat geen spijt' sijn,
 Noch mij geen verwijt' sijn, want ick bent alleen' niet;
 Men vinter te Velsen wel meer so groot en cleen' siet;
 65 Ick wou, dat elck een' liet dat so passeren
 En met mij niet en moeijden, dat is mijn begeren
 Van vrouwen en heeren' die hier sijn present.
 Nu, het is tijt van hier naer hujs binnen gewent
 Eer Jan Lichthert hier ontrent' compt droncken gaen,
 70 Want, vont hij mij hier ledich op der straet staen,
 Hij mocht mijn slaen' met vujsten aen beij mijn ooren.
 Holla, mij dunckt, dat ick hem begin te hooren,
 Dus sonder verstooren' so schamp¹⁾ ick van hier.

Jan uijt en gelaet hem²⁾ droncken.

Jan Lichthart

- O, ick heb daer gedroncken dat lekkerste bier,
 75 Dat een man schier' mach drincken tot eenigen stont;
 Maer wadt sal mijn wijffgen seggen, Lijssgen Rodermont³⁾?
 Ick wed sij een stront' wenscht in mij⁴⁾ caecken.
 Nochtans sal ick cloppen, al sou' sijt laecken,
 So stijff⁵⁾ oft ick quam gelopen te post⁶⁾.
 80 Hou, fluckx, doet op!

Lijsgen

Wel, droncken beest, sijn dit goede saecken?
 Hoe souden wij dus raecken' aende cost?

1) *schampen*, vluchten; Kil. *schampen*, abire, evadere.....

2) *hem gelaten*, zich houden.

3) *Rodermont*, een vaste term in minneliederden; vgl. bijv. R. Visscher I, 87: Adieu mijn waertste roder mont; hier wel ironisch.

4) *mij*, vgl. T. 466.

5) *stijff*, hard.

6) *te post*, haastig.

Jan

Lijsgen, siet toe, dat ghij de cas niet en verbost¹⁾;
Off heeft u backhuijs lost' om vliegen te vangen²⁾?

Lijsgen

85 Neen Jan, ick haet altijd sulcke sängen.
Ick sach u liever hangen' dan ghij mij sout slaen.
Ick en raed u: So stout niet! Hoort na mijn vermaen,
Want sonder beraen' sal ick liever eerst toe tasten.
Hout dat, vuijle dronckaert!

Jan

90 Ja, ja, sout ghij mijn so verlasten³⁾?
Ick sou liever vasten' dan sulcke caes te eeten.
Maer ick sal u vanden selven sonder geraes meten⁴⁾,
Al sout ghij mijn dwaes heeten' hout, dats begin vande reste.

Lijsgen

95 Jan, ick meenden ghij waer een vande beste;
Sout ghij int leste' nu beginnen te smijten?
Ick sal so dapper weder om bijten,
Al sout ghij u beschijten' ghij droncken vercken.
Meent ghij u leven also bij mijn te verslijten
En met een quaet hoofd meent mij te versnercken⁵⁾
Door u quaede wercken' so elck mach mercken,
Nu alhier ter percken' naer u eijgen wil?
100 Neen, so sal ick [u]⁶⁾ doen kijcken door een ander bril
Sonder groot geschil' eij droncken moolen⁷⁾.

1) *verboſt*, van *verbosen*, benadelen; vgl. Mnl. Wdb. VIII, 1534/5.

2) *vliegen vangen*, klappen krijgen; volgens Verdam - aant. op Hoofſts *Warenar*, r. 78 - afgeleid van de vliegenklappen der ſlagers.

3) *verlasten*, overlast aandoen.

4) *meten*, toemeten; wel met bijgedachte aan: *die rug-*, *die huiſt meten*, ſlaag geven.

5) *versnercken*, verjagen; Kil. *versnorcken*, protelare, obruere minis, iactantia.

6) *u* ontbr. in hs.

7) *moolen*, dwaas; Kil. *molen*, *mallaerd*, homo phantasticus, qui vanis phantasmatis et deliriis agitatur, tanquam mola ventis.

Jan

En ick sal u gaen leggen onder mijn soolen,
Dat ghij mij dus hebt gaen foolen¹⁾, mach u wel berouwen.

Sult ghij mij oock meer aent hoeft comen toolen²⁾

105 En brengen in doolen' segt, schuijm van vrouwen?

Lijssen

Och, neen ick Jan, dus hoort toch mijn ontfouwen,
Wilt doch u sinnen wadt laeten stillen.

Ick sal dit les³⁾ seer wel doorcnouwen⁴⁾

En al doen dat ghij sult begeeren off willen.

Jan

110 Wadt dunckt u, Lijssen, hoe roocken die carmillen⁵⁾?

Sult ghij sulcke grillen' wel echter⁶⁾ meer doen?

Ick sou dan noch wel geven andere hooftpillen.

Dus raet ick u voor best, wilt naer mijn leer doen.

Lijssen

Neen, lieve Jan, sulcke pillen souden mij seer doen;

115 Dus sal ick mij altijt tot uwen wil bereijen

En met al mijn macht naer u begeer spoen

En u onderwijsen int goet en onderdanich sijn u in allen contreijen⁷⁾.

Jan

Compt, gaet dan mee en wilt mijn te bedt leijen.

Ick moet wadt slaepen, dus wilt mij decken' wel,

1) *foolen*, kwellen.

2) *toolen*, dwaasheden zeggen.

3) *les* onz. (als mnl. naast vr.).

4) *doorcnouwen*, door en door bestuderen.

5) *carmillen*. hier wel = *kamillen*, wellicht met toesp. op het volksgeloof, dat de kamille, hoe meer vertreden, des te sterker geurt. Vgl. in Ned. Wdb. VII, 1129 een aanhaling uit J. de Haes, *Ged.* 1, 96: Hier leert kamille ootmoedigheden. Kamille, die, hoe meer vertreden, Hoe aangenamer geuren spreit.

6) *echter*, voortaan.

7) *in allen contreijen*, overal.

120 En alst drie vuyren is, so compt mij wrecken¹⁾ snel.

P a u s a

L i j s g e n

Och, hijlicken, hijlicken, wadt heeft hijlicken in!

Och, hijlicken was met mij een quaet begin

Na ick bevin²⁾ in dese corte tijt.

Onse Jan is goet, maer droncken is hij dol van zin;

125 Dits mijn een cranck gewin' en een groote spijt.

Nochtans mach ick hem doen geen verwijt,

Want hij heeft mij te vooren geseijt en gelooft³⁾,

Dat hij droncken sijnde was cranck van hoofd.

Was ick niet van sinnen berooft' dat ick hem noch ging trouwen?

130 Nu, ick heb den man en ick moet hem houwen;

Dus wil ick hem clouwen⁴⁾ met soette sinnen

En sien oft ick hem met sachticheijt mach winnen.

M e e s t e r H u b e r t

Tsae coopluij, staet bij van buijten en binnen⁵⁾,

Borgers oft inwoonders, elckx⁶⁾ bij naemen;

135 Compt en versoect⁷⁾ de meester terwijl hij is te vinnen⁸⁾,

En proefft mijn expaerte⁹⁾ conste sonder schamen.

Sijdij belast met eenige sieckten van blamen¹⁰⁾,

Als pocken oft leemten¹¹⁾, offt ijjet, dat u mach deeren,

1) *wrecken*, wekken.

2) *bevin*, zie Inl.

3) *geloven*, verklaren.

4) *clouwen*, strelen, vleien.

5) vgl. Pr., 400.

6) *elckx*, eig. gen. van *elck*, doch - evenals mnl. - hier als nom. gebruikt.

7) *versoect*, opzoeken, tevens met toesp. op de tekst: Zoekt den Heere, terwijl Hij te vinden is (Jes. 55:6).

8) *vinnen*, vgl. r. 123.

9) *expaert*, ervaren.

10) *sieckten van blamen*, schandelijke ziekten.

11) *pocken oft leemten*, gebruikelijke verbinding voor: venerische ziekten (*pocken* = Spaansche pokken, syphilis).

- 140 Hebdij wratten oft exterogen die de voeten seer pramen¹⁾,
 Hebdij couwe clieren²⁾ oft eenige bloetsweeren,
 Compt bij mijn, ick sal u door mijn cunst cureren
 Met drancken oft cruijen daermen veel aff lesen,
 Met olije en smouten³⁾, die gesontheit vermeren,
 Want van alle crancheijden can ick den mensch genesen,
 145 Inwendich oft uijtwendich, dus compt sonder vresen,
 Probeert mijn conste met haer secreten,
 Want sij mach, gelooft mij, niet sijn volpresen.
 Niemand en is gelijk ick, ick derft mijn vermeten⁴⁾.
 Hebdij claporen⁵⁾ oft druijpers, laetet mijn weten,
 150 Oft heijmelijcke gebreecken, diemen niet en derff noomen,
 Oft sijtij van eenen dullen hont gebeten,
 So dat ghij halff rasende sijt, wilt tot mij comen.
 Behoeftige vrougens, compt sonder schromen.
 Hebdij gebreck vanden fijck⁶⁾ oft heijmelijck verdriet,
 155 Ick weet u te helpen, ick machs mij beromen.
 Compt savonts bij doncker, alst niemant en siet,
 Ist dat ghij bij daech en derfft comen niet;
 Ick sal u met hulp en raet gerijven;
 Off, doe ickx niet, ick sal beschaempt blijven.

Lijs gen

- 160 Goeden dach, meester, sout ghij niet kijven,
 Ick soudt u vraegen om een goeden raet
 Voor mijn mans cranchoofft, dat niet goets can bedrijven,
 Princepael als hij droncken is, mij wel verstaet.

Meester

Wadt droes, vroungen, dat is seer quaet,

1) *pramen*, knellen.

2) *hs.*: *clierten*; *couwe clieren*, klierontsteking ten gevolge van kouvatten?

3) *smout*, smeersel.

4) *ick derft mijn vermeten*, ik durf het te zeggen, mij er op te beroemen.

5) *clapooore*, zwelling der lieslymphklieren bij geslachtsziekten (Lat. *bubo*).

6) *fijck*, fijt (Lat. *ficus*).

- 165 Maer oft men hem tbier mochten leet maecken¹⁾,
Sou dat niet wesen tot u groote baet,
En sout ghij sulcken raet oock mogen laecken?

Lijs gen

- Och, meester, mochten wij daer toe geraecken
Ick gaeff een goet stuck gelts op de hant²⁾;
170 Alle andere lapsalvers sou ick dan versaecken
En seggen, dat ghij boven alle andere hebt verstant.

Meester

- Ick sal u wadt ordonneeren, so dat den brant
Binnen in sijn lijff wadt sal vercoelen,
En so ick het u seg, moet ghij hem geven, want
175 Anders sou hij daer geen baet aen voelen.

Lijs gen

Twaer geen scheel³⁾, dat hij inde Nieuwe Doelen⁴⁾
Om een pintgen ging oft drie mael ter weeck,
Ick weet, hij moet somtijts sijn mont wadt spoelen,
Maer tgebeurt alle daech, dus comptet, dat ick spreek.

Meester

- 180 Vroutgen, ghij sult nemen een pintgen wijneeck⁵⁾
En mencket met dit poergen⁶⁾ in malcaer,
In drie daegen tijts sal hij hebben goeden streeck
En tbier sal hem verleet sijn, ick segt voorwaer.

Lijs gen

Salt oock so helpen, meester?

1) *leet maecken* = *doen verleden* (r. 18), doen tegenstaan.

2) *op de hant*, bij voorbaat.

3) *twaer geen scheel*, het kwam er niet op aan.

4) *de Nieuwe Doelen*, nl. te Haarlem, ook wel *de Oude Schuts* genoemd; vgl. Ampzing, *Beschr.*, 370. Voor de *doelens* als plaatsen van vermaak, zie Ned. Wdb. III, 2693.

5) *wijneeck*, wijnazijn.

6) *poergen*, poedertje (als geneesmiddel); vgl. Everaert XII, 99: Hemlieden zo sallic een poerkin gheven.....

Meester

O ja, die reden is claer.

- 185 Maer al valt het hem wadt swaer' daer is niet aen bedreven,
Want ten sal hem niet hinderen aen sijn leven.

Lijsgen

Nu, meester¹⁾, wiens const is groot boven schreven,
Wadt sal ick u geven' seght sonder faelen,
Voor u const en cruiden? Ick mach niet lang dralen,

- 190 Ick wil u betaelen' segt, wadt isser verdient?

Meester

Vroutgen, de cruiden heeft Onse Lieve Heer verliet,
Dus voor de const, naer u gonst' moocht ghij mij eerlijck lonen,
En ist dat ghij anders vint dan ghij mient,
Gelijckemen met de waerheijt sal bethonen,

- 195 Al hadt ghij mij gegeven hondert cronen,
Ick en souder u daer van geen weer tellen.

Lijsgen

Wel meester, hout daer, ick wil u niet honen;
Dat schenck ick u en verteert dat met goede gesellen.

Maer ick bid u, meester, en wilt mij niet mellen²⁾,

- 200 Op dat het mijn gebueren niet en compt voor oogen.
Nu adijeu, meester.

Meester

Adieu, vroutgen, en wilt u daer mee niet quellen.

Adieu en gaet vrij heen, ghij sijt al bedrogen³⁾;

Ick segt ongelogen' ick hebt gelt al binnen der tassen.
Ick breeck op en salder tavent te bedt om brassen.

P a u s a

1) hs.: *meest*.

2) *mellen*, verraden.

3) ter zijde, evenals de beide volgende regels.

Jan, *geweckt sijnde compt voort al gapende.*

- 205 Al ben ick opgestaen noch so heb ick groote vaeck;
Mijn dunckt seecker, ick sou noch wel wadt slaepen.

Lijs gen

Wel, hoe ist nu gemaect, segt, Jan Scheeffkaeck,
Eij ghij, lelijcken draeck' moocht ghij noch meer gaepen?

Jan

- 210 Lieve wijff, ick ken¹⁾ mijn schult voor heeren en cnapen,
Dus laet u kijven een mael een endt' sijn.

Lijs gen

Jigo²⁾, Jan, uijt slaegen en can ick geen vreucht raepen,
En onse lieffde mocht daer door wel geschent' sijn.

Jan

- 215 Wijffgen, ick hoop, dat sal nu altermael affgewent' sijn
En niet meer gebeuren, can ick mij slechts wachten
Vande smaeck vant bier.

Lijs gen

Jan, ghij moet daer op achten
Bij dagen en bij nachten' oft tspel is verloren.

Jan

Ja wijff, ghij segt wel, maar alle mans crachten,
Die comen van goet bier, al willent die wijffs niet hooren.

Lijs gen

- 220 Maer Jan, oft ick raet socht, sout ghij u oock stooren,
Dattet bier u verleden, om niet meer te drincken?

Jan

Jigo, dan soudick van dronckenschap niet smoren,

1) *kennen*, erkennen.

2) *jigo*, bijlo, sakkerloot.

Ten waer dat mij ijemant den wijn wilde schincken.
 Nietemin wijffgen, condij dat bedincken
 Ick geeff u consent en tis oock wel reden.

Lijs gen

225 Jan, ick sal u wadt ingeven dat u niet sal crincken
 Aen goet noch bloet, noch aen eenige leden.
 Houdt, drinckt dat deur.

Jan

Wel wijffgen, weest nu te vreden;
 Dat is op; meent ghij, dat het nu sal goet' sijn?

Lijs gen

Ick hoop, jae.

Jan

Wel, so wil ick mij wadt gaen vertreden
 230 En sie hoe ick tavont en morgen sal gemoet' sijn,
 Maer ick sorch, het sal voor u een cleijne boet¹⁾ sijn.
 Nu, adieu, wijffgen.

Lijs gen

Adieu, Jan, van Godt moet ghij behoet' sijn,
 So sult ghij wel vroet' sijn nae mijn vermoen' is.
 Adieu, ick mach megaen en sien wadtter thuijs te doen' is.

P a u s a

Lijs gen weder uijt.

235 Mijn man is uijt; waer mach hij blijven?
 Ick verlanger seer naer, want ick heb hem seecker lieff.
 Hij can mij al mijn swaericheijt verdrijven,
 Bijsonder als hij mij doet het vrouwengerieff.
 Hij heeft mij geschreven so menigen brieff,

1) *boet*, verbetering.

- 240 Doen hij mij aldereerst begon te vrijen
 En dan quam hij somtijts geslopen als een dieff
 En al wadt hij mij int doncker deet, dat mocht ick lijen,
 Maer sijn droncken cranchooft is mij een cleijn verblijen,
 Dat hij nu altemet heeft getoont mijn,
- 245 Dan hij heeft beterschap geloof¹⁾ en hoopt hem te mijen²⁾
 En valt so dan, so sal al tvoorleden sijn' verschoont.

De gebuerinnen *beijde tsaemen uijt ende spreecken*
 Goeden dach, buerwijff.

Lijsgen

Van Godt moettet u sijn' geloont,
 Lieve gebuertgens, dat ghij mij compt aenspreecken.

dEerste gebuer

- Buerwijff, ghij hebt hier niet lange gewoont,
 250 Dus comen wij sien, oft u ijet mocht gebreecken.

Tweede gebuer

Van buerlijcke geselschap sult ghij niet sijn versteecken,
 Die in onse macht is als vrouwen van eeren.

dEerste gebuer

Onse hulp en bijstant heeft niemant besweecken³⁾,
 Van alle gebuertgens, die ons mochten begeeren.

Tweede gebuer

- 255 Hebt ghij ons van doen, spreeckt vrij, tsal u niet faelgieren⁴⁾,
 Bij ochtent bij avent, bij dach noch bij nacht.

dEerste gebuer

Tcompt somtijts, datmen geen vrouwen mach ontberen,
 Bijsonder als de jonge vROUTgens sijn ter halver dracht.

1) *loven*, beloven.

2) *hem mijen*, zich onthouden.

3) *beswijcken*, in de steek laten.

4) *faelgieren*, ontbreken.

Lijs gen

Dats waer, buerwijff, dat was niet qualijck bedacht,

260 Maer tis met mij noch so verd¹⁾ gecomen' niet.

Tweede gebuer

Wel, alst Godt belieft, moet dat sijn gewacht,

En alst oock comt, wilt daer voor schromen' niet,

Maer wilt u bedroeven niet, want ghij sijt noch jonck van dagen.

dEerste gebuer

Buerwijff, een saeck, ja, een saeck moet ick u vragen,

265 Wilt mij daer aff doen het rechte bescheijt:

Hebbdij int hijlicken oock enich mishaegen?

Segt vrij sonder clagen' met alder vrijmoedicheijt.

Lijs gen

Wel buerwijff, daer toe ben ick bereijt.

Hoort met neersticheijt, ten dient niet verswegen:

270 Mijn hardt dat was tot hijlicken genegen

En ick heb een man gecregen na mijnen zin.

dEerste gebuer

Ja, ja, is de saeck also gelegen,

So hebt ghij niet te claegen, na ick bevin,

Want u hijlick dat heeft een goet begin;

275 Maer hoe schickt hem u man al? Wilt dit ontfouwen.

Lijs gen

Mijn man is wel goet, dies ick hem bemin,

Als hij nuchteren is in goeder trouwen,

Maer als hij droncken is, so macht mij wel rouwen,

Dat ick oijt hijlickten; wie sout hebben gelooff?

280 Want dan tijert hij, gelijk off hij waer cranck van hoeft

En van zinnen berooff; dit mach ick wel laecken.

1) *verd*, zie Pr. 390.

Tweede gebuer

Och gebuertgen, staen also die saecken?
So mocht ghij noch wel raecken' int gilt¹⁾ van verdriet.

Lijs gen

285 Neen, buerwijff, ick hoop een beter²⁾ siet,
Want hij belooft heeft, dattet niet' meer sal gebuijren.

dEerste gebuer

Borch waer goet³⁾, dat so mochte duijren,
Maer ick sorch⁴⁾ u truijren' sal noch comen ten lesten.

Tweede gebuer

290 Buerwijff, hoort eens om te schuwen alle questen⁵⁾
En neemt toch ten besten' ick moet⁶⁾ wat praten,
Oft wij u man het drincken deden haeten
Tot uwer baeten' sout ghij dat wel willen?

Lijs gen

Och ja, mochtmen aff wennen sijn vreemde grillen' dat waer dubbeld troeff⁷⁾,
En hem doen stillen' sijn cranckhooft.

dEerste gebuer

295 Dats waer, maer hoe soud men sijn losse schroeff
Tot die so wijffgens behoef' so vast doen staen?

Tweede gebuer

Ick weter raet toe, dus laeter mij mee begaen,

- 1) *int gilt raecken*, een snol worden; vlg. Bredero, *Spa. Brab.* r. 730: *in 't groote gilt sijn*; Van der Laan, *Rederijkerssp.* 126: *de vroukens van de gildt*.
- 2) *een beter*, iets beters.
- 3) *borch waer goet*, het moest je gewaarborgd zijn.
- 4) hs.: *sach*.
- 5) *questen*, spreken; vgl. T. 255 en Van Dis, *Ref. Rederijkerssp.* 216: Ocht, oft ghy Gregorium wel hadt gelesen Hy can van tvagevier so redelijck questen!
- 6) hs.: *ick moet ick*.
- 7) *dubbeld troeff*, dubbele of grote winst, volgens het eigenaardig gebruik van *dubbel*; vgl. R. Visscher I, 20.

Ick ben niet belaeu' voor al sulcke dingen.

Lijs gen

Sult ghij hem oock seer doen?

Tweede gebuer

- Neen, niet bijsonderlingen¹⁾,
 Dan ick sal hem doen springen' op de deecken.
 300 Ist dat hij weer droncken compt thuijs gestreecken,
 Wilt niet met hem smeecken²⁾, maer comptet ons seggen,
 Al valt hij van dronckenschap, laet hem vrij leggen,
 Tot dat hij vast slaep, noijt sotter bestieren³⁾.
 Ick wed, wij sullen hem wel regieren
 305 En sijn maniere wadt fatsoneren,
 Maer ick moet buerhulp hebben.

dEerste gebuer

Gaern tot uwen begeeren
 Sullen wij ons keeren' als ghij sult gereet' sijn.

Tweede gebuer

- Maer ghij moet eerst allegaer int widt gecleet' sijn.
 Tmoet so beleet' sijn en ons aensicht bedeckt,
 310 En als hij dan op den deecken leijt gestreckt
 En wordt geweckt' door ons lelijck baeren⁴⁾,
 Hij sal meenen, dat wij alven⁵⁾ sijn oft nachtmaeren⁶⁾;
 Dit sal hem doen beswaeren' sijn hart en bloet int lijff.

Lijs gen

Nu adieu ende ick dat u⁷⁾ lieve buerwijff

1) *bijsonderlingen*, bijzonder.

2) *smeecken met*, mooi praten tegen; vgl. R. Visscher I, 46: Smeeckt met Neptuno, die de Zee passerende' zijt.

3) *bestieren*, behandeling; vgl. *Everaert* XII, 273; *Stoett, Dr. Kl.* 85, 164.

4) *baeren*, te keer gaan.

5) *alven*, vgl. Pr. 295.

6) *nachtmaeren*, nachtelijke kwelgeesten.

7) non liquet; lees ongeveer: *ende ick hoop dat door u.*

- 315 Mach sonder gekijff' dit worden bedreven:
Ick sal u weer een podt pancoecken ten besten geven.

allegaer in.

P a u s a

Lijs gen weer uijt.

- Noch compt onse Jan niet, wadt macht beduijen?
Ick en can niet weeten, waer hij is geseten.
Nae ick bemerck so is de son al hooch suijen;
320 Twaer schier tijt, dat wij gingen wadt eeten.
Maer ick sorch, hij heeft mij voor dit mael vergeten;
Dat dorff ick wel vermeten' met woorden ecxpres.
Siet ginder compt hij en mij dunckt, hij volcht al douwe les,
Want hij vol en droncken es' so elck hier aenschout.

Jan

- 325 Noch prijs ick bier datmen te Bamis¹⁾ brout,
Daer pissen die rotten niet int mout²⁾, also ick waen.

Lijs gen

Wel Jan, waer, waer duijcker³⁾ compt ghij nu van daen;
Ick en cant niet raen' dit maeckt mij confuijs,
En ghij sijt droncken versmoort⁴⁾.

Jan

Dat liecht ghij door u backhuijs⁵⁾.

- 1) *te Bamis*, tijdens de S. Bavomis op 1 October, dus in 't algemeen in de herfst; vgl. *Veelderh. Gen. Dicht.* 169: Van Gulpenburch een Marckgrave Biervliet van Paesschen tot sinte Bave.
- 2) *daer pissen die rotten niet int mout*, omdat het bier gretig gedronken wordt en het *mout* - gekiemd en gedroogd graan, waarvan het gebrouwen wordt - dus niet lang blijft liggen.
- 3) *duijcker*, duivel.
- 4) *droncken versmoort*, smoordronken.
- 5) *dat liecht ghij door u backhuijs*, dat liegt ge op een onbeschaamde manier; de gewone uitdr. was: *door den (zijn, haar) hals liegen*, vgl. Ned. Wdb. V, 1658/9.

- 330 Tis mij een cruijs' dat ick dat moet hooren;
Ick en mach geen bier, dus wilt mij niet stooren;
Ick ben niet droncken, als¹⁾ is mijn buijck vol.

Lijs gen

Wel, wadt sij dij dan?

Jan

Maer wel halff dol;

De cop is uijt fasol²⁾ mij dunckt, ick sou schier vliegen.

- 325 Tis nochtans van geen bier.

Lijs gen

Jan, waer ist dan van en wilt mij niet bedriegen.

Segt sonder liegen, hoe staet ghij dus en wepelt³⁾?

Jan

Maer⁴⁾, ick heb een brandewijntgen gelepelt

En daer naer wadt getepelt⁵⁾ aen een bastart⁶⁾ sop.

Lijs gen

Gaet ghij daerom so stuitelen⁷⁾, offt ghij waert vercrepelt

- 340 En staet daerom nu so verdraijt uwen cop?

Ick sach u liever hangen aen een strop

Dan ghij u crop' weer sout vollen met sulcken aes.

Jan

Lijss, hout u kinnebacken van sulcken geraes,

Offt ghij sult kaes' van mijn vuijsten proeven⁸⁾.

1) *als* = al; vgl. Ned. Wdb. II, 238.

2) *uijt fasol*, eig. uit zijn fatsoen; verbasterd uit fr. *façon* met bijgedachte aan de muzieknoten *fa* en *sol*; Ned. Wdb. III, 4385.

3) *wepelen*, kwispelen.

4) *maer*, wel.

5) *tepelen*, even raken.

6) *bastart*, een zoete wijn, naar ouder-fra. *vin bastard*. Kil.: vinum passum, vinum dulce et generosum ex uvis passis et sole siccatissimum expressum.

7) *stuitelen*, strompelen; vgl. Ned. Wdb. XVI, 305 waar *stuitelen* een weinig of niet gebruikelijke afleiding van *stuiten* wordt genoemd.

8) *kaes van mijn vuijsten proeven*; voor dergelijke uitdr. vgl. Nyeuv. 113.

Lijsgen

345 Legt daer, ghij droncken beest, dat u Godt moet bedroeven.
Ick loop wech sonder vertoeven' so sult ghij mij niet raecken.

sij stoot hem onder de voet.

Jan

Jigo, Lijsgen, ick sal u wel maecken;
Met een slach aen u ckaecken, so sult ghij dat morgen becopen.

blijft leggen.

Loopt nu vrij heen; mijn beenen sijn borsten; ick can u niet nalopen
350 En met luijde te roepen mach ick mij niet quellen' seer,
Dus om wadt te slaepen wil ick mij hier gaen stellen' neer.

P a u s a

Lijsgen

Oft vercken oock slaept, dat most ick comen kijcken;
Mij dunckt wel jae, dus roep ick mijn gebueren.
Compt gebuerkens, compt toch algelijcken¹⁾;
355 Tvercken is in slaep, compt, wilt hem toch bekijcken.

dEerste gebuer

Wij comen u bij sonder beswijcken,
Want onse Trou moet blijcken²⁾ tot alder vuren.

Lijsgen

Oft varcken oock slaept, dat most ick comen kijcken;
Mijn dunckt wel jae, dus roep ick u lieve gebueren.
360 Weet ghij nu wadt voort te stellen, eenige vreemde cueren,
Ick bid u vriendlijck, wilt dat beginnen.

Tweede gebuer

Waer leijt hij?

Lijsgen

Op den mishoop.

1) *algelijcken*, altezamen.

2) *Trou moet blijcken*, toesp. op het devies der Kamer.

Tweede gebuer

Daer en sal hij niet lang dueren;
Wij sullen hem slueren' met blijde sinnen.

dEerste gebuer

- Wadt sullen wij doen, wiltet ontwinnen¹⁾,
365 Wij biddent u uijt minnen en wilt ons niet pollen²⁾.

Tweede gebuer

Bedeckt eerst u aansicht en dan so sullen wij hem rollen
Op dese deecken, so dat hij sal suijsbollen,
Al sou hij daerom ckrollen' als een verbolgen' cadt
En al dat ick voor sing wilt ghij toch navolgen' dat.

tLietgen

- 370 Hoort ghij vrouwkens goet van aert,
Hier hebben wij een groote dronckaert;
Hij wil sijn cranckhoofd niet bedwingen,
Dus moet hij op den deecken springen.

2e vaers

- Denck om desen droncken dwaes;
375 Hij sorcht voor booter noch voor kaes,
Voor broot, voor vis, voor vleijs noch speck,
Dus lijden sijn kinders groot gebreck.

Jan

- Och, och, och, ick arme geck.
Sijt ghij menschen oft geesten; och noijt [so]³⁾ ontstelt!
380 Sijt ghij alven oft vrouwen? Laet mij toch ongequelt!
Och, benedijste⁴⁾ manifecat⁵⁾, ick moetet besterven.

1) *ontwinnen* = ontwinden, ontvouwen.

2) *pollen*, bedriegen.

3) *so* ontbr. in hs.

4) *benedijste*, uit *benedicite*; vgl. Pr. 298, T. 430.

5) *manifecat*, uit *magnificat*; vgl. Pr. 199.

Tweede gebuer

Ja, ja, men sal u leeren tegens¹⁾ u wijff te verkerven,
Dus al soudt ghij bederven' ghij moet noch bedt trueren.

3e vaers

Hij bedrijfft veel malle cueren,
385 So dat uijtsien al die gebueren.
Hij verdrenckt twijffs huijck en ringen,
Dus moet hij op de deecken springen.

4e vaers

Wije sach ooijt sulcken droncken door²⁾?
Hij oopent kevij³⁾ en cantoor⁴⁾.
390 Op slotd noch sleutel gaet hij niet micken⁵⁾;
Hij slaet alden bras⁶⁾ ansticken.

Jan

Och, venite exultemus⁷⁾, ick derff niet kicken.
Moet ick dit om u lijden, och, lieve wijff?
Ick heb u so lieff als thart in mijn lijf⁸⁾.
395 Helpt mij uijt dit bedrijff' och hoort toch de gebeden' mijn.

Tweede gebuer

Neen, neen, hier most al meer geleden' sijn.
Dus daer beneden' fijn duijckt inde hoeck.

1) *tegens* = 't tegens?

2) *door*, dwaas.

3) *kevij*, (kabinet)kast; Ned. Wdb. VII, 2733/4.

4) *cantoor*, gesloten kast voor het bergen van papieren en waarde.

5) *micken*, met ontk., geven om.

6) *bras*, rommel.

7) *venite exultemus*, vgl. Pr. 128.

8) *ick heb u so lieff als thart in mijn lijff*, eig.: *ik sie u liever (geerne zien = liefhebben) als 't hert in mijn lijf* (Harreb. I, 289; Tuinm. I, 71, 131), dat als wdsp. een ironie bevat, die hier verloren gaat; immers niemand zal er naar nieuwsgierig zijn, zijn eigen hart te zien.

5e vaers

Hij is int drincken also cloeck,
 So dat hij wel beschijt sijn broeck.
 400 Eerloos is hij in alle sijn dingen,
 Dus moet hij opten deecken springen.

Tweede gebuer

So soudemense leeren singen,
 Die haer wijven so dringen' met onreden¹⁾.

dEerste gebuer

Ick wedt, hij sal hem beter voortaan stellen te vreden
 405 En met droncken seden' sijn wijff niet meer' quellen.

Tweede gebuer

Nu, hij suijsebolt in swijm, dus laet ons hem weer' stellen,
 Op den mishoop hem neervellen²⁾ en daer naer verbreggen³⁾ al.
 Wij sullen wel hooren, hoe lang hij daer leggen' sal.

Jan tot sijn selfs comende siet deerlijck om en weder om.

Och, och, waer ben ick? Noijt deerlijcker misval,
 410 Off waer heb ick geweest? Dit doet mijn hert beven.
 Waerent alven oft nickertgens⁴⁾? Tis wonder boven schreven,
 Dat ick noch mach leven, so ben ick gequelt.
 Maer ben ick levent, oft ben ick doot? Hoe is doch met mij gestelt?
 Laetet sijn vertelt' van ijemant hier present.
 415 Mijn dunckt, ick leeff, dus wil ick gaen mijn wijffgen ontrent,
 Eer ick weer wort geschent' door sulcken alffsgespuijs.
 Ou, wijffgen, ou, doet op.

Lijs gen tot haer man Jan.

Wel, wie maeckt dit gedruijs?

1) *met onreden*, onredelijk.

2) *neervellen*, neerleggen; vgl. T. 354.

3) *verbreggen* (= *verbruggen*) weggagen; voor het intrans. gebruik van dit woord zie Q.B. 331.

4) *nickertgen* eig. watergeest, ook: duivel.

Ick werdt schier confuijs' sijt ghij Jan after lam¹⁾?

[Jan]²⁾

- Och, lieve wijffgen, en weest toch niet seer gram,
 420 Dat ick hier quam' so haestich aensmijten³⁾.
 Ick bid u om Goodswille laetet u niet spijten
 Noch en wilt het mij niet verwijten' dat ick u oijt heb misdaen.

Lijs gen

Wel Jan, waerom wout ghij mijn nadmiddach slaen?
 Sijt ghij alree anders beraen' dats een groote mintacij⁴⁾.

Jan

- 425 Ick bid u, doet daer aff toch geen vermaen⁵⁾,
 Maer laet mij verwerven u goede gracij.
 Wij sullen vredelijck tsaem leven met jubilacij
 Tot elcker spacij⁶⁾ sonder affterdincken⁷⁾.

Lijs gen

Dat seght ghij nuchteren altijd.

Jan

- 430 Neen, neen, ick sal niet meer droncken drincken,
 Al woumen mij schincken' bier en wijn om niet,
 Want ick hebber om geleden alte groote verdriet,
 Also ghij noch wel siet' aende feijl⁸⁾ van mijn oogen.

Lijs gen

Jan, u oogen staen en drijven gelijck off sij vlogen,
 Ten is geen logen'; hoe siet ghij dus verweert⁹⁾?

1) *Jan after lam*, sukkel, sul; vgl. *Harreb.* I, 275: Het is een hals, een Jan Achterlam.
 2) naam ontbr. in hs.
 3) *aensmijten*, (komen) aanloopen om te slaan; vgl. r. 91.
 4) *mintacij* uit *mutatie*, verandering.
 5) *vermaen*, melding.
 6) *tot elcker spacij*, altijd.
 7) *affterdincken*, achterdocht.
 8) *feijl*, kwaal.
 9) *verweert*, verward, ontsteld.

Jan

- 435 Och, wijffgen, ick weet selffs niet wadt mij deert
 So ben ick geturbeert' door een vreempt vijsioen.
 Mijn dunckt dat mij die alven wechdrogen, ick cans niet bevroen¹⁾
 Nae mijn vermoen' oft mochten witte nachtmaren' wesen.

Lijsgen

- Jan, ick sou schier door sulckx verclaren' vresen,
 440 Dus wilt niet spaeren' desen' mijn voort vertellen wadt²⁾.

Jan

- Och, wijff, mij dunckt, ick heb geweest voort hellen' gadt
 Hoort mijn vermellen³⁾ pladt, ick moettet u seggen.
 Mij doch, sij ghingen mij op een deecken leggen
 En over tuijnen en breggen' warpen sij mij om hooch
 445 Inde lucht. Mijn docht schier, dat ick vlooch;
 Ick heb noch een blaeu ooch' daer aff gehouwen.

Lijsgen

Jan, mijn hert begint schier te grouwen
 Van sulcks ontfouwen. Maer ist oock waerachtich,
 Oft ist een droom?

Jan

- Wijffgen, ick en wetet selffs niet, dus ben ick clachtich
 450 En droeffheijt verpachtich⁴⁾; ick macht niet swijgen.

Lijsgen

Jan, ick begin sulcken anckxt te krijgen,
 Mijn haeren stijgen' schier recht op mijn hoofd.

1) *bevroen*, begrijpen.

2) *sic!*

3) *vermellen*, vermelden.

4) *verpachtich*, ondervindende; vgl. Pr. 87.

Jan

Ja wijffgen, dat wort wel van mij gelooft,
 Maer ick hebt geproof¹⁾ en inde peeckel geseten²⁾,
 455 Want alle mijn gebreecken worden mij verweten
 En al mijn secreten' die ick oijt had gedaen oft gedocht.

Lijsgen

Jan, denckt vrij, dat Onse Lieve Heer u heeft besocht
 En heeft u gebrocht' in sulcken verseren,
 Om dat ghij u van droncken drincken sout bekeren
 460 En ghij bedwingen sout leeren' u dolle sinnen.

Jan

Ja wijffgen, ick wil van nu aff beginnen
 Om mijn siel te winnen' en oock om u te behaegen,
 Want ick sal niet meer drincken van al mijn leeftdaegen,
 So hebt ghij niet meer te claegen' over mijn quaet leven,
 465 Dus bid ick u, lieve wijff, wiltet mijn vergeven,
 Dat ick heb misdreven' oft oijt tegen u misdaen.

Lijsgen

Wel Jan, daer en is geen swaricheijt aen
 De saeck sal wel gaen' wilt slechts nae u woort doen.

Jan

Wijffgen, daer toe sal ick mijn spoen;
 470 Dus geeft mij peijs met een soen' sonder tegenspreecken.

Lijsgen

Gaern Jan, maer denckt ghij slechts altijd omde deecken;
 U cranchooffdige treecken³⁾ sullen dan wel nemen een ent.

1) *proven* (= proeven), ondervinden.

2) *inde peeckel sitten*, in de benauwdheid zitten; vgl. Ned. Wdb. XII, 984.

3) *treeck*, streek.

Jan

Goede borgers altsaemen die hier sijt present
 En om ons te sien spelen harwaerts quaempt strijcken

Lijsgen

475 Wij bidden u, laet daer door niet sijn geschent
 Den naem der broederen wiens¹⁾ Trouw moet blijcken.

Jan

Isser ijjet gefaeijlgeert, hoort, armen en rijcken,
 Door loose practijcken' sijt niet met ons geckende
 Maer door jonstige vrientschap ons faulten sijt bedeckende.
 Finis lang in dicht 458 regulen
 Par Trouw moet blijcken.

1) *wiens*, vgl. T. 506.

IV

**Item hier begint een prologe van een cluijt van Lijs en van Jan Sul:
quae belij¹⁾.**

1

Alle ding heeft sijnen tijt naer de wijsenmans²⁾ leeren
Tis tijt om droeffnis en om vreucht te beclijven³⁾.

2

Dus om St Jans kermis⁴⁾ te helpen vermeereren
So sullen wij een boertige cluijt bedrijven.

1

5 Tis van een quae Belij die tot haer gerijven
Door boossheijts verstijven' haer man ginck verpletten⁵⁾.

2

En met geweld hem nae haer hant ginck setten
Wilt hier op letten' ghij quade wijven.

1

10 Maer ghij deuchtsaeme vrouwen wilt hier niet om kijven,
Want sulcke motijven⁶⁾ gaen u niet aen.

2

Doch dese quae Belij, wilt dit wel verstaen,

1) fol. 85 v-91 v.

2) *de wijsenman*, vgl. L. 1.

3) *beclijven*, vgl. L. 2.

4) *St. Jans kermis*, 24 Juni (1601; zie Inl.); voor de vreugdeuitingen op de naamdag van *Sint-Jan te midzomer* of *Sint-Jan in den zomer* zie Ter Gouw, *Volksv.*, 233/8; Brugmans, *Huis. en Maatsch. Leven* I, 195.

5) *verpletten*, mishandelen. Kil. *verpletten*, *verpletteren*, *conculcare*, *obterere*, *calcando* sive *premendo* *laedere*.

6) *motijf*, vermaning; voor deze, vooral 16e-eeuwse, bet. van dit woord vgl. Ned. Wdb. IX, 1176.

Heeft haer loon ontfaen' maer tegens haer begeren.

1

Want sij most haer inde sloot eens omme keeren
Daer naer tot haer oneeren' worden sij genaijt

15 In een borssen¹⁾ vel, al was sij qualijck gepaeijt²⁾,
Maer heeft hier door affgemaijt alle quade zeden.

2

En leefden met haer man voortae in vreden
In dorpen en in steden' door vrintschap ongeschent.

1

20 Twaer te wenschen dat alle quade wijven so waren gewent,
Die hier ontrent, oft elders wonachtich' sijn.

2

So souden de goede mannen over haer niet clachtich' sijn;
Wilt dit gedachtich' sijn, ghij mannen en vrouwen.

1

En wilt elck ander in eeren houwen;
Tsal u niet berouwen' naer mijn ontwinnen³⁾.

2

25 En wilt malcander door eendracht beminnen
Met blijde zinnen' tsal u niet beswaeren.

1

Wilt altsaemen u buijdels wel bewaeren⁴⁾.
Doet na mijn verclaeren' en ghij sult bevinnen' plaen⁵⁾,

2

Dat wij terstont onse cluijt nu sullen beginnen' gaen.
finis van de prologe lang 29 regulen
volcht de cluijt van Quae Belij.

1) *bors*, beer; maar het is een *kalfsvel*, waarin men haar naaien wil (r. 366).

2) *qualijck gepaeijt*, er niet mee ingenomen.

3) *ontwinnen*, vgl. L. 364.

4) vgl. T. 35.

5) *plaen*, duidelijk.

Item hier begint de cluijt van Lijs en van Jan Sul.

De personages sijn dese:

Lijs oft anders Belij Quaetpurck¹⁾.

Jan Sul.

Coppen Slimbeck.

Droncken Gille²⁾.

Jan Sul eerst.

- 30 Mach een man oock niet wel met eeren clagen
 Bij nachten bij daegen' die so deerlijck is verwijft³⁾,
 Als ick die dikwils voor eeten crijch slaegen?
 Tis niet om te verdraegen' dat mij⁴⁾ wijff bedrijfft.
 Al kijck ickt door de vingeren dat sij een ander gerijft,
 35 Effen wel kijfft' sij op mijn sonder ophouwen.
 Ick weet gheen boser onder alle vrouwen.
 Och mocht ick weerom trouwen' maer neen tis te laet,
 Dus bid ick, geeft mijn toch ijemant goeden raet,
 Dat ick van dit quaet' moch worden genesen.
 40 Ick doe al dat ick mach, en noch en wilt niet wesen,
 Dat ick word gepresen' heijmelijck off openbaer.
 Al haspel ick haer spillen⁵⁾, als ghij siet alle gaer,

1) *Quaetpurck*; voor *purck* vgl. Kil. *purrecken, porrecken...* verrucula, pustula; De Bo, 769: *porre*, wrat, puist of knobbel. De bet. *puist* - als scheldwoord trouwens ook thans in Nnl. nog heel gewoon - past hier goed.

2) *Gille* = gilde; vgl. Pr. 64.

3) *verwijft*, aan zijn vrouw onderworpen; behalve de bet. *effeminatus* geeft Kil.: *uxorius*: qui a muliere superatur: qui ab uxore imperiose regitur.

4) *mij*, vgl. T. 466.

5) *de spillen haspelen*, het gesponnen garen, dat op de haspel gewonden wordt, van de spillen afhaspelen. Als typerend voor het 'onder de pantoffel zitten' ook *Leuv. Bijdr.* 4, 320: Ic (moet) haspelen alle haer spillen, Tsavonts als ic sitte by de viere; van Ghistele, *Ovid. Sentbr.* 21a: Ghelijck Hercules,... Die hem van Omphale soo liet verdooven Dat hy haer spillen haspelde (Ned. Wdb. VI, 108; XIV, 2810).

Effen dit¹⁾ voor en naer' thoont sij haer cueren.
 Ick veech tkints beschetten naers, ick spoel de luijeren,
 45 Noch moet ick besueren' haer knoockelen sonder toeven.
 Ick wensch dat de nicker haer moet bedroeven,
 Als sij mijn doet proeven vuijstloock en stockvis ongebraen²⁾.

Belij Quaetpurck.

Wel, Jan Sul, vind ick u hier noch staen?
 Wanneer sult ghij gaen? Segt sonder draelen.

Jan

50 Belitgen, als dit tuijgen³⁾ is affgedaen,
 Van stonden aen' sal ick dan mostaert haelen.

Belij

Gaet al haspelende voort, wilt niet faelen.
 Daer is een duijt om te betaelen' daer is oock de podt.
 Nu, Jan Sul, gaet heen treen, eij groote sodt,
 55 Brengt mijn goet beschodt⁴⁾ en wilt u wat spoen.

Jan

Wel Belijtgen, ick salt stricks stracks⁵⁾ gaen doen,
 Maer geeft mijn eerst een soen' off ick word dul.

Belij

Een soen segt ghij, seecker wel, lieve Jan Sul.
 Loopt, loopt, lamme lul' en haelt ons mostaert,
 60 Ick gae naer huijs.

Jan

Ick woud dat ghij staetjoffvrouw waert

1) *effen dit*, gelijkelijck, eig. hetzelfde; vgl. Kil. *effen die*, idem, isce.

2) *vuijstloock en stockvis ongebraen*, vgl. T. 214: *stockvis met vuijsten gebotert* en de aant. aldaar.

3) *tuijgen*, strengetje.

4) *beschodt*, hoeveelheid.

5) *stricks stracks*, dadelijk; vgl. Van Rijnbach, *Bredero*, 111.

Van Onse Lieve Vrou vermaert' want ghy bent oock me¹⁾ al geen puijck.

Goe luy, mij quae Belij is so lang en sluijck²⁾,

Sij heeft borsten, billen noch buijck' maer wadt baet mijn callen;

Oft ick mijn podt storten en die mostaert liet vallen,

65 So soud ick niet meddallen³⁾, weten te beginnen.

Daer verlies ick mijn duijt, waer sal ick die nu vinnen?

Mijn sinnen' van binnen' sijn geheel gequelt.

Och daer breeckt de podt, hoe ist nu gestelt;

Mijn hart dat smelt van anckxt en sorgen.

Belij

70 Off mijn Jan niet sal weercomen voor overmorgen?

Al sou hij verworgen⁴⁾, waer mach hij so lang blijven!

Daer sij⁵⁾ ick hem, gaet van⁶⁾ Jan, wadt moocht ghij bedrijven;

Al sout ghij verstijven' waer blijft ghij soo lang?

Jan

Och Belitgen, lieve Belijtgen, ick ben so bang.

75 Midt dat ick op de gang' was om mostaert te copen

Verloor ick mijn gelt.

Belij

Dat ghij aen een galch moet loopen!

Ick sal u tvel noch affstroopen' ghij lelijcken guijl⁷⁾.

Waer is de mosterpodt?

Jan

Och, nu loop ick schuijl,

Ick armen vuijl⁸⁾, waer blijff ick gedoocken?

1) *me*, mee.

2) *sluijck*, mager.

3) *niet meddallen* (= *met allen*), niemendal.

4) *verworgen*, vgl. T. 425; hier een rijmlap evenals *verstijven* in r. 73.

5) *sij*, zie, vgl. Pr. 148.

6) *van gaen*, doorlopen.

7) *guijl*, (oud) paard; als scheldw.: lomperd, lummel.

8) *vuijl*, vuilnis.

Belij

80 Waer is de podt?

Jan

Och Belitgen, de podt is gebroocken.
Wadt baetet gesproocken' tis mijn groot verdriet.
Ick verloor tgelt en brack de podt, en ick en wistet niet,
Dus bid ick siet' lieve Belitgen, maeckt geen gekijff.

Belij

85 Ghij wist! Het vallendevel¹⁾ op u lijff,
Seght vujle catijff²⁾ tot deser vujeren.
Och, hoe sal ick u noch met vujsten verschuijren³⁾,
Als souwen de gebuijren' daerom maecken geschil.

Jan

Moet ick te werck gaen, Belijtgen?

Belij

90 Hoe gaern waert ghij op de tril⁴⁾,
Mocht ghij secreet en stil' so wech geraecken.
Nu wel, het dunckt mijn u tijt te genaecken.
Gaet, neemt waer die saecken' hoe u meester het leer sompt⁵⁾.

Jan

Eij Beelijtgen, geeft mij een stick⁶⁾.

Belij

Neen Jan, als ghij weer compt.
Eer dat ghij een veer⁷⁾ nompt' sal den cost gereet' sijn.

1) *vallendevel* (= *vallend evel*), vallende ziekte.

2) *catijff*, ellendeling.

3) *verschuijren*, verscheuren.

4) *op de tril*, op stap, er van door; vgl. R. Visscher I, 167: *op ter tril (zijn)*.

5) *sommen*, berekenen.

6) *stick*, boterham; vgl. Ned. Wdb. XVI, 347.

7) *een veer*, ook maar *iets*; vgl. mnl. *niet een veer*, in het geheel niet.

Jan

Ick woud dat ghij doot waert.

Belij

Wadt segt ghij daer?.....

Jan

95 Waert ghij sieck, och het waer so leet' mijn,
 So elck weet' fijn, mijn lieffste huijsvrouw.
 Want als u hoeft sweert, so ben ick vol rouw;
 Dan sweeren op trouw' alle mijn leden.
 Dus en derff¹⁾ ghij niet spinnen, weest slechts te vreden.
 Ick salt met goede zeden' wel winnen²⁾ ongespaert³⁾,
 100 Want een deuchdelijcke vrouwe is veel eeren waert.

Belij

Wel gaet dan haestelijck uwer vaert
 Naer u werck onbeswaert' en wilt u vercloecken.
 Wij sullen tavont eeten boeckweijde coecken
 Oft besoecken⁴⁾ een haering sopgen, wilt hier op letten.

Jan

105 Ick sal mij haesten Belijtgen.....

binnen.

Belij

So soudemen een man na sijn hant setten
 Sonder verpletten⁵⁾ bij nachten en dagen.
 Voor drincken vuijstloock geven en voor eeten slagen;
 Met sulcke plagen' soudmense bedroeven.
 Noch seijt hij dat hij mij lieff heeft, dat schuijm der boeven,
 110 Dat moet ick eens beproeven in corter stoot⁶⁾.

1) *derven*, behoeven.

2) *het winnen*, de kost winnen.

3) *ongespaert*, onverwijld of: altijd door.

4) *besoecken*, proeven.

5) *sonder verpletten*, een rijmlap.

6) *in corter stoot*, binnenkort.

Ick sal mij eens houwen al waer ick doot
 En sien tecxploot' wadt hij bedrijven' sal
 En offt hij droevich sal sijn om mijn verstijven' smal¹⁾
 Dus salt sonder kijven al' wel te pas vallen.

binnen.

Coppen

- 115 Ick coom daer van goet bier, daer was so veel te callen;
 Al slootet niet medallen' elck prees sijn eijgen proopoost²⁾.
 Maer een was daer, die haddet niet qualijck gegloost³⁾,
 Al was hij qualijck gebloost, het quam van goet bier.
 Hij seijden tot mijn: Buijрман, compt toch hier;
 120 Laet ons maecken goet chier⁴⁾, terwijl sij callen en clappen
 En laet ons altemet een pintgen opsnappen
 En haer schoentgens lappen⁵⁾, ick waen, hij had recht.

Jan uijt.

Jan

Goeden dach, meester.....

Coppen

- Goeden dach, knecht.....
 U neus staet so slecht, off hij was bevrozen.
 125 Mijn dunckt dat u conen niet seer en blosen;
 Eij arme goosen⁶⁾ wadt deet ghij met sulcke pruijmtgen?
 Hebt ghij wadt ghegeten?

Jan

- Neen ick, meester, noch niet een cruijmtgen,
 Noch stiet sij met haer duijmtgen' op mijn billen
 En doen most ick noch gaen haspelen haer spillen
 130 En swijgen stillen met corten sermoen⁷⁾.

1) *smal*, weer een rijmlap.

2) *proopoost*, voornemen.

3) *glosen*, bedenken.

4) *maecken goet chier*, goede sier maken.

5) *haer schoentgens lappen*, omdat Coppen schoenlapper is.

6) *goosen*, sukkel; vgl. R. Visscher I, 146.

7) *met corten sermoen*, onmiddellijk.

Coppen

Ick sou weer smijten.....

Jan

Ghij segt wel, maer tis quaet te doen,
Want sij is so coen' om tegen te steecken.
Ick woudse de nicker eens den hals wou breecken,
So waeren mijn treecken¹⁾ al heel verheucht.

135 Dan mocht ick eeten.

Coppen

Sij sou mijn niet smijten, bij gans deucht,
Al waerender tsaemen geveucht' een heel dousijne.
Al waerense so quaet en so bitter²⁾ als brijne³⁾
Sij souden mijn ten fijne⁴⁾ niet doen vruchten⁵⁾.

Jan

Een heel doosijn.....

Coppen

Ja, Jan Sul, jae.....

Jan

140 Jae had ghij slechts een, ghij sout wel vluchten,
Gelijck dees, die mijn is toegestelt.
Och waert ghij eens met Beletgen verselt,
Ick wed om een spelt' ghy soudt wel swijgen,
Want ghij sout so menigen drovigen slach krijgen
145 Dat ghij sout hijgen naer uwen aaem.

Coppen

Ick hoor wel, ghij prijst u vrouw deuchtsaem,

- 1) *treecken*, manier van doen.
- 2) *bitter*, wrang.
- 3) *brijne*, pekkel.
- 4) *ten fijne*, ten slotte.
- 5) *vruchten*, vrezelen.

- Dus dient haer faem' alderbest verswegen.
 Nu wel, die clock heeft haest elff geslegen
 En mij maech te degen crijcht appetijt,
 150 Dus wil ick gaen naer huijs sonder respijt¹⁾.
 Godt wil u maecken verblijt' in corter vuijeren.

Jan

Mij en sal geen blijschap mogen gebuijren
 Ten waer Belij sonder truijren' derffde confuijs²⁾,
 Dus gaet ghij wadt eeten en..... ick gae oock naer huijs.

*P a u s a***Belij**

- 155 Al peijnsende denck ick vast voor mijn selven,
 Want de clock is haest bijden elffen:
 Hoe sal ick mijn bewelven³⁾ om doot te schijnen,
 Want Jan Sul sal hem haest⁴⁾ thujswaert schijer⁵⁾ pijnen⁶⁾,
 Dus moet ick beginnen met loose vonden
 160 Om hem te bedriegen te deser stonden;
 En off ick als wonden' mij ginck strijcken met bloet
 En neder ging leggen hier onder den voet⁷⁾,
 En waer dat niet goet? Ick denck hier op.
 Off dat ick om mijnen hals ginck leggen eenen strop?
 165 Ick arme pop' wadt staen ick hier en praet!
 Tsou mijn seer doen, dus duncket mij quaet.
 Seght mijn, wadt raet sal ick toch vinnen?
 Ja daer compt juijst een in mijn sinnen.

1) *sonder respijt* (= uitstel), onverwijld.

2) *confuys*, vgl. Pr. 4.

3) *hem bewelven*, maatregelen nemen; vgl. Erné, *Sp. v.d. Hel*, 94, waar voor *bewelven* in absoluut gebruik de bet. zorgen, bezig zijn wordt voorgesteld.

4) *haest*, snel.

5) *schijer*, weldra.

6) *hem pijnen*, zich begeven.

7) *onder den voet*, als onder de voet gelopen.

- Om wel te beginnen' neemt waer den keer¹⁾.
 170 Hier wil ick gaen leggen bij desen leer,
 Recht off ick van boven neer' waer doot gevallen.
 Compt hij dan thuijs, aenhoort toch mijn callen,
 Hij sal menen met allen²⁾ dat ick ben doot;
 Dus wil ick gaen beginnen en veijssen mij³⁾ bloot,
 175 In stillicheynt groot' tot mijnen gerijven' al,
 Om eens te sien wadt mijn Jan Sul bedrijven' sal.

P a u s a

J a n

- Eijlacij, ocharmen, waer sal ick nu blijven?
 Want coom ick thuijs, Belitgen sal kijven,
 Dus mijn motijven⁴⁾ quaet sijn om draegen.
 180 Eijsch ick haer eeten, so geeftse mij slaegen,
 Nochtans moet ick waegen' thuijswaert te spooren.
 Hoe ben ick dus ongeluckich ter werrelt gebooren.
 Van achter tot vooren' moet ick bederven⁵⁾.
 Och, had ick tgeluck, dat sij mocht leggen sterven,
 185 So mocht ick verwerven blijschap van waerden.
 Och, hoe leijt Belitgen als de beswaerden
 Dus neder opter aerden, al waert een blicck.
 Staet op, Belijtgen, off bent ghij sieck,
 Off als een griet⁶⁾ vanden doot verslonnen.
 190 Sij sal seecker doot sijn. Al gewonnen, al gewonnen!
 Meester, nu ist wel gesponnen in dese tijt.
 Noijt man en was so seer verblijt.
 Dus compt met vlijt' en wilt mij helpen.

1) *keer*, gunstige gelegenheid; vgl. De Jong, *Dr. Esb.*, 140.

2) *met allen*, geheel en al.

3) *hem veijssen*, zich aanstellen; *bloot* is een rijmclap.

4) *motijven*, omstandigheden?

5) *bederven*, te gronde gaan.

6) *griet*, scholachtige vis, vgl. *blieck* in r. 187; overigens is het rijm onzuiver.

Coppen

Wel Jan, hoe baert¹⁾ ghij dus? ...

Jan

195 Ick crijt tranen van²⁾ mosselschelpen
Om mijn lijden te stelppen' aenhoort mijn callen.

Coppen

Wel, wadt isser te doen? ...

Jan

Och, Belitgen is doot gevallen...
Ick en cant u met allen³⁾, niet seggen int pleijn⁴⁾.

Coppen

Is sij doot, seght ghij? ...

Jan

Och ja sij, certejn.
Dus helptse mij op dese cordewaegen⁵⁾ leggen.
200 Tis mij een groot geluck mach ick wel seggen,
Dus laet ons gaen dreggen⁶⁾, met haer sonder gecken
Om haer te begraeven...

Coppen

Wel, cruijt ghijse dan voort en ick sal trecken
En spelen op een becken, met een fraijen moet
So moocht ghij dansen...

Jan

Dat dunckt mijn met allen goet;

1) *baert*, vgl. L. 311.

2) *van*, als.

3) *met allen*, geheel en al.

4) *int pleijn*, duidelijk.

5) *cordewaegen*, kruiwagen.

6) *dreggen*, slepen.

205 Dus wil ick mijn vroet' gaen schicken hier onder.

Coppen

Eet eerst wadt Jan, eet wadt.

Jan

Neen, neen, nu heb ick geen honger,
Want blijchap bijzonder' versoet mijn slaven.

Coppen

Jan, waer sullen wij Belitgen begraven?
Willen wij met haer gaen draeven opt kerckhoff?

Jan

210 Kerckhoff? Dat waer gesponnen van fijn werck groff¹⁾;
Van sulcken snerckpoff²⁾, steeck mij die walge³⁾.

Coppen

Wel waer salmense dan begraven?

Jan

Maer onder de galge...
Op dat haer balge' die ravens moeten eeten.
Och hoe dick heeftse mijn met vuijsten gesmeten!
215 Ick moet niet vergeten' seg ick bij gans eere.
Eij hoer, hoer, nu ben ick selffs de heere, -
Twelck ick vercleere⁴⁾, vuijt so qualijck⁵⁾ spreecken -
Terwijl ghij doot zijt...

- 1) *dat waer gesponnen van fijn werck groff*, dan zouden we een goede kans slecht benutten.
- 2) *snerckpoff, snercken*, bakken, braden? Ned. Wdb. XIV, 2316 geeft *snerkpot*. Kan *snerckpoff* een gebakken brood(je) zijn? vgl. Ned. Wdb. XII, 3025/6: *pof* en *poffen-brood* en Kil. i.v. *pof oft poffen-brood*. Fris. Holl. Panis albus, spongiosus.
- 3) *mij steeck(t) die walge*, ik walg.
- 4) *vercleeren*, verklaren.
- 5) *qualijck*, honend.

Coppen

Jan, laetse ons inden privaet gaen steecken,
Op dat sij met haer treecken' den cackaert vervaert.

Jan

220 Neen, neen, ter gallge, ter galge waert,
Op dat elck den aert' van quaede vrouwen
Daer aen mercken mach.

Belij

Eij, lelijcke boeff, is dit u rouwen,
Dat ghij sout houwen' om mijn motijff¹⁾?

Coppen

Moort, brant, moort, brant!

Jan

Bercht mijn lijff' bercht mijn lijff!
225 Mijn dunckt dat wijff' vanden doot opstaet.

Belij

Och helpt gebueren, stoot, smijt en slaet
Dees boeven quaet' tot deser spacije²⁾!

Jan

Och lieve Belitgen, doet toch mijn gratije;
Mijn quade foracije³⁾ wilt mij vergeven siet.

Belij

230 Sult ghijt meer doen, Jan?

Jan

Neen ick, Belitgen, van al mijn leven niet,
Dus laet u aencleven' ijet⁴⁾ mijn bede coen.

1) *om mijn motijff*, om mij.

2) *tot deser spacije*, nu; vgl. L. 428.

3) *foracije*, = *furacije*, heimelijke streek (lat. *furacitas*)???

4) *ijet*, enigszins.

Al dat ghij hebben wilt, dat sal ick doen
 Met blijde vermoen¹⁾ in alle uwe saecken:
 Tkint aersgadt te vegē, het bedde te maecken
 235 En spoelen tlaecken' alst u sal passen.
 U hemdt sal ick drooghen en de schootelen wassen
 Met oock dasch uijt te draegen breet en wijt,
 Alst u believe sal.

Belij

Nu wel, ick vergeeft u op desen tijt.
 Staet op subijt' Godt moet u bedroeven.
 240 Och had ick den anderen schuijm van boeven,
 Hij sou mede proeven' mijn slaegen fel.

Jan

Ick deet om tjockx, Belitgen.

Belij

Jae, dat weet ick wel;
 Dus swijcht toch snel' en wilt u selffs melden²⁾.
 Ick salt u, Jan Sul, noch wel vergelden
 245 Met slagen en spelden' tot u bedroeven' man.
 Tis een arme schout die sijn boeten niet vertoeven³⁾ can.

P a u s a

Coppen

Gans tanden, hoe was ick daer inden druck.
 Mijn dagen gebeurde mij noijt arger stuck;
 Maer twas mijn geluck' dat ickt so ontquam.
 250 Ick sach wel, dat se Jan bij den halss nam
 En sij was so gram en so ontregen⁴⁾,

1) *vermoen* (= *vermoeden*), gedachte(n).

2) *hem selffs melden*, zichzelf schuldig verklaren (Mnl. Wdb. IV, 1358).

3) *vertoeven*, afwachten.

4) *ontregen*, buiten zichzelf (van woede); van *ontrijgen*, losrijgen?? Of = *ontdregen* (ontdragen), misschien in de bet.: aan zichzelf ontvoerd, buiten zichzelf, woedend?

Hadse mij also bij den hals gecregen,
Sij had mijn geslegen' halff levende doot.
Maer ick was wijser en liep uijt den noot.

- 255 Datse noch bloot ter hellen moet drijven¹⁾!
Ick ben uijt haer handen; - can icker uijt blijven!
Dus mach ick wel schrijven' tegen haer danck:
Tis beter inde vogelensanck dan in dijsere clanck²⁾.

P a u s a

Belij compt omte spinnen.

- Ick mach gaen spinnen mijn rocken voort,
260 En waer ick niet so seer verstoort
Op dese rabbauwen³⁾ verdoort⁴⁾, Godt moetse splijten.
Och mocht ick Coppen Slimbeck eens smijten,
Sijn morgen onbijten' waer hem niet so goet,
Want ick sou hem aenvallen met sulcken moet,
265 Dat ick hem vroet' wel soud doen nijgen.
Wist ick hem met eenen loos en treck eens te crijgen,
Hij sou moeten swijgen' dat en baet' niet.
Och segt mij goelien⁵⁾, wadt raet' siet,
Om sulcken maet' ijet te brengen in strick.
270 Wadt raet? Ja, Ja, nu weet ick raet, noijt jenter⁶⁾ stick;
Aldus wil ick - verstaet de saecke' snel -
Hem ontbieden, dat ick een verckencodt maecken' sel
En dat hij de staecke' wel' sal moeten' slaen,
Daer dat verckenscodt op sal moeten' staen.
275 En compt hij dan aen, hoort mijn vermeeten,
Ick meen, dat hij dan sal vuijstloock eeten
En werden gesmeten' na mijn bestier⁷⁾;

1) *drijven*, snellen.

2) *tis beter inde vogelensanck dan in dijsere clanck*; vgl. Gheurtz, 63; daar de var.: *int ijser gheclanck*.

3) *rabbauw*, schavuit.

4) *verdoort*, gek.

5) *goelien*, tot het publiek.

6) *jent*, schoon.

7) *bestier*, beleid.

Dus sal icker om senden. Ou Jan Sul, compt hier,
 Ghij moet nu fier gaen sonder vertreck¹⁾
 280 En haelen u meester, Coppen Slimbeck,
 Segt hem sonder geck' en wilt u reden' slechten²⁾,
 Dat hij mij een verckenscodt moet hier ter steden' rechten,
 Dan sult ghij als knechten' van mijn sijn gepresen.

Jan

Maer Belitgen, ist vrede? ...

Belij

Het sal, seg ick, peijs wesen,
 285 Dus gaet mits desen sonder faelen.

Jan

Wel, Belitgen lieff, ick sal hem gaen haelen
 Sonder lang draelen' so ick best can.
 Waer sijt ghij meester? ...

Coppen

Hier ben ick, Jan.....
 Segt als een man, wadt isser ontrent³⁾,
 290 Dat ghij hier compt? ...

Jan

Maer Belitgen mijn wijff heeft mij om u gesent,
 Om dat ghij haer jent' sout helpen setten
 Een verckenscodt, wilt hier op letten,
 Daert oude verpletten⁴⁾, nu rechtevoort⁵⁾ staet.

Coppen

Jan salt oock paijs wesen?

Jan

Belitgen seijt, jaet...

- 1) *sonder vertreck* (= uitstel), onverwijld.
- 2) *u reden slechten*, uw gesprek kort maken.
- 3) *ontrent*, aan de hand.
- 4) *verpletten*, hier een rijmlap.
- 5) *rechtevoort*, op dit ogenblik.

295 Dus u beraet' nu hier ter stede,
Offt ghij mede gaet oft niet.

Coppen

Op u woort gaen ick mede,
Dus gaen wij in vrede' naer Belitgen voorwaer.

Jan

Belitgen, hier is mijn meester.

Belij

Wel, Coppen Slimbeck, sijt ghij daer?
So compt wadt naer¹⁾ en hoort mijn gewaegen²⁾.

Coppen

300 Wadt is u believeen, Belitgen?

Belij

Dat ghij mij een weijnich moet helpen dragen
Sonder vertsaegen' dees plancke' ijjet.
Ick sou gaerne maecken, vaet mijn bedijet,
Een verckenscodt, siet' wilt dit bevroen;
Dus draecht dat daer...

Coppen

Belitgen, dat sullen wij wel doen.

305 Dus wilt u wadt spoen en niet langer beijt,
Want Jan Sul en ick staen hier bereijt
Om met goet bescheijt te brengen dat
Daer ghijt wilt hebben...

Belij

Steeckt dan u hoofd elck door een gadt,
So salt heel pladt op u schouders leggen;
310 So moocht ghij daer mede heen gaen dreggen,

1) *naer*, nader.

2) *gewaegen*, spreken.

Aenhoort mijn seggen' sonder verstrangen¹⁾.

Jan en Copp en tsaemen

Wel, Belitgen, wel...

Belij

Al gevangen, al gevangen!
Dus maeck ick met sangen' een blij geschater.

Coppen

Brant, brant, brant! ...

Belij

Haelt waeter, haelt waeter!
315 Van welcken snater' een groot getier is.

Gille

Waer ist te doen? ...

Jan

Hier boven, daert vier' is,
Want elck een hier' is in groot verdriet.

Gille

Water, water, water! ...

Belij

Giet, giet, giet! ...
Waer dat ghijt siet' tis alleleens²⁾.

Jan

320 Hout op, hout op, hout op! ...

Belij

Neen, giet noch eens, giet noch eens,
Want eens is geens' aenhoort mijn spreekken.
Denckt dat ghij mijn inde prevaet wilde steecken;

1) *verstrangen*, strengheid.

2) *tis alleleens*, het is gelijk; het komt er niet op aan.

- Dus moeten u treecken' gilden, van mij gehoont' sijn,
 En voor u quaet moet ghij met quaet geloont' sijn,
 325 Om dat ghij verthoont' mijn een quaden prijs.
 Daerom sult ghij seggen eerst grand mercijs
 Eer ick u, sijt dit wijs¹⁾ hier uijt sal laeten.

Coppen

Wij sullen Godt loont²⁾ seggen...

Belij

Dat en mach u niet baeten.....
 Ghij moet met schoon praten grand mercijs seggen.

Jan

- 330 Och Beelitgen, laet ons niet lang hier leggen;
 Soo mogen wij verbreggen³⁾ en gracij beerven.

Belij

Seght grand mercijs dan. ...

Coppen

- Dat sal ick niet doen, al sou ick sterven
 En heel bederven' hier in dit crijt⁴⁾,
 So en sal ick geen grand mercijs subbijt
 335 In desen tijt nu seggen' claer,
 Maer Godt loont sonder dreggen⁵⁾ daer,
 Anders niet een haer' al sout ghij u beschijten.

Belij

So sult ghij daer niet uijtcomen.

- 1) *sijt dit wijs*, weet dit wel.
- 2) *Godt loont*, God vergelde het u, wat dus ook in malam partem kan worden opgevat.
- 3) *verbreggen*, er van door gaan; vgl. Kalf. *Tr. m. bl.* 227: Eer wij verbreggen in ander steden. Voor het trans. gebruik van dit woord zie L. 407.
- 4) *hier in dit crijt*, hier ter plaatse.
- 5) *sonder dreggen*, zonder slepen, dus: kort en goed; *Rotterd. Sp.* 112:

Gaet ghy dan voor ick sal de leste wesen,
 Zoo macht gheen queste wesen, vry zonder dreggen nu;

sonder meer dreggen (Kalf, *Tr. m. bl.*, 222); vgl. ook Erné, *Sp. v.d. Hel*, 104.

Gille

So sal ick den hoop aen stucken smijten
 Tot u verwijten¹⁾ ghij lelijcke meer²⁾ der meeren.

- 340 Sou een vrou haer man also trackteeren
 En hem verneren' dats qualijck gedaen.
 Smijt wech den bras³⁾.

Belij

Ghij luijsige⁴⁾ boeff, ick segt u plaen' laet staen,
 Mijn verckenscodt saen⁵⁾ oft tsal u berouwen,
 So dat ghij sult seggen genade van vrouwen,

- 345 Al waert ghij bij mij trouwen' noch so groot.

Gille

Swijcht seecker stil, off wij worpen u inde sloot,
 Die ons bij gans doot' aldernaest gereet is,
 Oft ghij sult seggen dattet u leet is
 En sonder vreet is u quaet bedrijven.

Belij

- 350 Dattet mij leet is? ...

Coppen

Jae, leet is. ...

Belij

Neen, al sou icker blijven...
 So en pas ick opt⁶⁾ kijven van u niet veel.

Jan

Segt, tsal mij leet sijn...

- 1) *tot u verwijten*, om u te honen.
- 2) *meer*, bijvorm van *merrie*; als scheldw.: feeks
- 3) *bras*, vgl. L. 391.
- 4) *luijsig*, ellendig.
- 5) *saen*, spoedig.
- 6) *passen op*, geven om.

Belij

Ick seg liever dieff, al stont tmes op mijn keel,
Wadt baet dat ickt heel' al sout mijn smarten.

Gille

355 Eij, valsche seuch en quaet van parten¹⁾,
Hoe sijt ghij van harten' aldus gesint,
Dat ghij u boosheijt niet en bekint
En deucht begint, segt lelijcke hoer!

Coppen

Denckt eens, tis mijn leet...

Belij

Ick seg liever dieff, ackerdrol²⁾, colffhout³⁾ en hartelijck⁴⁾ boer
Eij lelijcke loer⁵⁾ hoe sal ick u noch clincken⁶⁾.

Gille

360 Werpt de hoer int waeter en laetse verdrincken
En te gronde sincken' gelijk een dringer⁷⁾.

Hier worpensijse in een sloot met waeter en dan roept

Belij

Dieff, dieff, dieff...

Coppen

Sijet nu canse niet spreecken noch wijst sij met den vinger;

1) *part*, streek.

2) *ackerdrol*, wel hetzelfde als *akedrolle*, *akkedrolle*, *aketrolle*, een soort 'bruinhaarde of zwartgrauwe aardrat' (De Bo, 39); verbasterd uit lat. *arvicola*? Als scheldw. tevens wel wdsp. met *drol*, schelm Ned. Wdb. III, 3412).

3) *colffhout*, kinkel.

4) *hartelijck*, door en door, in hart en nieren; vgl. Mnl. Wdb. III, 395; Ned. Wdb. VI, 61.

5) *loer*, lummel (een 16e eeuwse woord).

6) *clincken*, slaan.

7) *dringer*, lomperd (Ned. Wdb. III, 3375)? Of: (als) iemand, die zwaar en (of) onbehouwen is?

Straffer slinger¹⁾ en heb ick niet veel gesien.

Gille

Ick wed, wij sullen haer dat wijsen wel verbien,
365 Mach het slech geschien' naer mijn sins verfraijen²⁾.

Jan

Wat souden wij dan doen? ...

Gille

Maer haer in dit calffsvel gaen naijen
En laeten haer voor de craijen' sonder drincken en eeten
Drie dagen leggen, ick derft mij vermeten.
Sij sal wel vuijtsweeten al het quade bloet,
370 Dat haer dickmael heeft gemaect halff verwoet
En met sinnen onvroet³⁾ tegens haer man so rebel.

Jan

Haelte dan uijt waeter.....

Coppen

Belij, hoort ghij dat wel?
Ghij moet int vel' dansen sonder toeven.

Belij

Int vel, segt ghij? Dat u Godt moet bedroeven,
375 Ghij arge boeven' ick sallt u noch vergelden.

Gille

Neen Belij, ghij moocht also niet schelden,
Off men soud u melden' voor een quaet wijff.
Her⁴⁾ fluckx, ghij moeder in.

1) *slinger*, vgl. De Bo, 898: flenter, afgescheurd stuk dat aan een kleed te slingeren hangt; dus: vod, lor? Of: *straffer slinger* = heftiger, krachtiger worp, omdat Belij juist in het water is geworpen?

2) *verfraijen*, verheugen.

3) *onvroet*, verwoed.

4) *her*, hier.

[Belij]¹⁾

Ick moet? Tvallendevel op u lijff!
Segt vuije catijff' wadt sullen die luijden seggen?

Coppen

380 Wij sullen u so drie dagen laeten leggen;
Naer warmme weggen²⁾ sult ghij dan wel krijgen appetijt.

Belij

Och goedemannen, laet mij toch quijt³⁾
En van dit vel bevrijt;' ick salt mijn leven niet meer' doen.

Gille

385 Neen, Belij, neen, tvel en sal u geen groot seer' doen,
Dus wilt geen groot verweer' doen, maer laettet so passeren.

Belij

Och mannen, mannen, goede mannen van eeren,
Hoort toch mijn begeeren' en wilt mijn los maecken.

Coppen

Sult ghij u dan beteren, Belij? ...

Belij

Och jae ick, voor alle saecken,
Dus laet mij smaecken' gracij voor regeur⁴⁾ van Justicij.

Gille

390 Wel Belitgen, nader vrouwen conditij⁵⁾
Hebt ghij nu punitij genoch geleden,
Wilt ghij u slechts beteren.

Belij

Alle quade zeden ...
Sullen sijn affgesneden' voortaan al mijn leven.

1) naam ontbr. in hs.
2) *wegge*, wigvormig brood(je).
3) *quijt*, vrij.
4) *regeur*, strengheid.
5) *conditij*, aard.

Jan

- Belitgen buijr, so heb ickt u al vergeven
 395 Dat ghij ooit hebt bedreven' tegens mijn als d'ontsinden.
 Eij goede mannen, wilt Belitgen toch ontbinden
 Laet haer gracij vinden' tis wel mijn believeen.

Gille

Sal sij dan meer van goede mannen maecken dieven
 En haer namen grieven' met schant en blamatije?

Belij

- 400 Och neen, goeden mannen, grand mercijs vande gracije,
 Die ghij mij tot dese spacie' nu hebt bewesen.

Coppen

Belijtgen, van dit calff bent ghij nu genesen¹⁾,
 Dus wilt naer desen' niet meer ten stier²⁾ gaen.

Belij

- 405 Neen, neen, geensins, dat is nu al gedaen,
 Dus laet ick dat staen' en wensch met goede reden' hier,
 Dat alle quae wijven binnen deser stede' fier
 Gestraft mochten worden op de selffde manier,
 Als ick was schier³⁾, sij souden wel haest verkeerren.

Jan

- 410 Wij bidden u altsaemen, ghij vrouwen van eeren,
 Bemint u mans als heeren' door liefde vol trouwen.

Belij

En hebt ghij goede mannen, wiltse goet houwen,
 Op dat ghij eerbaer vrouwen' mocht blijven fijn,
 Want mans moeten mannen' en vrouwen moeten vrouwen sijn
 Dus elck int schijn' daer hij in geropen⁴⁾ is.

1) *genesen*, verlost; vgl. mnl. *van (enen) kinde genesen*, van een kind verlost worden.

2) *ten stier*, naar den stier (obsc.).

3) *schier*, bijna.

4) *ropen*, roepen.

Gille

- 415 Een eerbaer vrou over al niet te coopen' is,
Waer aff dat oopen' is tschriftuerlijck accoort.

Jan

Sij is haers mans troost.....

Coppen

- Hoort, ghij Haerlemsche mannen, hoort,
Hebt ghij rechtevoort' nu eerbaer wijven
En wilt tegens haer niet vechten noch kijven,
420 Maer laetse blijven in goede vreden...

Gille

Onderwijst malcander met manieren en zeden
So, so vint ghij u steden' int hemels troon,
Want als deen hant dander wast so sijnse beij schoon.

Jan

Hier mede uwen oorloff¹⁾, vrinden jidoon²⁾,

Belij

- 425 Neempt inden besten thoon' dese slechte practijcken³⁾.

Gille

Hier mede uwen oorloff, vrinden jidoon.

Jan

Bedeckt onse fouten, dat ist tbeste loon,

1) *oorloff*, afscheid; een vaak voorkomend slot; vgl. *Nyeuv.* 83/4; Van der Laan, *Rederijkerssp.* 92; de volledige uitdr. *Stoett, Dr. Kl.* 57: Hier mede uwen oorloff..... nemen wij.
2) *jidoon* (*idoon*), goed; een vaak voorkomend woord in de Rederijkerstijd met - vgl. *Ned. Wdb.* VI, 1364/5 - niet altijd te bepalen bet.
3) *practijcke*, bedenkssel.

Belij

Dat ons mach sijn geboon' van armen oft rijcken.

Gille

Hier mede uwen oorloff, vrinden jidoon,

Coppen

- 430 Neempt inden besten thoon' dese slechte practijcken
Van ons Pellicaennissten wiens¹⁾ Trouw moet Blijcken.
 fijnis in dicht 460 regulen
 Prologe lang 29 regulen
 Par Trouw Moet Blijcken.

1) *wiens*, vgl. T. 506.

Woordenlijst.

(A = Aantekeningen)

Aensmijten, L. 420, (komen) aanlopen om te slaan.
 affterdincken, L. 428, achterdocht.
 afsteecken, Pr. 183, doorsteken.
 ackerdrol, Q.B. 358, aardrat (scheldw.).
 alf, Pr. 295; L. 312, boze geest.
 algelijcken, L. 354, altezamen.
 alleleens, Q.B. 319, gelijk.
 allen, met -, Q.B. 173, 197, 204, geheel en al; niet med(d) -, Q.B. 65, 116, niemendal.
 amij, Pr. 322, ai mij!

Baeren, L. 311; Q.B. 194, te keer gaan.
 baijlliou, T. 316, 473, baljuw.
 Bamis, L. 325, St. Bavomis (1 Oct.).
 bastart, L. 338, een zoete wijn.
 bederven, Q.B. 183, 333, te gronde gaan.
 bediet (bedijet), T. 109, 258; Q.B. 302, bedoeling.
 bedijen, T. 356, voorspoed hebben.
 bedneditije (uit: benedictije), Pr. 230, zegen.
 beclijven, L. 2; Q.B. 2, verwerven.
 becopen, Pr. 185, ondergaan.
 belaeen, - voor, L. 297, verlegen met.
 benedijcite (-domino), Pr. 298: A; vgl. T. 430; benedijste, L. 381.
 bengel, Pr. 181, (markt)klok.
 bequelen, T. 311, bezuren.
 bescheijt, T. 3; Q.B. 307, inzicht.
 beschetten, Pr. 246, bedrogen.
 beschodt, Q.B. 55, hoeveelheid.
 beseven, Pr. 342, ter harte nemen.
 besoecken, Q.B. 104, proeven.
 best, ten - en nemen, T. 10, gunstig beoordelen.
 bestellen, Pr. 82, gerieven, bedienen.
 bestier, Q.B. 277, beleid.
 bestieren, L. 303, behandeling.
 beswijcken, L. 253, in den steek laten.
 beter, een -, L. 284, iets beters.
 bevaert, - lopen, Pr. 201, ter bedevaart gaan.
 bevinnen, L. 123, 273; Q.B. 28, bevinden.
 bevroen, Pr. 359; L. 437; Q.B. 303, begrijpen.
 bewaeren, hem -, Pr. 248, zich in acht nemen.
 bewelven, hem -, Q.B. 157, maatregelen nemen.
 beworden, Pr. 278, geworden.
 biese, niet twee - n, Pr. 317, niet het minste.
 bijsen, T. 79, heenlopen.
 bijzonderlingen, L. 298, bijzonder.
 bitter, Q.B. 137, wrang.
 blaer, T. 14, met een witte vlek aan het voorhoofd.

blame, L. 137, schande.
blanck, T. 490, $\frac{3}{4}$ stuiver.
blieck, Q.B. 187, bliek.
bloot, T. 232, weerloos?
boocken, T. 200, beuken.
boots, T. 378, poets, guitenstreek.
borgen, Pr. 192, redden, bergen.

borra (bor hae), Pr. 324: A, 331; T. 387.

bors, Q.B. 15, beer.

bras, L. 391; Q.B. 342, rommel.

brijne, Q.B. 137, pekel.

bucht, T. 459, geld.

buijsnijder, T. 35, zakkenroller.

Certeijn, T. 171; Q.B. 198, zeker.

chier, maecken goet -, Q.B. 120, goede sier maken.

Dach, T. 257, uitstel.

dack, T. 163, dakvlak bij het kaatsspel.

das, sweeten als een -, Pr. 175: A.

derven, Q.B. 98, behoeven; Pr. 345; L. 148, 392; Q.B. 368, durven.

doorcnouwen, L. 108, door en door bestuderen.

dorven, T. 443, behoeven; L. 322, durven.

dreggen, Q.B. 201, 310, slepen; sonder -, Q.B. 336, kort en goed.

drijven, Q.B. 255, snellen.

dringer, Q.B. 361, lomperd? iem. die zwaar en (of) onbehouwen is?

droncken, - versmoort, L. 329, smoordronken.

duijcker, L. 327, duivel.

durven, T. 207, behoeven.

Echter, L. 111, voortaan.

effen, al - uijt, T. 306, geheel en al; - dit, Q.B. 43, gelijkelijk?

endelveers, Pr. 305, ritueel gebed voor een stervende.

ecxploot, Q.B. 112, bedrijf.

erch, Pr. 223, kwade bedoeling.

evel, vallend -, Q.B. 84, 378, vallende ziekte.

expaert, L. 136, ervaren.

Faelgeeren (faelgieren), T. 508; L. 255, 477, te kort schieten, ontbreken.

fasol, uijt -, L. 334, uit zijn fatsoen.

feijl, L. 432, kwaal.

fijck, L. 154, fijt.

fijn, ten - e, Q.B. 138, ten slotte.

fijneeren, T. 340, bemachtigen.

fijolen, - laten zorgen, T. 426: A.

foolen, L. 103, kwellen.

foracije, Q.B. 229 = furacije, heimelijke streek???

forts(e), non -, Pr. 92, 109, wat geeft het!

fuycken, T. 223, stompen.

Gaen, van -, Q.B. 72, doorlopen.

gans (= Gods), bij - vincken, Pr. 65: A; bij - darmen, Pr. 333; T. 384; bij - deucht,

Q.B. 135; - doot, Pr. 215; T. 241; bij - eere, Q.B. 215; - herten, T. 162; bij -

hoenderen, Pr. 211; (bij) - longeren, T. 120, 133; bij - mej, T. 118; - muijs, T.

154; - tanden, Q.B. 247; bij - vier, T. 227.

geexponeert, Pr. 326, tot in bijzonderheden?

gelaten, hem -, zich houden, Pr. 147; T. 386; L. 73 (aanw.).

gelden, T. 49, opbrengen.

geloven, L. 127, verklaren.
generen, Pr. 60, voeden.
genesen, Q.B. 402, verlost.
gepaeijt, qualijck - Q.B. 15, er niet mee ingenomen.
getijen, sijn - lesen, Pr. 77 (fig.): zijn gunstige gelegenheid waarnemen.
gewaegen, Q.B. 299, spreken.
gieren, Pr. 309, schreeuwen.
gilde, Pr. 64; Q.B. 323, drinkebroer; Droncken Gille, boven Q.B.
gilt, int - raecken, L. 283, een snol worden.

glosen, Q.B. 117, bedenken.
 goelijck, T. 18, ten naaste bij.
 goosen, Q.B. 126, sukkel.
 graeijen, T. 207, schreeuwen.
 griet, Q.B. 189, scholachtige vis.
 guijl, Q.B. 77, lomperd, lummel; eig. (oud) paard.

Haer, om een -, T. 353, gaarne.
 haest, Q.B. 158, snel.
 hant, op de -, L. 169, bij voorbaat.
 hartelijck, Q.B. 358, door en door, in hart en nieren.
 haspelen, Q.B. 42, afhaspelen.
 her, Q.B. 378, hier.
 hier, Pr. 98, hierheen.
 hooft, cranck van -, L. 14, 128, waanzinnig.
 hoot, T. 465, hoofd.
 houden, hout daer, ziedaar, pak aan (van geld), L. 197; bij het uitdelen van klappen, Pr. 378, T. 186; in gelijke bet.: - dat, T. 178, 183, 186 e.a.
 hutspodt, T. 20, 109, 337, stuk vlees (om te koken).

Yet, Q.B. 231, 269, 301, enigszins, wat.
 ygo, (jigo), T. 189; L. 211, 221, 347, bijlo, sakkerloot.
 innen, Pr. 395, ter harte nemen.
 invencij, L. 8, bedenksel.

Jaer, quaet -, Pr. 206, ongeluk (kig lot).
 Jacobp, Sint - van Scheelberghe, Pr. 224: A.
 Jan, - after lam, L. 418, sukkel, sul; St - skermis, Q.B. 3: A.
 jent, Q.B. 270, 291, schoon, flink.
 jidoon, Q.B. 424, 426, goed.

Cantoor, L. 389, gesloten kast.
 carmil, L. 110, kamille.
 catijff, Q.B. 85, ellendeling.
 keer, Q.B. 169, gunstige gelegenheid.
 kevij, L. 389, (kabinet) kast.
 clapoore, L. 149, zwelling der lieslymphklieren.
 click, T. 272, klap.
 clincken, Pr. 91, betalen; Q.B. 359, slaan.
 clouwen, L. 131, strelen, vleien.
 cnippel, T. 196, knuppel.
 coelies, T. 338, vleessap.
 colffhout, Q.B. 358, kinkel.
 complete, Pr. 130, het laatste der getijden.
 conditij, Q.B. 390, aard.
 confuijs, Pr. 4; Q.B. 153, schande.
 contreije, in allen - n, L. 117, overal.
 convent, Pr. 159, klooster.
 coocken, Pr. 118, klaarspelen.
 cordewaegen, Q.B. 199, kruiwagen.
 cranchoofft, L. 162, waanzin.

crijt, hier in dit -, Q.B. 333, hier ter plaatse.
crochen, T. 168, kreunen.

Laden (verl. deelw.: gelaijen), T. 318, oplopen.
laepen, T. 144, drinken.
lapsalver, L. 17, kwakzalver.
laten, Pr. 43, laten houden, geven.
leet, - maecken, L. 165, doen tegenstaan.
lodder, Pr. 197, schooier? ib. 263, kerel.
loer, Q.B. 359, lummel.
loeris, T. 217, 316, lummel.
loeten, T. 453, lomperd.
loff, T. 137, verlof, vrijstelling.
loncken, T. 172, bedremmeld kijken.
longer, - gadt, Pr. 189, keelgat.
loteren, T. 215, loszitten.
loven, L. 245, beloven.
luijsig, Pr. 309, lui, vadsig; Q.B. 342, ellendig.

Maer, Pr. 29, 34; T. 456 e.a. wel.
 maet, Pr. 225: A; ter quader - en, T. 51, te kwader ure.
 margen, T. 38, morgen.
 martelaer, - s ogen, Pr. 387: A.
 me, Q.B. 61, mee.
 meer, Q.B. 339, feeks (bijvorm van: merrie).
 melden, hem -, Q.B. 243, zich schuldig verklaren; mellen, L. 199, verraden.
 mentij, cleijne - maecken van, L 11/2: het voor niets rekenen.
 mercken, Pr. 232, 'tekenen'; - an, Pr. 235, acht slaan op.
 meten, L. 90, toemeten.
 mijen, T. 275, ophouden; hem -, L. 245, zich onthouden.
 mijt, T. 268, 362, 414, kleine koperen munt ($\frac{1}{3}$ penning).
 micken - op, met ontk., L. 390, geven om.
 misschien, T. 392, overkomen.
 misval, Pr. 109; T. 418; L. 409, ongeluk.
 mintacij (uit: mutatie), L. 424, verandering.
 moet, T. 123, boosheid.
 moeten, L. 247, 345; Q.B. 46 e.a., mogen.
 moolen, L. 101, dwaas.
 motijf(f), Q.B. 10, vermaning; ib. 179, omstandigheid? om mijn -, ib. 223, om mij.
 mout, L. 326, gekiemd en gedroogd graan.
 Nabicht, Pr. 116, nabiecht.
 nachtmaere, L. 312, nachtelijke kwelgeest.
 nadt, after -, Pr. 250, gesjochten.
 naer, Q.B. 299, nader.
 namptiseeren, T. 341, storten, toetellen.
 nau(w), T. 67, nauwelijks; ib. 284, nauwlettend.
 ne(d)ervellen, T. 354; L. 407, neerzetten, neerleggen.
 nickertgen, L. 411, watergeest, duivel.
 noij, Pr. 298; T. 500, nooit.
 nommen, Q.B. 93, noemen.
 noot, van -, T. 66, nodig.
 nopen, T. 443, aanzetten.

Oft, T. 356, indien.
 ongelet, Pr. 196, onverwijld.
 ongespaert, Q.B. 99, onverwijld, altijd door.
 onreden, met -, L. 403, onredelijk.
 ontbeiden, T. 217, wachten.
 ontcnopen, T. 156, tonen.
 onthippelen, T. 197, onthuppelen, ontlopen.
 ontregen (van ontrijgen, losrijgen of = ontdregen, ontdragen)? Q.B. 251, buiten zichzelf (van woede).
 ontrent, Q.B. 289, aan de hand.
 ontsedt, L. 45, uitgegroeid (tot mismaaktheid).
 ontset, Pr. 253, hulp?
 ontslupen, Pr. 379, ontgaan.
 ontstrijen, T. 358, afwinnen.
 ontwinnen, L. 364; Q.B. 24, ontvouwen.
 onvroet, Q.B. 371, verwoed.

oorloff, Q.B. 424, afscheid.
oort, T. 141, ¼ Liter.
opdoen, Pr. 250, opbreken.
open, Pr. 318, opening.
ophebben, Pr. 110, vatten, begrijpen.
opheffen, Pr. 255, aanheffen.
overstrijcken, Pr. 139, voorbijgaan.

Pajement, T. 458, betaling.
paijen, T. 319, betalen.
part, Q.B. 354, streek.
pas, op dit -, Pr. 33, nu.
passelijck, Pr. 60, behoorlijk.

passen, - op, Q.B. 351, geven om.
 peeckel, inde - zitten, L. 454, in de benauwdheid zitten.
 penninck, den - jonnen, Pr. 25, de klandizie gunnen.
 petoor, Pr. 312, roerdomp.
 pijnen, hem - Pr. 3, zich toeleggen op; Q.B. 158, zich begeven.
 pladt, T. 96, ronduit.
 plaen, L. 40; Q.B. 28, 342, onomwonden, duidelijk.
 pleijn, int -, Q.B. 197, duidelijk.
 poergen, L. 181, poedertje (als geneesmiddel).
 pocken, - oft leemten, L. 138, venerische ziekten (pocken = Spaanse pokken, syphilis).
 poldre, Pr. 209, hoenderhok.
 pollen, L. 365, bedriegen.
 post, te -, L. 79, haastig.
 practijck(e), T. 310, list; Q.B. 425, bedenksel.
 pramen, L. 139, knellen.
 preecker, - broer, boven Pr., Dominicaan.
 princepalijck, L. 50, met name.
 prochiaen, boven Pr., parochiepriester, pastoor.
 proopoost, Q.B. 116, voornemen.
 propositie, Pr. 123, voorstel.
 prossen, T. 81, opgroeien.
 protelen, T. 293, pruttelen.
 proven (= proeven), L. 454, ondervinden.
 pul, T. 145, kan.
 purck, in de naam: Quaetpurck boven Q.B., puist.

Qualijck, Q.B. 217, honend.
 queen, T. 253, 420, onvruchtbare koe.
 que(e)sten, T. 255, L. 288, spreken.
 quijt, - worden, T. 413, vrijkomen (van); - laten, Q.B. 381, vrijlaten.
 Rabbauw, Q.B. 261, schavuit.
 ragie, T. 230, woede.
 ramp, - hebbe, Pr. 338; vgl. T. 452, vervloekt zij; wadt -, Pr. 1, 236/7, vervloekt.
 rasschen, hem -, Pr. 337; T. 54, 264, zich spoeden.
 rechtevoort, Q.B. 293, 418, op dit ogenblik; T. 142, 323, terstond.
 regeur, Q.B. 389, strengheid.
 rellen, Pr. 167, kletsen.
 respijt, sonder -, Q.B. 150, onverwijld.
 rock, mijn -, Pr. 304, uitr. van angst.
 ropen, Q.B. 414, roepen.
 rueren, Pr. 116, spreken van.
 rucken, hoe dat ickt rucke, T. 417, hoe ik het ook bekijk.

Saen, Q.B. 343, spoedig.
 schaepelaer, Pr. 125, strook stof aan geestelijke kledij.
 schampen, L. 73, vluchten.
 scharnen, Pr. 9, slenteren.
 scheel, twaer geen -, L. 176, het kwam er niet op aan.
 scherven, T. 132, stukhakken.
 schier (schijer), Q.B. 158, weldra; ib. 408, bijna.

schijnne, int -, T. 232, blijkbaar.
schotelen, T. 292, op een schotel doen.
schreve, boven -n, L. 22, bovenmate.
schutten, T. 379, afweren.
sermoen, met corten -, Q.B. 130, onmiddellijk.
sijn, Pr. 148; Q.B. 72, zien.
sinden, T. 159, zenden.
sitten, er voor -, Pr. 188, er voor opdraaien.
slaen, T. 327, slachten.
slachten, T. 419, gelijken op.
slecht, Pr. 111, eenvoudig.
slechten, Q.B. 281, kort maken.

slinger, Q.B. 363, vod, lor? of: worp?
 slodt, T. 90, hoofdzaak.
 sluijck, Q.B. 62, mager.
 smeecken, - met, L. 301, mooi praten tegen.
 smijten, L. 93; T. 174 e.a., slaan.
 smout, L. 143, smeersel.
 snerckpoff, Q.B. 211, gebakken brood(je)?
 snolletgen, Pr. 95, lieveling, of: snuffelaar.
 sober, Pr. 186, armzalig.
 sollen, L. 26, heen en weer slingeren.
 sommen, Pr. 161, vermelden; Q.B. 91, berekenen.
 sorgen, Pr. 102; L. 231, vrezen.
 sotten, T. 331, gekheid (maken).
 spacij(e) (spacie), tot elcker -, L. 428, altijd; tot dese(r) -, Q.B. 227, 401, nu, op dit ogenblik.
 spoeyen, hem -, Pr. 169; T. 133, 248, 347, zich spoeden.
 spoe(t), crancke -, Pr. 112, tegenslag; goede -, Pr. 122, succes.
 statie, Pr. 163, kerkelijke dienst.
 stee, - houden, T. 434, blijven staan.
 steecken, Pr. 275, brengen.
 sterckeles, Pr. 368, sterksel.
 stick, Q.B. 92, boterham.
 stijff, T. 381; L. 79, hard.
 stockvis, - met vuyjsten gebotert, T. 214; - ongebraen, Q.B. 47, slaag.
 stoot, in corter -, Q.B. 110, binnenkort.
 stouwen, Pr. 98, duwen.
 stricks stracks, Q.B. 56, dadelijk.
 stuitelen, L. 339, strompelen.

Taeijaert, T. 17, gierigaard.
 tepelen, - aen, L. 339, even raken aan.
 terden, T. 148, treden.
 termijn, Pr. 158, inzameling.
 thuijswaerts, Pr. 349, thuis.
 tjan, Pr. 237, bij St. Jan.
 toolen, L. 104, dwaasheden zeggen.
 torden, Pr. 279, treden.
 touteren, T. 169, beven, trillen.
 toven, T. 298, toeven.
 treeck, Pr. 204; L. 472; Q.B. 219, 323, streek; treecken, Q.B. 134, manier van doen.
 tril, op de -, Q.B. 88, op stap.
 troeff, L. 292, winst.
 trouwen, ook: en (in) -, Pr. 4; T. 259, 263, 482, uitr. van bevestiging.
 tsus, T. 64, stil!
 tsweten, Pr. 322 = bi den (of: gans) sweten.
 tuijngen, Q.B. 50, strengetje.

Uijtrecken, Pr. 389, uitkleden.
 uijstrijcken, T. 182, afranselen.

Vaer, Pr. 263, vrees.
Valckenburch; (heijlich) cruijs van -, T. 391, 411: A.
vangen, vliegen -, L. 83, klappen krijgen.
veijssen, hem - Q.B. 174, zich aanstellen.
verbaest, T. 375, verslagen.
verbosen, L. 82, benadelen.
verbreen, Pr. 154, bekendmaken.
verbreggen, L. 407, weggagen; Q.B. 331, er van door gaan.
verbroeijen, T. 280, verschroeien.
verdagen, T. 287, ontbieden.
verd(e), Pr. 390, L. 260, ver.
verdooft, L. 19, dwaas.
verdoort, Q.B. 261, gek.
verdoven, Pr. 67, bedotten.
verdrach, T. 309, uitstel.
verdult, Pr. 135, gek.
verfrijen, Q.B. 365, verheugen.

verhaeren, Pr. 249; er van door gaen, verdwijnen.
 verkerven, (t? -), L. 382, het bederven.
 verclaren, T. 10, vertonen.
 vercleeren, Q.B. 217, verklaren.
 verlasten, L. 88, overlast aandoen.
 verleden, L. 18, tegenstaan.
 verlet, T. 250, uitstel.
 vermaen, L. 425, melding.
 vermaert, T. 320, berucht.
 vermellen, L. 442, vermelden.
 verme(e)ten, (hem) -, Pr. 345; L. 148, 322; Q.B. 368, (durven) zeggen; als
 znw.: Q.B. 275.
 vermoen, Q.B. 233, gedachte(n).
 vermonden, L. 40, spreken.
 verneren, Pr. 286, vernederen.
 verpachten, Pr. 87, ondervinden, genieten.
 verpletten, Q.B. 6, 106, mishandelen; als rijmlap: ib. 106, 293.
 verschueren (verschuijren), T. 190; Q.B. 86, verscheuren.
 versetten, T. 366, mismaken.
 versieren, Pr. 7; T. 364, liegen.
 versmachten, T. 173, versmoren, sterven.
 versmacken, T. 453, versmachten.
 versmoren, T. 6, tot zwijgen brengen.
 versnercken, L. 97, verjagen.
 versoecken, L. 135, opzoeken.
 verstercken, Pr. 56, vullen.
 verstrangen, Q.B. 311, strengheid.
 verstuijcken, T. 222, breken.
 vertoeven, Q.B. 246, afwachten.
 vertreck, sonder -, Q.B. 279, onverwijld.
 vertrecken, Pr. 203, vertellen.
 vervaernis, T. 449, vrees.
 ververen, hem -, Pr. 242, bang zijn.
 vervorschen, T. 180, opfrissen.
 verweert, L. 434, verward, ontsteld.
 verwijft, Q.B. 31, aan zijn vrouw onderworpen.
 verwijten, Q.B. 339, honen.
 verworgen, T. 425; Q.B. 71, stikken.
 veugen, Pr. 81, voegen.
 vinnen, L. 135; Q.B. 66, 167, vinden.
 vleijsouder, T. 44, vleeshouwer.
 vleugel, T. 179, vlegel.
 vlijen, hem -, Pr. 269, zich er toe zetten.
 vlucht metter -, T. 460, spoedig.
 voorspreecken, T. 296, afspreken.
 vorderen, T. 65, 279, bevoordelen, zegenen.
 vruchten, Q.B. 138, vrezen.
 vuil, Q.B. 79, vuilnis.
 vuijstloock, Q.B. 47, 107, 276, slaag.

 Wagen, Pr. 155, vertellen.

wae, T. 305, wel.
walge, die - steeck[t] mij, Q.B. 211, ik walg.
wapij, Pr. 324, uitr. van ontsteltenis.
wegge, Q.B. 381, wigvormig brood(je).
wepelen, L. 337, kwispelen.
wijneek, L. 180, wijnazijn.
wijnwaeter, Pr. 265, wijwater.
wijs, sijt dit -, Q.B. 327, weet dit wel.
wijseman, de -, L. 1; Q.B. 1, Salomo.
wonder, mijn geeft -, T. 39, ik ben benieuwd.
wouteren, T. 170, uitvallen.
wrecken, L. 120, wekken.

Lijst van afkortingen.

Pr.	-	Een batement vanden Preecker.
T.	-	Een esbatement van Goossen Taeijaert.
L.	-	Een cluijt van Lijngen en van Jan Lichthart.
Q.B.	-	Een cluijt van Lijs en van Jan Sul: Quae Belij.

Van der Aa, *Aardr. Wdb.* - A.J. van der Aa, Aardrijkskundig Woordenboek, 1839-'51.

Ampzing, *Beschr.* - Samuël Ampzing, Beschrijvinge ende Lof der Stad Haerlem, 1628.

Antw. Liedb. - Antwerpener Liederbuch vom Jahr 1544 (ed. A.H. Hoffmann von Fallersleben, 1855; Horae Belgicae 11).

Berv. Broers - De Bervoete Broers, een Zuid-Nederlandsch Kluchtspel uit het midden der XVIe eeuw (ed. K. Stallaert), 1891.

Bibl. Ref. Neerl. - Bibliotheca Reformatoria Neerlandica, 1903-'14.

A. Bijns - Refereinen van Anna Bijns (ed. W.L. van Helten), 1875.

De Bo - L.L. de Bo, Westvlaamsch Idioticon², 1892.

Boekenoogen - G.J. Boekenoogen, De Zaansche Volkstaal, 1897.

Brugmans, *Huis. en Maatsch. Leven* - H. Brugmans, Het Huiselijk en Maatschappelijk Leven onzer Voorouders, 1914.

Campen - Gemeene Duytsche Spreekwoorden..... gheprent toe Campen in dye Broederstrate, by my Pater Warnersen, woenende in den witten Valck, 1550.

Charon - Een Spel van Sinne van Charon, de helsche schippere, 1551 (ed. W.L. de Vreese), 1896.

De Cock, *Spreekw.* - A. de Cock, Spreekwoorden en Zegswijzen afkomstig van oude gebruiken en Volkszedes², 1908.

Con. Som. - Des Conincx Somme, 1504.

Coornhert, *Lust. Hist.* - D. Vzn. Coornhert, xx Lustighe Historien (ed. G.A. Nauta), 1903.

Coster - Samuel Coster's Werken (ed. R.A. Kolléwijn), 1883.

Cristenk. - Tspel van de Cristenkercke (ed. G.A. Brands), 1921.

Van Dis, *Ref. Rederijkerssp.* - Reformatorische Rederijkersspelen uit de eerste helft van de Zestiende Eeuw (ed. L.M. van Dis), 1937.

Drost, *Kinderspel* - Joh. W.P. Drost, Het Nederlandsch Kinderspel vóór de Zeventiende Eeuw, 1914.

Duc. - Du Cange, Glossarium mediae et infimae Latinitatis, 1883-'87.

Enklaar, *Var. Luyd.* - D.Th. Enklaar, Varende Luyden, 1937.

- Erné, *Sp. v.d. Hel* - B.H. Erné, Twee zestiende-eeuwse Spelen van de Hel, 1934.
- Everaert - Spelen van Cornelis Everaert (ed. J.W. Muller en L. Scharpé), 1920.
- Franck - Joh. Franck, *Mittelniederländische Grammatik*², 1910.
- Le Francq van Berkhey, *Nat. Hist.* - J. le Francq van Berkhey, *Natuurlijke Historie van Holland*, 1776.
- Gheurtz - *Adagia ofte spreekwoorden ghecopieert van Reyer Gheurtz tamsterdam 1552* (hs. ter Gentsche Universiteitsbibl.).
- Van Ghistele, *Ovid. Sendtbr.* - Heroïdum Epistolae oft der Griecscher Princessen ende Joncvrouwen klachtighe Zeynt brieven, beschreven int Latijn door den vermaerden Poëet Ovidius Naso. Overghezet in Duytsche Rethorijcke door Cornelius van Ghistele, 1607.
- Ter Gouw, *Volksv.* - J. ter Gouw, *De Volksvermaken*, 1871.
- Grimm, *D. Wörterb.* - J. und W. Grimm, *Deutsches Wörterbuch*, 1854.
- Halma - Fr. Halma, *Woordenboek der Nederduitsche en Fransche Taalen. Le grand Dictionnaire français et flamand*, 1781.
- Van Halteren - H.K. van Halteren, *Het Pronomen in het Nederlandsch der 16e eeuw*, 1906.
- Harreb. - P.J. Harrebomée, *Spreekwoordenboek der Nederlandsche Taal...*, 1858.
- Heeroma, *Holl. Dial.* - K. Heeroma, *Hollandse Dialektstudies*, 1935.
- Van Helten, *V.T.* - W.L. van Helten, *Vondel's Taal*, 1883.
- Van Helten, *Mnl. Spraakk.* - W.L. van Helten, *Middelnederlandsche Spraakkunst*, 1887.
- Houw, *Gener. Loop* - Jehan Baptista Houwaert, *Den Generalen Loop der Werelt begrepen in ses vermakelijcke boecken*, 1612.
- Huygens, *Korenbl.* - C. Huygens, *Koren-bloemen*, 1672.
- De Jong, *Dr. Esb.* - M. de Jong, *Drie zestiende-eeuwse Esbatementen*, 1934.
- Kalff, *Tr. m. bl.* - *Trou moet Blijcken, Tooneelstukken der zestiende Eeuw* (ed. G. Kalff), 1889.
- Kil. - C. Kiliaen, *Etymologicum teutonicae linguae...*, 1777.
- Van der Laan, *Rederijkerssp.* - *Rederijkersspelen naar een hs. ter Bibliotheek van het Leidsche Gemeentearchief* (ed. N. van der Laan), 1932.
- Leuv. Bijdr. - *Leuvensche Bijdragen, tijdschrift voor Moderne Philologie*, 1896 (1921) -
- Lubach - A.E. Lubach, *Over de verbuiging van het werkwoord in het Nederlandsch der 16e eeuw*, 1891.
- Mnl. Dramat. Poëzie - *Middelnederlandsche Dramatische Poëzie* (ed. P. Leendertz), 1907.
- Mnl. Wdb. - E. Verwijs en J. Verdam, *Middelnederlandsch Woordenboek*, 1885-1929.
- Ned. Wdb. - *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, 1882 -

- Nyeuv.* - Van Nyeuvont, Loosheit ende Practike: hoe sij Vrou Lortse verheffen (ed. E. Neurdenburg), 1910.
- Plant. - Chr. Plantijn, Thesaurus Theutonicae Linguae, MDLXXIII.
- Van Rijnbach, *Bredero* - De Kluchten van G. Adriaensz. Bredero (ed. A.A. van Rijnbach), 1926.
- Roode Roos - De Roode Roos; Zinnespelen en andere Tooneelstukken der Zestiende Eeuw (ed. O. van den Daele en F. van Veerdeghe), 1889.
- Rotterd. Sp. - Spelen van Sinne... ghespeelt... binnen der stad Rotterdam den xx dach in Julio Anno 1561, Rotterdam 1614.
- Sart. - Ioannis Sartori adagiorum chiliades tres, ex recensione Cornelii Schrevelii, MDCLVI.
- Schönfeld, *Hist. Gramm.* - M. Schönfeld, Historiese Grammatika van het Nederlands³, 1932.
- Schotel, *Gesch. der Reder.* - G.D.J. Schotel, Geschiedenis der Rederijkers in Nederland², 1871.
- Sotsl. - De Sotslach, Klucht uit ca. 1550 (ed. F. Lyna en W. van Eeghem), 1932.
- Stoett - F.A. Stoett, Nederlandsche Spreekwoorden...⁴, 1923-'25.
- Stoett, *Mnl. Spraakk.* - F.A. Stoett, Middelnederlandsche Spraakkunst; Syntaxis³, 1923.
- Stoett, *Dr. Kl.* - F.A. Stoett, Drie Kluchten uit de Zestiende Eeuw, 1932.
- Tschr. - Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde, 1881 -
- Tuinm. - Carolus Tuinman, De Nederduitsche Spreekwoorden, 1726-'27.
- Veelderh. Gen. Dicht.* - Veelderhande Geneuchlycke Dichten, Tafelspelen ende Refereynen, 1899.
- Anna Visscher, *Ged.* - Anna Roemers Visscher, Alle de gedichten (ed. N. Beets) 1881.
- R. Visscher, *Brabb.* - Brabbelingh van Roemer Visscher, ed. 1669.
- R. Visscher - Uit Roemer Visscher's Brabbeling (ed. N. van der Laan), 1918-'23.
- Worp, *Drama en Toon.* - J.A. Worp, Geschiedenis van het Drama en van het Tooneel in Nederland, 1904.